

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

II. MEŞRUTİYET SONRASI YAZILAN İLK ÇOCUK ŞİİRLERİ
KİTAPLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE KAYA

DANIŞMAN

DR. ÖĞRT. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

TEMMUZ 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

II. MEŞRUTİYET SONRASI YAZILAN İLK ÇOCUK ŞİİRLERİ
KİTAPLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUKİYE KAYA

DANIŞMAN

DR. ÖĞRT. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

TEMMUZ 2019

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

(İmza)

Rukiye KAYA

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“II. Meşrutiyet Sonrası Yazılan İlk Çocuk Şiirleri Kitaplarında Değerler Eğitimi” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan (imza)

Doç. Dr. Alparslan OKUR

Üye (imza)

Danışman Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR

Üye (imza)

Dr. Öğrt. Üyesi Nuran BAŞOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

22.08.2019

Prof. Dr. Omer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Eğitimin temel amacı doğruyu yanlıştan; iyiyi kötüden ayırt edebilen bireyler yetiştirmektir. Bunu sağlamanın en iyi yolu değerleri bireylere kazandırmaktır. Çocuklar değerleri öncelikle ailede, ardından sosyal çevre ve okulda öğrenir. Özellikle Türkçe ders kitaplarındaki metinler, değerler çocuklara kazandırılırken kullanılabilen en etkili kaynaklardır. Bu metinlerden çocukları daha çok etkileyebilecek olanlarının ise şiirler olduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırma II. Meşrutiyet Dönemi sonrasında çıkarılan ilk çocuk şiirleri kitapları olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" kitaplarında yer alan değerleri ele almaktadır. Çocuk şiirleri kitaplarındaki değerleri inceleyen çalışmalar arasında bu konuyu ele alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bakımdan araştırmanın özgün, güncel, gerekli ve işlevsel bir nitelik taşıdığından bahsedilebilir.

Bu araştırmanın birinci bölümü araştırmayı genel hatlarıyla açıklayan "Giriş", "Amaç", "Alt Amaçlar", "Önem" ve "Sınırlılıklar" olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünü "Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi" ve "İlgili Araştırmalar" oluşturmaktadır. Araştırmanın üçüncü bölümü "Örnekleme", "Araştırma Modeli", "Veri Toplama Araçları", "Verilerin Toplanması" ve "Verilerin Analizi" kısımlarından oluşan "Yöntem" bölümüdür. "Bulgular" araştırmanın dördüncü bölümünü, "Sonuç ve Tartışma" ile "Öneriler" bölümü araştırmanın beşinci bölümünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmada bilgi birikimiyle yol gösterici olan değerli danışman hocam Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Özdemir'e, araştırma süresince görüş ve önerileriyle yol gösteren, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğrt. Üyesi Nuran Başoğlu'na teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Rabia Gürbüz Us'a, Cemile Banu Bayraktar'a, Solmaz Ceyhan'a, Özlem Sarıkaya'ya ve Hamit Kaya'ya kalpten teşekkür ediyorum.

Rukiye KAYA

ÖZET

II. MEŞRUTİYET SONRASI YAZILAN İLK ÇOCUK ŞİİRLERİ KİTAPLARINDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Rukiye KAYA, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet ÖZDEMİR

Sakarya Üniversitesi, 2019.

Bu araştırmanın amacı, çocuklar için yazılmış ilk şiir kitaplarından olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" kitaplarını içerdiği değerler bakımından incelemektir.

Araştırma kapsamındaki kitapların hangi değerleri içerdiğini, Türkçe öğretimine nasıl katkı sağladığını, Türkçe ders kitaplarında değerlerin aktarılmasında kullanılıp kullanılmayacağını tespit etmek araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır ve konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Verilerin analizinde doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Kitaplar, MEB 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kök değerler, MEB'in öğretim programlarında yer alan değer ifadeleri ile bir değer listesi oluşturulup bu değer listesine göre incelenmiştir.

Araştırma kapsamındaki kitaplarda yer alan değerler, bu değerlerin hangi sıklıkla yer aldığı ve değer aktarımında hangi yolu seçtikleri ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Oluşturulan değer listesine göre incelenen kitapların birçok değer ile ilgili ifadelere yer verdiği, bazı değerlerin bütün kitaplarda yer aldığı görülmektedir. Doğruluk/dürüstlük, sevgi, çalışkanlık, arkadaşlık/dostluk değerleri bütün kitaplarda en çok yer alan değerlerdir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Çocuk Şiirleri, Türkçe Eğitimi

ABSTRACT

VALUES EDUCATION IN THE FIRST CHILDREN POETRY BOOKS AFTER CONSTITUTIONALISM II

Rukiye KAYA, Master Thesis

Supervisor: Assist Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Sakarya University, 2019.

The aim of this research is to study the books called “*Çocuk Şiirleri*” by Gövsa, “*Çocuklarımıza Neşideler*” by Elöve and “*Çocukların Şiir Defteri*” by Tanık, which are some of the first poetry books written for children, in terms of the values that they cover in them.

To determine which values are included in the books within the context of the research, how this contributes to teach Turkish and whether these books can be used to convey values in Turkish books form the subgoals of the research.

Qualitative research methods have been used in this research and literature survey about the issue has been done. In the analysis of the data, document review and content analysis method have been used. After a list of values has been formed out of root values which are in MEB 2018 Turkish lesson teaching program and values which are in MEB teaching program, the books have been viewed according to this values list.

This research has provided some results about the values which are in the books within the context of the research and about how often these values are seen. The books which are studied according to the list of the values have expressions about a lot of values and some of the values are seen to be in all the books mentioned above. Trueness, honesty, love, diligence, friendship/ fellowship are some values which are seen most often in all of the books.

Key Words: Value, Values Education, Children Poems, Turkish Teaching

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç.....	2
1.2 Alt amaçlar	2
1.3 Önem	2
1.4 Sınırlılıklar.....	3
1.5 Simgeler ve kısaltmalar	3
BÖLÜM II.....	4
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	4
2.1 Araştırmanın kuramsal çerçevesi.....	4
2.1.1 Değer kavramı	4
2.1.2 Değerlerin özellikleri.....	5
2.1.3 Değerlerin işlevleri ve önemi	7
2.1.4 Değerler eğitimi kavramı.....	9
2.1.5 Değerlerin sınıflandırılması.....	10

2.1.6 Türk milli eğitim sisteminde değerler ve Türkçe dersi öğretim programlarında değerler eğitimi.....	15
2.1.7 Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi	20
2.1.8 Değerler eğitimi ve Türkçe öğretimi bakımından şiir	23
2.1.9 İncelenen eserlerin şairlerinin hayatları.....	25
2.1.9.1 İbrahim Alâettin Gövsa	25
2.1.9.2 Ali Ulvi Elöve.....	26
2.1.9.3 İbrahim Aşkî Tanık.....	27
2.1.10 İncelenen eserlerin genel özellikleri	28
2.2 İlgili araştırmalar	29
2.3.1 Değerler eğitimi ve Türkçe eğitimi alanında değerler eğitimine yönelik yapılan araştırmalar	29
2.3.2 Şiir kitaplarında değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar	32
2.3 Alanyazın taramasının sonuçları	34
BÖLÜM III.....	36
YÖNTEM.....	36
3.1 Evren ve örneklem.....	36
3.2 Araştırma modeli	36
3.3 Veri toplama araçları ve verilerin toplanması	37
3.4 Verilerin analizi	38
BÖLÜM IV.....	39
BULGULAR.....	39
4.1 İncelenen eserlerde yer alan kök değerler	39
4.1.1 Adalet değerine ilişkin bulgular	39
4.1.2 Arkadaşlık/dostluk değerine ilişkin bulgular.....	40
4.1.3 Dürüstlük/doğruluk değerine ilişkin bulgular	42

4.1.4 Öz denetim değerine ilişkin bulgular	45
4.1.5 Sabır değerine ilişkin bulgular.....	46
4.1.6 Saygı değerine ilişkin bulgular	47
4.1.6.1 Türk büyüklerine saygı.....	49
4.1.7 Sevgi değerine ilişkin bulgular	50
4.1.7.1 Allah sevgisi	52
4.1.7.2 Peygamber sevgisi	53
4.1.7.3 Bayrak sevgisi	54
4.1.7.4 Anne sevgisi	56
4.1.8 Sorumluluk değerine ilişkin bulgular	58
4.1.9 Vatanseverlik değerine ilişkin bulgular.....	60
4.1.10 Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular	64
4.2 İncelenen eserlerdeki kök değerler dışında tespit edilen değerler.....	66
4.2.1 Özgürlük değerine ilişkin bulgular	66
4.2.2 İş birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular.....	67
4.2.3 Vicdanlı olma değerine ilişkin bulgular	68
4.2.4 Hoşgörü/farklılıklara saygı değerine ilişkin bulgular.....	70
4.2.5 Cesaret değerine ilişkin bulgular	70
4.2.6 Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular.....	73
4.2.7 Paylaşma değerine ilişkin bulgular.....	79
4.2.8 Öz güven değerine ilişkin bulgular.....	80
4.2.9 Duyarlılık değerine ilişkin bulgular.....	80
4.2.10 Alçak gönüllülük değerine ilişkin bulgular	83
4.2.11 Sılayırahim değerine ilişkin bulgular	84
4.2.12 Fedakârlık değerine ilişkin bulgular.....	85
4.3 İncelenen eserlerdeki değerlerin dağılımı ve sıklığı.....	86

4.3.1 Çocuk Şiirleri.....	86
4.3.2 Çocuklarımıza Neşideler	87
4.3.3 Çocukların Şiir Defteri	90
4.3.4 İncelenen eserlerdeki değerlerin genel değerlendirmesi	91
BÖLÜM V.....	97
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	97
5.1 Sonuç ve tartışma	97
5.2 Öneriler.....	100
5.2.1 Şair, yazar ve yayıncılara yönelik öneriler	100
5.2.2 Öğretmenlere yönelik öneriler.....	101
5.2.3 MEB'e yönelik öneriler.....	101
5.2.4 Araştırmacılara yönelik öneriler.....	101
KAYNAKÇA.....	102
ÖZ GEÇMİŞ.....	109

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Schwartz'a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması</i>	11
Tablo 2. <i>Spranger'in Değer Sınıflaması</i>	12
Tablo 3. <i>Rokeach'un Değerler Sınıflandırması</i>	13
Tablo 4. <i>Nelson'in Değerler Sınıflandırması</i>	13
Tablo 5. <i>Ülkelerin Eğitim Programlarındaki Değerler</i>	14
Tablo 6. <i>İncelenen Eserlerdeki Değerlerin Dağılımı Ve Sıklığı</i>	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Çocuk Şiirleri'nde değer sıklığı	88
<i>Şekil 2.</i> Çocuklarımıza Neşideler'de değer sıklığı	90
<i>Şekil 3.</i> Çocukların Şiir Defteri'nde değer sıklığı	91
<i>Şekil 4.</i> Kök değerler ve oranları	93
<i>Şekil 5.</i> Kök değerler dışında tespit edilen diğer değerler ve oranları	95

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dünyadaki teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan küreselleşmenin etkisiyle toplumların değerleri de azalmaya, yok olmaya, toplumlar birbirine benzemeye başlamıştır. Bu azalış ve yok oluşun fark edilmesiyle değerler eğitimine duyulan ilgi ve ihtiyaç artmıştır. Toplumsal düzenin devam edebilmesi için değerleri devam ettirecek bireylere ihtiyaç vardır. Geleceğin teminatı olan çocukların değerler bakımından eğitilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Değerler eğitimi aile ile başlar. Ailenin sahip olduğu değerleri bilgi olarak aktarması yeterli değildir aynı zamanda değerleri yaşayan ve yaşatan canlı birer örnek olmaları gerekmektedir. Değerler ancak bu şekilde daha kolay ve kalıcı olarak kazandırılabilir. Örnek verecek olursak çocuğuna yalan söyleyen ebeveynlerin, doğruluk, dürüstlük değerini çocuklarına kazandırmaları pek de mümkün değildir.

Aileden sonra eğitim kurumları sistemli olarak değerlerin kazandırılmasında, korunmasında ve devam ettirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Millî kültür değerlerimizden uzaklaşma arttıkça okullara değerler eğitimi konusunda daha fazla görev düşmektedir. Türkçe dersi bu görevi üstlenmede en önemli derslerden biridir. Dil bilinci kazandırmanın yanında öğrencilere değer kazandırmada da önemli bir rol düşmektedir. Türkçe dersi, dil becerilerini geliştirirken araç olarak metinleri kullanır. Metinler toplumun kabul ettiği ortak değerlere dayanmalı ve bu ortak değerlerin öğretimini içermelidir.

Değerlerin öğretiminde kullanılacak etkili yazınsal türlerin başında şiir gelmektedir. Çocukların ilgisini çeken, seviyelerine uygun nitelikli şiirlerin değer aktarımını diğer edebî türlere göre daha etkili ve kolay yapılabilmesi çocuk şiirlerinin önemini arttırmaktadır. Değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu düşünülen ve çocuklara yönelik olarak yazılmış ilk çocuk şiirleri kitaplarına dair bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı, çocuklar için yazılmış ilk şiir kitaplarını içerdiği değerler bakımından incelemektir. Bu yüzden bu çalışma ilk çocuk şiirleri kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemesi yönünden özgün ve önemli bir çalışmadır.

1.1 Amaç

Bu araştırmanın amacı, çocuklar için yazılmış ilk şiir kitaplarından olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” kitaplarını içerdiği değerler bakımından incelemektir.

1.2 Alt amaçlar

1. İbrahim Alâettin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” kitapları hangi değerleri içeriyor?
2. İbrahim Alâettin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” kitapları Türkçe öğretimine nasıl bir katkı sağlar?
3. İbrahim Alâettin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” kitapları değerlerin aktarılmasında Türkçe ders kitaplarında kullanılabilir mi?

1.3 Önem

Türkçe dersinde öğrencilere kazandırılması amaçlanan temel kazanımlardan biri milli ve manevi değerlerimizin öğrencilere aktarılmasıdır. Değer aktarımı temel olarak ders kitaplarındaki edebi metinler yoluyla gerçekleşir. Bu bağlamda çocuklar için yazılan edebi metinlerin varlığı değerlerin kazandırılması açısından önemlidir. Araştırmaya konu olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri” kitabı, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” kitapları da çocuklar için yazılmış ilk şiir kitapları olması açısından önemli ve incelemeye değerdir.

Bu araştırma,

1. Son yıllarda önem kazanan değerler eğitime yönelik bir araştırma olması bakımından *güncel*,
2. Çocuklar için yazılmış ilk çocuk şiir kitaplarının incelemesi bakımından *gerekli*,

3. Daha önce üzerinde hiç çalışılmamış çocuk şiir kitaplarında yer alan değerlerin tespit edilmesi bakımından *özgün*,
4. Türkçe öğretiminde kullanılabileceği için *işlevseldir*.

1.4 Sınırlılıklar

1. Araştırmada İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" kitapları değerler bağlamında ele alınmıştır.
2. Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler ve MEB'in öğretim programlarında yer alan değer ifadeleri ile oluşturulan değer listesi ve incelenen eserlerden elde edilen bulgular ile gerçekleştirilmiştir.
3. Araştırmanın modelinde nitel veri analizleri kullanılarak sonuçlara ulaşılmıştır, nicel yöntemlere başvurulmamıştır.

1.5 Simgeler ve kısaltmalar

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

URL: Uniform Resource Locator (Özgün Kaynak Adresi)

vb.: ve benzeri

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

s.: sayfa

C.: cilt

b.: baskı

t.y.: tarih yok

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Araştırmanın kuramsal çerçevesi

2.1.1 Değer kavramı

Değer kavramı

“Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.” gibi anlamlarının yanı sıra “Üstün nitelik, meziyet, kıymet; üstün, yararlı nitelikleri olan kimse; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.”

olarak karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 483).

Birçok farklı alanda kullanılan ancak sosyal bilimlere ilk kez Znaniecki tarafından kazandırıldığı söylenen değer kavramı, “valere” kökünden türetilmiştir. Latince “güçlü olmak” veya “kıymetli olmak” anlamlarına gelmektedir (Atmaca, 2011).

Değer, hangi durum ya da olgunun diğerine göre tercih edilme durumudur. Değerler, davranışların temelini oluşturan ve davranışları yargılamayı sağlayan anlayışlardır. Değerler aynı zamanda kişilerin önemli bulduğu şeyleri tanımlayarak hangilerinin arzu edilen ya da edilmeyen durumlar olduğunu gösterir (Erdem, 2003, s. 56).

Değer, toplumun ya da bir sosyal grubun ortak düşünce, duygu, amaç ve yararlarını yansıtan inançlar ya da herkes tarafından kabul edilmiş temel ahlâkî ilkelerdir. Ayrıca değerler toplumun sürekliliğini sağlamak için içinde yaşayan bireylerin çoğunluğu tarafından gerekli ve doğru kabul edilen kurallardır (Kızılcılık ve Erjem, 1994).

Toplumların toplum olmasını, bir arada yaşayabilmelerini sağlayan da bu ortaklıktır. İnsanî değerler, sosyal bilimler alanında her zaman ilgi çeken konulardandır. Bunun sebebi pek çok sosyal bilimcinin insan davranışlarını açıklamada değerleri önemli görmelerinden kaynaklanmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Günümüze kadar “değerler görelî”dir, yani aynı toplumda çağdan çağa aynı çağda toplumdaki topluma değışir ve de “değer öznel”dir; aynı nesnenin değeri kişiden kişiye değışir (Kuçuradi, 1971, s. 18).

Değerler yoluyla, toplumun bireyi, bireyin kendisini kontrol etmesi sağlanır. Sahip olunan değerler sayesinde kişi, diğer bireylerle etkili iletişim kurabilir, sosyal statüsünün belirlenmesinde altyapı oluşturabilir. Kişilerin sahip olduğu değerler, kişinin toplum içerisindeki konumunun saptanmasında belirleyici olmaktadır (Yazıcı, 2006, s. 499).

Toplumun kabul ettiği değerlere sahip bireyler kendi statülerini belirlemiş olurlar.

Eğitim kurumlarının edinmiş olduğu genel hedefler ele alındığında temiz olma, vatanseverlik, yaratıcılık, adil olma, büyüklere saygı gibi birçok değerın genel hedef olarak ele alındığı görülmektedir. Kurumlar bu değerler yoluyla öğrencilere nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği ve yaşamda nelerin önem arz ettiği konusunda yol gösterici olmaktadır (Akbaş, 2008, s. 10).

Unutmamak gerekir ki değerleri kazandırmada aileden sonra eğitim kurumlarına büyük görev düşmektedir.

Yapılan değer kavramı tanımlarından anlaşılacağı üzere ortak bir değer tanımı yoktur. Değerlerin oluşmasını toplumsal kabuller sağlar. Her toplumun önemli kabul ettiği değerler farklı olabilir. Bu da evrensel bir değer kavramının olmadığını göstermektedir. Değerler bireylerin toplum ile anlaşmalarını sağlayan unsurlardır. Toplumların ve bireylerin yaşamlarında nelerin önemli olduğunu belirlemektedir.

2.1.2 Değerlerin özellikleri

Değerlerin özellikleri ile ilgili birçok araştırmacı görüş bildirmektedir. Görüş bildirenlerden Gökçe'nin belirttiği değer özellikleri şöyledir:

- Değerler, amaçlı ve bilinçli davranışların genel kriterleridir. Yani bir davranışta bulunan bir bireyin kabul edilebilir istekleri ve arzuları için bir dayanak noktasıdır.
- Değerler, kültür içinde şekillenen ve kültür üzerinde yönlendirici etkileri olan ifadelerdir.
- Değerler, bireylerle özdeşleşmişlerdir. Bireyle sosyalleşme sürecinde değerleri öğrenirler ve bu değerler bireyin kişiliğinin bir parçası hâline gelir.

- Değerler, bireyin zihinsel ve duygusal yönünü yansıtan ifadeler olduğunu söylemektedir (Gökçe, 1994, s. 27)

Yazıcı (2006, s. 504-505) ise değerlerin inançlar olduğunu ancak; etkinlik kazandıkları takdirde duygularla iç içe olduğunu, bireylerin amaçlarıyla bu amaçlara ulaşma etkili olan standartlar meydana getirdiğini, değerlerin bir öncelik sırası olduğunu ve toplumsal değişmelerle bu öncelik sırasının değişebileceğini, kültürden kültüre değişiklik gösterebileceğini hatta aynı kültürde dahi farklılıklar gösterebileceğini, farklı toplumlarda aynı değerlerin var olması durumunda bile öncelik sıralarının farklı olabileceğini ifade etmektedir. Sahip olunan değerlerin kişinin toplumsal yerini belirlemede etkili olabileceğini, bu değerler sayesinde de sosyal konumunun belirlenmesini ve diğer insanlarla etkili iletişim kurmasını sağlayabileceğini dile getirmektedir.

Gömlüksiz ve Kılınç'a (2015, s. 36) göre değerler yaşantılar sonucu meydana gelen bundan dolayı da öğrenilebilen ve öğretilen olgulardır.

Değerler toplumu oluşturan kişilere, nelerin önemli ve tercih edilmesi gereken olduğunu ve sonuç olarak nasıl yaşanması gerektiğini belirtirler (Akbaş, 2008, s. 10).

Demiryürek (2015, s. 32) ise değerlerin özellikleri ile ilgili şunları özetlemektedir:

- “Değerler, birey ve toplum üzerinde birleştirici etkisi olan, onlara anlam katan, rehberlik eden, onları yönlendiren, ahlaki birer ölçüt ve davranış standardı niteliği taşırlar.
- Değerlerin sosyal, zihinsel, duygusal ve hatta heyecansal boyutları vardır.
- Değerler; topluma, bireye ve zamana göre değişiklik gösterdikleri gibi değerlerin önem sıralaması da bu değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir”.

Bilsky ve Schwartz değerlerin özelliklerini altı maddede sıralamışlardır. Bu altı maddeyi özetleyecek olursak;

- Değerler nesnel ancak tamamen duygulardan arındırılmış değillerdir.
- Değerler bireyin amaçları ile davranış biçimleri ile ilişkilidirler.
- Değerler davranışlar ve eylemlerin üzerindedir.
- Değerler toplumsal kabulleri belirleyen ve seçimlerde yönlendirici olan standart kabullerdir.
- Değerler kendi içerisinde önemlerine göre sıralanabilirler.
- Değerler yaşanan toplumsal değişmelerden etkilenirler ve ortaya çıkan ihtiyaçlara göre değer öncelikleri değişebilir (aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Değerlerin özellikleri ile ilgili yapılan bu tasniflerden yola çıkarak şunları söylemek mümkündür:

- Değerler soyut kavramlardır ve bireyseldir.
- Değerler değişkendir. Toplumdan topluma, dönemden döneme değişiklik gösterebilirler.
- Değerler hem toplumu etkilerler hem de toplumsal değişmelerden etkilenirler.
- Değerler toplumların fikir birliği sağladıkları ortak inançlar olduğundan toplumun bir arada olmasını sağlamaktadır.
- Değerlerin önem sırası toplumdan topluma, bireyden bireye değişiklik gösterebilir.
- Değerler bireylerin kişilik özelliklerini de oluşturmaktadır.

Değerlerin özelliklerinin aynı zamanda değer kavramının tanımını da vermekte olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.3 Değerlerin işlevleri ve önemi

İnsanların topluca bir arada yaşayabilmeleri için ortak kültürel zenginliklerin varlığına ihtiyaç vardır (Akpınar, 2015, s. 8).

Sosyal hayatı düzenleyen değerler ve toplumsal kabuller, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürel kimliğini kazanmasını sağlayan önemli birer kültür unsurudurlar (Uyar, 2007, s. 104).

İnsanların sergilediği davranışlar toplumsal kabul görmelerinde oldukça etkilidir. Toplumdaki bireylerin hoşlarına gidecek, kişisel ve sosyal yönden yapıcı olan davranışlar sergileyenler insanların gözlerinde güzel bir mevki edinirken aksi davranışta bulunanlar toplumdan dışlanmaya kadar varacak sonuçlarla karşılaşabilirler. Toplum tarafından benimsenen ve onay gören değerlere aykırı davranışlar çoğu zaman tepki ile karşılaşılır. Aynı değer yargılarına sahip insanlar birbirleri ile çatışmazlar. Bu da toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanmasını sağlar. Kendi içinde çatışmalar yaşamayan toplumsal gelişmeye daha açık olacaktırlar (Ercan, 2014, s. 5).

Toplumdaki her şey zamanla değiştiği için Özensel (2003, s. 222) de değerlerin durağanlığından hiçbir zaman söz edilemeyeceğini söyler. Bunun sebebinin ise iki farklı toplumda aynı zaman dilimi içerisinde sosyoekonomik ve kültürel değişikliklerinden kaynaklanan farklı değer yargılarının var olmasıdır.

Değerleri birbirinden ayrı olarak düşünmek doğru değildir. Nasıl ki adaletli olmayan birinden hakkaniyet beklenmez, güven duyulmazsa alçakgönüllü olmayan bir kişiden de yardımseverlik, paylaşma, cömertlik beklenmez. Özensel'in (2003, s. 228) söyledikleri de bunu destekler niteliktedir. Toplumsal yapıyı oluşturan temel kurumların hepsinin kendine ait değerleri bulunur fakat nasıl ki toplumsal kurumlar birbirinden bağımsız düşünülemezse değerler de birbirinden bağımsız düşünülemez.

Kumbasar (2011, s. 22) toplumsal birliği sağlamanın değerlerin en önemli işlevlerinden biri olduğunu ifade etmektedir:

“Toplumların birlik ve beraberliğini sağlamada kilit rol oynamaları değerlerin en önemli işlevlerinden biridir. Çünkü değerler insanları ortak bir noktada birleştirerek onlara birlikte yaşama imkânı sağlar. Aynı değeri benimseyen insanlar çatışmaz; aksine benzer duygu ve düşüncelere sahip oldukları için aynı davranışları onaylar ya da yadırgarlar. Özellikle dayanışma, vatanseverlik, yardımlaşma, hoşgörü gibi değerler toplum içindeki ilişkilerin niteliğini yükseltir. Bu da toplumsal huzuru beraberinde getirir”.

Rokeach değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Standart olarak değerler: Birey toplum içerisindeki davranışlarını değerlere göre belirlerken, bireyin yaşadığı toplumda karşısına çıkan olayları değerlendirmek için değerleri kullanır. Değerler sayesinde bireyle toplumda kabul edilebilir davranışları gerçekleştirir ve kimlik zedelenmesi yaşamazlar.
- Değer kazanımı: Kalıtsal olmayan değerler öğrenme sonucunda meydana gelir. Toplumsal değişimler sonucunda değer sistemlerinde de değişiklik ortaya çıkar.
- Değerlerin seviyeleri: Tek başlarına değil, birlikte anlamlı olan değerler, önem sıralarına göre aşamalı bir sınıflama oluştururlar.
- Çatışma ve karar vermede değerler sistemi: Kişi karar verme ve çatışma durumlarında değerler bir danışmanlık görevi görerek değerlerinin birkaçı bireyin önceden öğrendiği yapıları kullanarak çatışmaları çözer ve karar verir (aktaran Akbaş, 2004, s. 46).

Fichter sosyal değerlerin sosyal sonuçlarını sosyal değerlerin işlevleri olarak tanımlendiğini belirtir. Değerlerin işlevleri ise şunlardır:

- Değerler, sosyal değerlerin ve kişilerin yargılanmasında araçlardır.
- Değerler, kişileri yararlı, istenilir ve önemli görülen maddi kültür öğeleri üzerinde odaklaştırır.

- Tüm toplumlarda olması gerektiği gibi düşünme ve davranma şekilleri değerler tarafından belirlenir.
- Değerler, dayanışmayı sağlayan normlar işlevindedir.
- Değerler, toplumsal kontrol sağlayan araçlardır. Kişileri doğruya yöneltir.
- Değerler, kişilerin toplumsal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde bir rehber niteliği görür (aktaran Senek, 2018, s. 48),

Değerler, toplumun, toplumsal kültürün var olduğunun ve varlığını devam ettirdiğinin ispatıdır denilebilir.

“Değerlerini kaybetmiş toplumlar varlıklarını sürdüremezler. Bu nedenle kişiler ve toplumların değerlerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarmaları gerekir. Bunu sağlamanın en etkili yolu da kuşkusuz eğitimidir” (Senek, 2018, s. 48).

Değerlerin işlevi, istenileni ya da istenmeyen, hoş karşılanana ya da karşılanmayana ve doğru olanı ya da olmayana saptamaktır.

2.1.4 Değerler eğitimi kavramı

Son dönemlere doğru toplumlarda intihar, madde kullanımı vs. gibi olumsuz yönde değişimler meydana gelmiştir. Olumsuz yönde meydana gelen bu değişimler nedeniyle eğitim kurumlarında değerler eğitimi aileler, eğitim verenler ve toplum liderleri tarafından yeniden vurgulanmaya başlanmıştır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s. 73).

Kulaksızoğlu ve Dilmaç (2000, s. 200) değerler eğitimini insani değerler eğitimi olarak ele almaktadırlar. İnsani değerler eğitimi, insan olmanın erdemine erişmiş bireyler yetiştirebilmeyi ve çocuğun doğasında var olan iyi yönlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Bireylerin sahip oldukları değerler gelecek yaşamında kişiliğini, eylemlerini, bakış açısını, doğal olarak hayattaki rolünü belirleyecek özellikler olduğundan, kişilerin temel değerler konusunda farkındalık edinmesi, önemli değerleri edinmesi, yeni değerleri özümsemesi; değerleri kişiliğinin, karakterinin vazgeçilmez öğeleri olarak eyleme çevirmesi gerekmektedir. Değer kazanma ve kazandırma süreci olan değerler eğitimi yaşam boyu devam eder (Yaman E. , 2012, s. 18).

Değerler eğitimi aile ile başlar. Ailenin sahip olduğu değerleri bilgi olarak aktarması yeterli değildir aynı zamanda değerleri yaşayan ve yaşatan canlı birer örnek olmaları gerekmektedir. Değerler ancak bu şekilde daha kolay ve kalıcı olarak kazandırılabilir.

Örnek verecek olursak çocuğuna yalan söyleyen ebeveynlerin, doğruluk, dürüstlük değerini çocuklarına kazandırmaları pek de mümkün değildir.

Slater'a göre

“Değerler eğitimi manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçılık karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yasamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimidir” (aktaran Keskin, 2008, s. 20).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere değerler eğitimi kavramının da ortak bir tanımı yoktur. Değerler eğitimi, öncelikle bireyin, ailenin ve toplumun sahip olduğu değerlerin başka bireylere aktarılması ve yaşatılması sürecidir.

2.1.5 Değerlerin sınıflandırılması

Değerleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Fakat değerler içerik, özellik ve fonksiyonlarına göre sınıflandırılabilirler. Değerler konusunda yapılmış birçok sınıflama vardır. Spranger'ın 1928'de yaptığı sınıflama en kabul gören sınıflamalardan biridir. Spranger'ın sınıflandırması 1951'de Lindzey, Vernon ve Allport tarafından ölçüğe çevrilmiştir. Vernon ve Allport, yaptıkları çalışmada değerleri; dinî, bilimsel, siyasi, ekonomik ve sosyal olmak üzere sınıflandırmışlardır. Spranger ise yaptığı çalışmada değerleri estetik, siyasi, ekonomik, teorik (bilimsel), dinî ve sosyal değerler olarak altı grupta ele almıştır (Atmaca, 2011).

1973'te Rokeach tarafından yapılan çalışmada hayattaki temel hedefleri gösteren değerler amaç değerler ve bu hedeflere ulaşmada kullanılabilecek davranışları gösteren değerler araç değerler olarak iki grupta ele alınmıştır. Schwartz değerleri başarı, güç, uyarılım, hazcılık, öz yönelim, evrenselcilik, geleneksellik, iyilikseverlik, güvenlik ve uyma olarak on grupta değerlendirmiş ve bu gruplar içinde 56 değere yer vermiştir (Akbaş, 2004, s. 55).

Schwartz'a göre bireysel değerler on maddede sıralanmıştır (aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Tablo 1

Schwartz'a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerine denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)	Etkileşim Grup a
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak (Zeki olmak)	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke, hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak	Organizma
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak	Organizma
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak (Kendine saygısı olmak)	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (universalizm): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak (İç uyum)	Grup b Organizma
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anamlı bir hayat)	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)	Grup
Uyma (conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek	Etkileşim Grup
Güvenlik (security): Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık	Organizma Etkileşim Grup

Not: Organizma: Biyolojik organizma olarak bireylerin evrensel gereksinimleri;

Etkileşim: Uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel nitelikteki ön şartları;

Grup: Grupların sorunsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler.

a. Kùltürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerler parantez içerisinde belirtilmiştir.

b. İnsanların asıl gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplar arası karşılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun farkına vardıkları zaman ortaya çıktığı varsayılır.

Spranger'ın sınıflamasında ise değerler 6 grupta ele alınmıştır (aktaran Akbaş, 2004, s. 56)

Tablo 2

Spranger'in değer sınıflaması

---

1. Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
3. Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
5. Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6. Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Rokeach'un sınıflamasında her iki değer grubunda da 18'er tane değer bulunmaktadır (aktaran Akbaş, 2004, s. 57).

Tablo 3

Rokeach 'un değerler sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

Nelson'a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır (aktaran Yazıcı, 2006, s. 502).

Tablo 4

Nelson 'in değerler sınıflandırması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir (Michaelis, 1988, s.361).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir (Naylor ve Diem, 1987, s. 350).
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde

---

varlığını devam ettirmesine yarar (Michaelis, 1988:361). Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004, s. 19).

Ülkelerin eğitim programlarında belirledikleri ortak değerler incelendiğinde, çocuklara kazandırılması gereken değerlerin ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği aşağıdaki Tablo 5'te açıkça görülmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012, s. 31).

Tablo 5

Ülkelerin eğitim programlarındaki değerler

Ülke adı	Ortak değerler
Türkiye	Adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, yardımseverlik, barış, sağlıklı olmaya önem verme, bilimsellik, vatanseverlik, çalışkanlık, temizlik, dayanışma, sorumluluk, duyarlılık, misafirperverlik, dürüstlük, sevgi, eşitlik, saygı, hoşgörü, özgürlük (Koroğlu, 2006).
Yeni Zelanda	Doğruluk, merhamet, itaat etme, görev, başkalarını düşünme, iyi kalplilik, dürüstlük, sorumluluk, saygı (Heenon, 1996).
Avustralya	Tarafsızlık, çatışmalara barışçıl çözümler arama, gerçeğe saygı, çeşitliliği kabul etme, akıl yürütmeye saygı, özgürlük, adalet, başkalarının iyiliğini düşünme, eşitlik (Moroz ve Reynolds, 2000).
ABD	Özgürlük, otoriteye saygı, gizlilik, çeşitlilik, doğruluk, dürüstlük, hukukun üstünlüğü, sorumluluk, insan onuru, eşitlik, adalet, hakkaniyet, uluslararası insan hakları, sadakat (NCSS, 1984).

Görüldüğü üzere farklı değer sınıflamaları yapılmıştır. Bunun sebebinin ise toplumdan topluma, kültürden kültüre hatta bireyden bireye değerlerin değişmesi olabilir. Bundan dolayı ortak bir değer sınıflamasından bahsedilemez.

2.1.6 Türk milli eğitim sisteminde değerler ve Türkçe dersi öğretim programlarında değerler eğitimi

Son yüzyılda gelişen ve değişen dünyada bireyler de değişime uğramıştır. Bu değişim artık etkilenmenin daha kolay olması sebebiyle toplumların sahip oldukları temel değerleri de etkilemiştir. Türk Milli Eğitim sisteminde de bu değerlerin devamlılığı için değerler eğitimine ihtiyaç duyulduğu ortaya konmuştur.

Türkiye’de değerler eğitimi farklı dönemlerden geçmiştir. Değerler bazı dönemlerde derslerin içerisinde okutulduğu gibi bazı dönemlerde de ayrı bir ders olarak eğitim programlarında yer almış ve öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır. Günümüzde ise değerler eğitimi diğer derslerin içerisinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Cihan, 2014, s. 435). Bu durum değerler eğitiminin planlanarak verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Buna yönelik olarak yapılan ilk çalışma 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan “Millî Eğitimin Genel Amaçları”dır. 1973 Millî Eğitim Temel Kanunu’ndaki genel amaçlar şunlardır:

Millî Eğitimin genel amacı tüm öğrencileri;

- Türk milletinin millî, manevî, insanî, ahlâkî ve kültürel değerlerini benimsemiş, bu değerleri koruyan ve geliştiren birer vatandaş olarak yetiştirmek,
- Bedensel, zihinsel ve ruhsal bakımdan sağlıklı bir kişiliğe, bilimsel bir bakışa ve değerleri kazanmış bir birey olarak yetiştirmek,
- Öğrencileri bir meslek sahibi olarak hayata hazırlamayı sağlamaktır (MEB, 1973, s. 5101-5102).

Maddelerden de anlaşılacağı üzere Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları’nda örtük de olsa değerler eğitiminden söz edilebilir. Bu amaçlar bireylerin nasıl yetiştirilmesi gerektiği konusuna rehber olma vazifesini taşımaktadır.

Ayrıca MEB İlk Ders konulu, 2010/53 sayılı genelge ile bu konunun değerini ve önemini ortaya koyarak yol göstermiştir. Bu genelgede şunlardan bahsedilmektedir: Günümüzde küreselleşmeyle birlikte pek çok alanda gelişmeler meydana gelmiştir ancak; küreselleşmek diğer taraftan toplumsal yaşamı tehdit eden pek çok sorunu ve riski de ortaya çıkarmıştır. Bu toplumsal sorunların ve risklerin önüne geçmek için bireye manevî, millî, ahlâkî ve kültürel değerlerimizin kazandırılması gerekmektedir. Eğitim sistemimiz

öğrencilerin akademik anlamda başarılı olmalarının yanı sıra iyi birer birey, iyi birer vatandaş olmalarını sağlama görevini de üstlenmiştir. Değer eğitimi tüm toplumu ilgilendirdiğinden çok boyutlu olarak ele alınması gerektiği ve toplumsal anlamda yaşanabilecek sorunların ve risklerin değerler bakımından iyi yetiştirilmiş bireyler tarafından ortadan kaldırılabileceği üzerinde durulmuştur. Değer eğitiminde öğretmenlerin de uygulayıcı olmanın yanı sıra rol model olmaları gerektiği vurgulanmıştır ve öğretmenlere büyük görev düştüğü dile getirilmiştir. Yeni eğitim-öğretim yılında da değerler eğitimiyle ilgili etkinliklerin yapılacağı dile getirilmiştir (MEB, 2010).

Dünyanın ve ülkemizin değişimi ülkemizin eğitim sistemini de etkilemiş, eğitim programlarında değerler eğitimi giderek önem kazanmış ve temel bir konu hâline gelmiştir.

Türkçe dersinde ise bireylere öğretilmek istenenler 1981 yılında yayımlanan İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda şöyle ifade edilmiştir: Millî kültürümüzün gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan derslerin başında Türkçe dersi gelmektedir. Çocuklar millî hisleri besleyen ve kültürümüzün en canlı örneklerini Türkçe olarak yazılmış sanat eserlerinde bulabilirler ve bu eserlerle ilk olarak Türkçe dersinde karşılaşır (MEB, 1981).

2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programında değerler eğitimi ile ilgili olarak ise açık bir bilgi yoktur. Yapılandırmacı yaklaşım felsefesine dayandırılarak oluşturulan 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın amacı şöyledir: Okuduklarını, izlediklerini, dinlediklerini anlayan; düşüncelerini, duygularını ve hayallerini anlatan; yaratıcı ve eleştirel düşünen, sorumluluk sahibi, araştırmayı, sorgulamayı, yorumlamayı alışkanlık edinmiş, estetik zevk kazanmış, bunların yanında millî değerlere karşı duyarlı bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır (MEB, 2005, s. 3).

2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, genel amaçların 9, 10 ve 11. maddelerinde değerlerle ilgili şunlar yer almaktadır:

- Türk ve dünya sanatına ve kültürüne ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,
- Yurt ve dünya sorunlarına karşı duyarlı olan ve bunlar için çözümler üreten; insan haklarına saygılı, hoşgörülü olmaları,
- Manevî, millî ve ahlâkî değerlere önem veren ve bu değerlerle ilgili olumlu duygular geliştirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2005, s. 4).

“Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığında ise metinlerin özellikleri açıklanırken metinlerde verilmesi beklenen değerler genel bir şekilde ifade edilmiştir. Metinlerin millî, ahlâkî, manevî ve kültürel değerlerimizle çelişmeyen, ayrımcılığa yol açabilecek, ideolojik ve yıkıcı ifadelerle yer vermeyen, hak ve özgürlüklere, demokratik değerlere aykırı olmayan, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkı sağlayan ve estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olması gerektiği üzerinde durulmuştur (MEB, 2005, s. 56).

Dinleme ve izleme materyallerinde bulunması gereken özellikler sıralanırken de değerler ile ilgili yukarıda ifade edildiği gibi değerleri kazandıracak ve öğrencilerin psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek karamsarlık, cinsellik, şiddet vb. öğeleri içinde barındırmayacak nitelikte materyallerin kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2005, s. 57).

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları içerisinde ise değerler ile ilgili şu maddeler yer almaktadır: Öğrencilerin

- Millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
- Millî, manevî, kültürel, sosyal, ahlâkî değerlere önem vermelerini sağlamak,
- Türk ve dünya kültürüne ve sanatına ait olan eserler aracılığı ile millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamaktır (MEB, 2015, s. 5).

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda “Ders ve Öğretmen Kılavuz Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri” başlığında sınıf düzeyine göre temaların ve konu önerilerinin olduğu tabloda değerler ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: Biz ve Değerlerimiz: Sevgi, saygı, arkadaşlık, insan ilişkileri, çalışkanlık, dürüstlük, aile, büyüklerimiz, dostluk, vefa, sadakat, merhamet, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, sözünde durma vb.; Millî Mücadele ve Atatürk: Kahramanlık, millî mücadele, Çanakkale, fedakârlık, cesaret vb.; Millî Kültürümüz: Vatan, bayrak, dinî bayramlar, gelenekler, geleneksel sporlar, kültürel, tarihî vb. önemli mekânlar, millî bayramlar, özellikli şehirler, yerler, tarihî şahsiyetler, yurdumuz vb.; Vatandaşlık Bilinci: Adalet, çalışma, emeğin değeri, eşitlik, görev bilinci, hukukun üstünlüğü, özgürlük, paylaşma, sorumluluk, tüketici bilinci, üretme, vergi bilinci vb. (MEB, 2015, s. 9).

2005 ve 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler ve eğitimi ayrı bir başlık olarak yer almazken bazı değerlere ise başka başlıklar içinde az da olsa yer verildiği görülmektedir. Sonuç olarak bu programlarda değerlerin örtük bir şekilde yer aldığı,

değerlerin açıklanmadığı, değerlerle ilgili kazanımların ve değerleri öğretirken öğretmene rehber olacak herhangi bir açıklamanın olmadığı görülmektedir.

Son yüzyılda bireyler yetiştirilirken manevî, millî ve evrensel değerlere duyarlı olan, kişisel ve sosyal değerlere önem veren, estetik zevk kazanmış olan bireyler olmaları amaçlanmaktadır. Bu becerilerin kazandırılmasında Türkçe dersinin ayrı bir önemi ve yeri vardır (Yaman, Taflan, ve Çolak, 2009, s. 108).

Bu yüzden ki 2018 Türkçe Dersi öğretim programında değerler için ayrı bir başlık açılmıştır.

2018 yılında yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerlerin öğretim programlarının perspektifini oluşturduğu ifade edilerek değerlerin günlük yaşantıdaki eylemlerin güç kaynağı olduğu açıklanmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı, yaşam boyu kullanılabilir olan dil becerilerini ve zihinsel becerilerini kazandırmayı, bu becerilerin kullanılmasıyla etkili iletişim kurmayı, sosyal ve bireysel yönden gelişmeyi, aynı zamanda beceri ve değerleri bir bütünlük içinde vermeyi sağlayacak şekilde yapılandırmıştır. Türkçe dersi öğretim programı, temel dil becerilerinin geliştirilmesini, her bakımdan gelişmiş bir birey olmanın ön koşulu olarak kabul etmektedir (MEB, 2018, s. 8).

Bu açıklama değerler eğitimi için Türkçe eğitiminin ön koşul olduğunu ortaya koymaktadır. Bu program ile öğrencilerin;

- Okuma, yazma, konuşma ve dinleme/izleme becerilerini geliştirmek,
- Türkçeyi kurallarına uygun olarak doğru ve özenli bir şekilde kullanmalarını sağlamak,
- Dil becerileri ile söz varlığını zenginleştirerek düşüncelerini, duygularını ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak,
- Duygularını ve düşüncelerini yazılı ya da sözlü olarak anlaşılır ve etkili bir şekilde ifade etmelerini sağlamak,
- Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığı kazanmalarını sağlamak,
- Medya kaynaklarından ve basılı materyallerden bilgiye ulaşma, bilgiyi düzenleme ve kullanmalarını sağlamak,
- Okuduklarını anlamlandırarak eleştirel bir bakışla sorgulamalarını ve değerlendirmelerini sağlamak,

- Millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek; millî, manevî, kültürel, sosyal, ahlâkî değerlere önem vermelerini sağlamak,
- Türk ve dünya kültürüne ve sanatına ait olan eserler aracılığı ile millî ve evrensel değerleri tanımalarını, fark etmeleri ve bunları benimsemelerini sağlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2018, s. 8).

Değerlerin tüm öğretim programlarına yayılması güncellenen öğretim programlarının yenilikleri arasında görülmektedir. Tüm öğretim programlarında yer alan “kök değerler” oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kök değerler şunlardır: Vatanseverlik, adalet, sevgi, dostluk, sabır, dürüstlük, öz denetim, sorumluluk, saygı, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır. (MEB, 2018, s. 4).

Temalara dayalı bir yaklaşım ile hazırlanan 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda tüm sınıf düzeyleri için 8 tema işlenmesi öngörülmüş ve bu temalardan üçünün zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu zorunlu temalar ve konu önerileri şunlardır:

- Erdemler: Sevgi, paylaşma, ahlak, iyilikseverlik, alçak gönüllülük, saygı, azim, sabır, cömertlik, yardımlaşma, dayanışma, kardeşlik, dostluk, vicdanlı olmak, dürüstlük, sadakat, güven, vefa, merhamet, sılayırahim vb.
- Millî Mücadele ve Atatürk: vatanseverlik, 15 Temmuz, şehitlik, Atatürk, Sarıkamış Harekâtı, Çanakkale, millî mücadele, cesaret, millî kimlik, Cumhuriyet, millî irade, fedakârlık, millî egemenlik, gazilik, Kut’ül Amare, kahramanlık, İstiklâl Marşı vb.
- Millî Kültürümüz: Vatan, aile, yurdumuz, bayrak, vakıf kültürü, büyüklerimiz, Türkçe, dinî bayramlar, millî bayramlar, gelenekler, tarihî eserlerimiz, geleneksel sporlar, tarihî şahsiyetler, insan ilişkileri, tarihî mekânlar, kültürel miras, sıra, şehirlerimiz, mekânlar vb. (MEB, 2018, s. 16).

Bu üç tema zorunlu temalar iken aşağıdaki temalar zorunlu olmayan temalardır. Burada zorunlu olmayan on üç temadan sadece araştırmada yer alan kök değerler dışında kalan değerleri içeren temalara yer verilmiştir: Birey ve Toplum: Farklılıklara saygı; Kişisel Gelişim: Çalışkanlık, öz güven; Vatandaşlık: İş birliği, özgürlük, paylaşma vb. (MEB, 2018, s. 16-17).

“Temalara İlişkin Açıklamalar” başlığındaki maddelerin çoğu bir değer ile ilişkilendirilebileceğinden 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın daha önceki programlara göre değerler eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğunu söylemek

mümkündür. Temalardaki değerlerin metinler yoluyla kazandırılmaya çalışılması bu programda yapılan yeniliklerden sayılabilir. Metinler yoluyla öğrenciler hem Türkçe dersinin temel becerilerini edinerek Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanacaklar hem de temalardaki değerleri kazanacaklardır.

Türkçe derslerinde okutulacak metinlerin değerler eğitimine uygun, değerleri öğrencilere kazandırabilecek, çocuk edebiyatının ölçütlerine uygun olarak yazılmış olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak metinler seçilmeli ve değerler eğitimi etkinliklerinde kullanılmalıdır.

2.1.7 Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi

Çocuk edebiyatı, çocukların gelişmelerine, düşünce, duygu ve zevklerine, hayal dünyalarının gelişimine katkı sağlamak nedeniyle gerçekleştirilen ve çocuksuluk içeren bir edebiyattır (Şirin, 2000, s. 9).

Türk edebiyatında çocuk edebiyatına yönelik çalışmalar 1700’lerden sonra görülmektedir. Daha öncesinde Türk edebiyatında da dünya edebiyatında da çocuklar ninni, masal, tekerleme, bilmece, efsane gibi halk edebiyatı ürünleriyle büyümüşlerdir.

Divan edebiyatı şairlerinden Nabi’nin *Hayriyye* (1701) isimli mesnevisi edebiyatımızda çocuğa seslenen ilk eserdir. Mesnevi, dönemin ahlaklı, erdemli insan tipinin nasıl olması gerektiğini ortaya koyar. Sünbülzâde Vehbi’nin *Lûtfiyye*’si (1791) ise gençlere ideal insan tipinin alçakgönüllü insan olduğunu belirtmektedir.

Tanzimat Dönemi’nde Batı’ya yönelmesiyle Osmanlı Devleti’nde yaşanan toplumsal değişiklikler kısa sürede edebiyatı da etkilemiştir. Batı’dan yapılan çevirilerle pek çok alanda olduğu gibi çocuk eğitimi ve psikolojisi ile ilgili çalışmalarla da ilgili bilgi sahibi olunur. Bu dönemde çocuklar için yazılan romanlara rastlanılmamaktadır. Çocukların özellikleri göz önüne alınarak çocuklar için kitapların hazırlanması bu dönemden sonra gerçekleşmiştir.

1859 yılında Şinasi’nin La Fontaine’den çevirdiği *Tercüme-i Manzume*, Kayserili Doktor Rüştü’nün *Nuhbetü’l Etfal* kitabının sonundaki çocuk hikâyeleri ve Yusuf Kamil Paşa tarafından çevrilmiş olan Fenelon’un *Telemak* adlı eseri Batı’dan çeviri yapılan ilk çocuk edebiyatı ürünleridir. Şinasi, Rezaizâde Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi, Ziya Paşa, Ahmet İhsan, Ahmet Lütfi Efendi gibi yazarlar Jules Verne, Daniel Defoe gibi

yazarlarından çeviriler yapmışlardır. Bu dönemde çevrilen eserlerden bazıları *Tercüme-i Hikâye-i Robinson* (1864), *Güliver'in Seyahatnâmesi* (1872), *Seksen Günde Devr-i Âlem* (1880), *Merkez-i Arz'a Seyahat* (1887), *Beş Hafta Balon ile Seyahat* (1889) gösterilebilir (Çıkla, 2005, s. 95). Bu dönemde Ahmet Rasim, Rezaizâde Mahmut Ekrem, Şinasi, Muallim Naci, Ahmet Mithat Efendi, Ziya Paşa gibi yazarlar çeviri eserlerden başka telif eserler de kaleme almışlardır.

II. Meşrutiyet'ten sonra öğretmen okullarına Batılı eğitim anlayışının dâhil edilmesiyle çocuklara yönelik eserler gündeme gelmiştir. Çocuk edebiyatının önemini vurgulayan ilk yazı Şûray-ı Ümmet adlı gazetede 1908 yılında Ali Nusret tarafından yazılmıştır (Kıbrıs, 2006, s. 6). Satı Bey, çocukların okuyup söyleyebileceği şiir ya da şarkının olmadığını fark edip Tevfik Fikret gibi şairlerden çocuklar için şiir yazmalarını; bestekârlardan da şarkı bestelemelerini ister. Bu eksikliği Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası'nın bir sayısında da netçe belirtir (Kıbrıs, 2006, s. 6). Bunların ardından çocuk eğitim ve öğretimine değer verilmesi yeni yönetimin, çocukları ve genç nesilleri geleceğe hazırlama düşüncesi ile gelişmiştir. Ali Ulvi Elöve tarafından yazılan *Çocuklarımıza Neşideler*'i (1912), İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* (1911) ve Tevfik Fikret'in *Şermin*'i (1914) ve Ziya Gökalp'in *Kızıl Elma*'sı (1915) kısa bir süre içinde yayımlanır (Canatak, 2011, s. 289). Siracettin Hasırcıoğlu'nun "*Çocuk Şiirleri*" ile Fuat Köprülü'nün "*Mektep Şiirleri*" adlı kitapları da bu döneme ait çocuk edebiyatı ürünlerindedir (Kıbrıs, 2010, s. 15).

Kütüphanelerde 49 sayısı bulunan çocuk dergilerinin ilki Mümeyyiz 15 Ekim 1869'da yayınlanmış ve kendinden sonraki çocuk dergilerine göre daha çok sayı yayınlanmıştır (Atmaca, 2011, s. 14). İkinci çocuk dergisi, basım yılı yayınladığı ilanlardan 1873 veya 1874'te yayımlandığı çıkarımlarla elde edilen bir sayılık Hazine-i Etfal dergisidir. 1875'te yayınlanan diğer dergiler ise Sadakat ve Selanik'te yayınlanan Ayine dergileridir (Atmaca, 2011, s. 15). Bu dergilerden başka gazetelerin çocuklar için verdiği Tercüman-ı Hakikat (1878), Sadakat (1875), Etfal (1875, 13 sayı) ilavelerinin dışında sadece çocuklara için çıkan Bahçe (1880, 40 sayı), Çocuklara Kıraat (1881, 18 sayı), Arkadaş (14 sayı, Mithat Sadullah - Osman Fahri), Vasıta-ı Terakki (1882, 4 sayı, Serafim), Çocuklara Rehber (1887-1901), Çocuklara Mahsus Gazete (1896-1903, İbnülhak Mehmet Tahir), Çocuk Bahçesi (1904, 43 sayı, Selanik M. Mehdi), Musavver Küçük Osmanlı (1909) gazete ve dergileri de bulunur. Bunlardan başka Mehmet Şemsettin, Arkadaş (13 sayı), Çocuklara Talim (9 sayı), Çocuklara Arkadaş (13 sayı) dergilerini yayımlar (Şimşek, 2014, s. 28-29).

Meşrutiyet Dönemi'nde şiir alanındaki artış roman, hikâye alanında gerçekleşmemiştir. Ahmet Hikmet, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Refik Halit, Ömer Seyfettin gibi yazarlar konularını itibariyle yetişkinlere hitap eden eserleriyle az da olsa çocukların da okuma ihtiyacını karşılamışlardır. Özellikle Ömer Seyfettin (1884-1920)'in, Refik Halit (1888-1965)'in ve onlar gibi yazarların çocuklara uygun aynı zamanda sade bir anlatıma sahip yazı geleneğinin oluşturulmasında dikkate değer etkileri olmuştur (Gümüş, 2017, s. 24).

Alpay'a göre Cumhuriyet Dönemi'nde çocuk edebiyatının gelişimi, Türk çocuk edebiyatının 1928 harf inkılabından sonra çocuk dergileriyle filizlendiği, 1960'dan sonra telif kitaplarla beslendiği, 1980'den sonra ise yaş gruplarına yönelik olarak bilinçli bir şekilde üretilmeye başlandığı şeklindedir (aktaran Kuru, 2016, s. 19).

Cumhuriyet Dönemi'nde, çocuklar için yeterince kitap olmadığından *Robinson Cruseau* (Daniel Defoe), *Don Kişot* (Cervantes), *Jules Verne Serisi*, *Üç Silahşörler*, *Monte Christo*, (Alexander Dumas) gibi çeviri yapıtlara yönlendirilmişlerdir. Yine yetişkinler için yazan Yakup Kadri, Halide Edip, Mahmut Yesari, Aka Gündüz, Reşat Nuri gibi Türk yazarların kitapları çocukların okuma ihtiyaçlarını karşılamıştır. Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966)'nin arka arkaya yazdığı tarihsel romanların çocukların ilgi ve beğenisine uygun olduğu görülmektedir (Gümüş, 2017, s. 24-25).

Cumhuriyet Dönemi'nde Ziya Gökalp, Tahir Alangu, Naki Tezel, Eflatun Cem Güney, Oğuz Tansel gibi yazarlar masallarımızı yenileme girişiminde bulunmuştur (Kuru, 2016, s. 19). Bunlardan başka Nimet Rakım Çalapala, İskender Fahrettin Sertelli, Cahit Uçuk, Pertev Naili Boratav, Orhan Veli Kanık da çocuklara yönelik eserler ortaya koyan yazarlardandır (Gümüş, 2017, s. 25).

Çocuk edebiyatında ciddi ilerlemenin olduğu bu dönemde çocuklar için şiir yazarlardan bazıları şunlardır: M. Faruk Gürtunca, Faruk Nafiz Çamlıbel, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Âli Yücel, Mehmet Necati Öngay, Hıfzı Tefvik Gönensay, Halide Nusret Zorlutuna, Mümtaz Zeki Taşkın, Fazıl Hüsnü Dağlarca (Sınar, 2006, s. 190).

Şirin (2007, s. 67), çocuk edebiyatı yazarlarını tarihi süreç içerisinde farklılıkları açmılayan dört yazar grubu olduğunu dile getirmiştir. Birincisi, Ahmet Mithat Efendi'yle başlayan kahramanlarını çocukların oluşturduğu çeviri ve uyarlama şeklinde hikâye ve roman yazarlarıdır. İkincisi, Tanzimat Dönemi'nden itibaren ilk örneklerini veren ve 1990'lı yılların ortalarına kadar etkisini devam ettirip ders kitapları için eğitici hikâyeler ve masallar yazan öğretici yazıcılar. Üçüncüsü, yetişkinler için yazan ve çocuklar için de

yazmayı denemiş yazarlar. Dördüncüsü ise 1980 sonrası çocuk yaş gruplarını, çocuğa göreliliği dikkate alan sanata ve edebiyata öncelik veren, merkeze çocuğu alan Türk çocuk kitabı yazarlarıdır.

Çağımızda çocuklar yönelik olarak şiir, hikâye ve roman yazarları arasında şu şair ve yazarları da belirtmek gerekir: Abbas Cılga, Ayla Çınaroğlu, Ayla Kutlu, Aysel Gürmen, Ayşe Yamaç, Aytül Akal, Aziz Nesin, Can Göknil, Çetin Öner, Emin Töreci, Fatih Erdoğan, Gülçin Alpöge, Gülten Dayıoğlu, Hakkı Özkan, Hasan Latif Sarıyüce, Hidayet Karakuş, Hüseyin Yurttaş, İpek Ongun, Kemal Bilbaşar, Mavisel Yener, Mehmet Güler, Mehmet Seyda, Mustafa Ruhi Şirin, Muzaffer İzgü, Nezihe Meriç, Rıfat Ilgaz, Sevim Ak, Sulhi Dölek, Yalvaç Ural (Gümüş, 2017, s. 26).

Şirin (2007, s. 56), “Yazılı Türk çocuk edebiyatı, başlangıcından bugüne kadar öncü yaklaşımlar çevresinde gelişme göstermeyen, dönemlerin etkisinde konulara yönelen ve kendini ortaya koymuş akımları ve geleneği olmayan, henüz yerel bir edebiyattır.” demektedir.

Sonuç olarak çocuk edebiyatı eserlerinin günümüzde sayısal olarak iyi bir seviyede olduğu fakat nitelik olarak ise daha iyi olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu alanda ürün verecek şair ve yazarlarımızın eserlerini kaleme alırken daha dikkatli davranmaları, çocuğun ilgi, ihtiyaç ve düzeyine uygun olmasına dikkat etmeleri ve toplumsal değerlere önem vermeleri ve çocuk edebiyatının gerekliliklerini yerine getirmeleri beklenmektedir. Çocuklar için yapılan edebiyatın hak ettiği yere gelmesi için şair ve yazarların, araştırmacıların ve bu alandaki yetkin kişilerin daha çok ve nitelikli çalışmaları gerekmektedir.

2.1.8 Değerler eğitimi ve Türkçe öğretimi bakımından şiir

İnsanların toplum olmasını, ihtiyaçlarının karşılanmasını, başkalarıyla iletişim kurmasını sağlayan en temel unsur dildir. Ergin (2008, s. 3) dili, canlı bir varlık olarak nitelendirirken, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan doğal bir araç olduğunu söyler ve temelini bilinmeyen zamanlarda atılan gizli bir anlaşmalar sistemi olarak tanımlar.

Dilin birey ve toplumun hayatındaki önemini Sever (2004, s. 5) şöyle açıklamaktadır: Dil, düşüncenin yaratıcısı, anlamayı, anlatmayı, düşünmeyi sağlayan bir araç, bir milleti

meydana getiren ve ulus bilincinin oluşmasını, pekiştirilmesini sağlayan temel öge aynı zamanda en etkili kültür aktarıcısıdır.

Yalçın (2002, s. 15), ana dili öğretiminin kendi kuralları ve mantığı içerisinde sadece dil öğretimini içeren bir konu değil; toplumsal hayatın tüm unsurlarını içeren kavramlar bütünü olarak nitelendirmekte ve dilin ve dil öğretiminin tüm toplumu etkilediğini ifade etmektedir.

Türkçe dersi, temel dil becerileri olan okuma, yazma, konuşma ve dinlemeyi geliştirirken araç olarak metinleri kullanır. Metinler toplumun kabul ettiği ortak değerlere dayanmalı ve bu ortak değerlerin öğretimini içermelidir. Yazınsal türlerden şiirler de kullanılan bu metinlerdendir.

Türk Dil Kurumu (2009, s. 1867), şiiri:

“Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk; düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şey.”

olarak tanımlamaktadır.

Şirin (2000, s. 104), çocuk şiirlerinin kaynağının çocuğun dünyası, ruhu ve kalbinin duyarlılıkları olduğunu, şiirdeki estetiğin çocuk şiirinde de olması gerektiğini, çocuklara ulaşabilen şairlerin çocuk ruhunu şiirlerine yansıtan şairler olduğunu belirtmektedir.

Çocukların şiirden zevk alıp anlaması, onların gelişim düzeyleri ile doğrudan ilgilidir. Çocuklar doğdukları andan itibaren şiirsel özellikler taşıyan metinlerle karşılaşır. Bu metinler annelerinin ninnileri, oyunlardaki sayımacalar, tekerlemeler, masallardır. Okul döneminde ise derslerde karşılaştığı düzeyine uygun şiirlerdir. Kısacası çocuklar doğumlarından itibaren hep şiirle iç içedirler.

Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahip olan ve okunma seviyesi sürekli olarak yükselen şiir, duygu ve düşüncelerini ifade etmede kolaylıkla kullanılması açısından değer eğitiminde ve Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek edebî bir türdür (Biçer, 2013, s. 33).

Dil becerisi kazandırmanın yanında şiirin çocuklara faydalarından bahsedilirken değerler eğitimi ile ilgili faydasının da olduğu göz ardı edilmemelidir.

“Şiirler, ulusal ve evrensel değerlerin tanıtılması ve duyumsatılması için etkili bir araçtır. Vicdani temellerin atıldığı, ahlaki değerler sisteminin biçimlenmeye başladığı çocukluk devresinde şiir, çocukların beğenilerini inceltir. Onlara

insanlığın genel geçer değerlerini sezinletir, kavratır. Şiir, öğretme amacı gütmeyen; temel işlevi sezdirmek, sezinletmektir.” (Sever, 2003, s. 101).

Şiirin temel işlevinin sanat zevki kazandırmak olmasına rağmen çocuklar için yazılan ve ders kitaplarında yer alan şiirler daha çok öğretici metinler olduğunu söylemek mümkündür. Ders kitaplarında seçilen metinlerin, alanda uzman kişiler tarafından seçilmemesi, sanatsallıktan uzak olması, ders programına uygun olmasına çalışılması, çocukların ilgi, ihtiyaç ve düzeylerinin dikkate alınmadığını ve bunlardan uzak olduğunu göstermektedir.

Türkçe öğretiminde değerler eğitimine yer verilirken seçilen metinler dikkatle seçilmelidir. Özellikle çocukların daha çok ilgilerini çekebilecek şiirlerin seçimine dikkat edilmelidir. Şiirler, hem Türkçe öğretimi hem de değerler eğitimi için zengin bir içeriğe sahiptir. Ancak bunun için çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişimsel düzeyleri dikkate alınmalıdır. Şiirlerin öğreticilik özelliğinin yanı sıra sanatsal yönlerinin de ön planda olması gerekmektedir.

2.1.9 İncelenen eserlerin şairlerinin hayatları

Çalışmanın temel verilerini sağlayan çocuklar için yazılmış üç şiir kitabının şairlerinin kısaca hayatlarını ve edebi yönlerini bilmek bu kitapların yazılış amaçlarını ortaya çıkaracaktır. Bu şairler İbrahim Alâettin Gövsa, Ali Ulvi Elöve ve İbrahim Aşkî Tanık'tır.

2.1.9.1 İbrahim Alâettin Gövsa

İbrahim Alâettin Gövsa, 1889 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Mustafa Âsım Bey, annesi Fatma Behice Hanım'dır. İstanbul'da bulunan Şemsülmaârif Mektebinde ilköğrenimini, Trabzon ve Vefa idadilerinde ise orta öğrenimini tamamlamıştır. 1910 yılında Mekteb-i Hukuk okulundan mezun olmuştur. 1911'de Trabzon İdadîsine atanmış ve iki yıl edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Bu dönemde eğitim konularıyla ilgilenmeye başlamıştır. 1913 yılında edebiyat öğrenimi almak üzere Maarif Vekâleti tarafından İsviçre'ye gönderilmiştir. 1915'te askerlik için yurda dönmüştür. Bu sırada Çanakkale'ye gönderilen edebî heyet içinde yer almış ve savaş alanını yakından görmüştür (Binbaşıoğlu, 2001).

Jean Jacques Rousseau Pedagoji Enstitüsü'nü 1916'da bitirmiştir. 1916 ile 1926 yılları arasındaki on yıllık süreçte Dârülmualimîn-i Âliyede psikoloji ve pedagoji hocalığı ve

müdürlüğü yapmıştır. 1926'da Maârif Vekâleti Tâlim ve Terbiye Heyeti üyesi olmuştur. 1927'de Sivas milletvekili seçilmiştir. Dört dönem milletvekilliği yapmıştır. 1945 yılından ölümüne kadar Zirâat Bankasında idare meclisi üyesiyken 29 Ekim 1949'da Ankara'da yaşamını yitirmiştir. Yaşamının son yıllarında ansiklopedi ve sözlük telif, yayım ve redaksiyon çalışmaları yapmış ve gazetelere günlük fıkralar kaleme almıştır (Çetin, 1996, s. 158-160).

II. Meşrutiyet sonrası yıllarda Enis Behiç Koryürek ve Orhan Seyfi Orhon gibi hece ölçüsü kullanan şairlerle beraber hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır. Bu dönemde yayımlanmış olduğu *Çocuk Şiirleri* (İstanbul 1329) isimli kitabı, Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklarımıza Neşideler* ve Tevfik Fikret'in *Şermin* kitapları gibi türünün ilk örnekleri olması açısından önemlidir (eser 1913-1923 yılları arasında beş defa basılmıştır). Çeşitli dergi ve gazetelerde yazmıştır. Ansiklopedi çalışmaları yapmıştır (Gürel ve Gürel, 2012).

Eserlerinden bazıları şunlardır: *Acılar* (1941), *Bedî Terbiye* (1341), *Çanakkale İzleri* (1926), *Çocuk Ruhü* (1926), *Çocuk Şiirleri* (1329), *Elli Türk Büyüğü* (1940), *Güft ü Gü* (1329), *İlk Gençlik Hakkında Rûhiyat ve Terbiye Tedkikleri* (1337), *Kâşifler ve Mucitler* (1939), *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi* (1933-1936), *Nazif'ten Hâmid'e Ahiretten Mektuplar* (1932), *Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi: Ansiklopedik Sözlük* (1947-1954), *Rûhiyat ve Terbiye* (1929), *Rumeli'ye Destân-ı Harb* (1328), *Sabatay Sevi* (t.y.), *Sevimli Elifbâ*, *Tedricî Kelime Usûliyle* (1925), *Söz Oyunları* (1942), *Sulh ve Harb* (1338), *Süleyman Nazif* (1933), *Şen Yazılar* (1926), *Talebe Lugati* (1931), *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* (1945-1946), *Victor Hugo* (1931), *Yeni Türk Lugati* (1930) ve *Cemâleddin-i Efgânî*, *Darvin*, *Fröyd* ile *Lenin* biyografileri önemli eserlerindedir. *İnönü (Türk) Ansiklopedisi*'ndeki ön sözü önemli bir kaynaktır (Çetin, 1996, s. 158-160).

2.1.9.2 Ali Ulvi Elöve

1881 yılında Selanik'te doğmuştur. Babası Mustafa Fevzi Bey, annesi Ayşe Süreyya Hanım'dır. Feyz-i Sıbyanda ilk ve orta öğrenimini görmüştür. Bir yıl Selanik Mülki İdadisinde okumuştur. Sonrasında bir yıl Selanik Frerler Mektebine devam etmiştir. Selanik Darülmualimin-i İptidaisi'ni bitirmiştir (Çavuş, 2007).

Teselya Golos Telgrafhanesinde posta kâtipliği, Serez Ecnebi Telgraf Muhabere memurluğu, 1898-1905 yılları arasında Feyz-i Sıbyanda öğretmenlik yapmıştır. Özel

dersler vermiştir. Kâzım Nâmi Duru ile birlikte çıkardıkları Çocuk Bahçesi dergisinin 1905'te yazı işleri başkanlığını yapmıştır (www.biyografi.net.tr, t.y.).

1908'de Harekât Ordusu ile birlikte İstanbul'a gelmiştir. Daha sonrasında Selanik'e dönmemiştir. İstanbul'da Darümuallimin Tatbikat bölümünde öğretmenlik yapmıştır. Okul bünyesinde çıkarılan Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası'nda eğitime katkı sağlayan yazılar yazmıştır. 1921'de Darümualliminden istifa etmiştir. Sonrasında Adana ve Bursa'da öğretmenlik yapmıştır (Çavuş, 2007).

Bir süre Türk Dil Kurumunda gramer-sentaks kolunda aza olarak çalışmıştır. Çocuklar için şiirler yazmıştır. "Dağ başını duman almış" sözleriyle başlayan "Gençlik Marşı" onun eseridir. 1939 senesinden 1945 senesine kadar Gazi Terbiye Eğitim Enstitüsünde ders vermiş ve 1945 senesinde emekliye ayrılmıştır (www.biyografi.net.tr, t.y.).

1956'da eşinin vefatıyla İstanbul'a geri dönmüştür. 1963'te geçirdiği rahatsızlık sebebiyle gözlerini kaybetmiştir. 15 Ağustos 1975'te hayata gözlerini kapamıştır. Bazı eserleri şunlardır: *Çocuklarımıza Neşideler* (1912), *Türk Dili Grameri* (Jean Deny'den, 1941), *Türkçe Hekimlik Terimleri Üzerine Bir Deneme* (Dr. İbrahim Şefik İşçil ile birlikte, 1944), *Çocuklarımıza Şiir* (1959, *Çocuklarımıza Neşideler* kitabının şair tarafından sadeleştirilmiş hâlidir) kitaplarının yanı sıra çeşitli dergilerde yayımlanmış yazıları da vardır (Çavuş, 2007, s. 5-14).

2.1.9.3 İbrahim Aşkî Tanık

İbrahim Aşkî Tanık, H. 1290'te (M. 1873-1874) Dobruca'da doğmuştur. Babası Hacı Osman (Sarı Hannan), annesi Selime Hanım'dır. Asıl adı İbrahim iken Aşkî mahlasını edebiyat öğretmenininin önerisiyle almıştır. İlköğrenimi için önce Mahalle Mektebine sonra Fevziye Rüştüyesine gitmiştir. 1885'te Mekteb-i Bahriye-i Şahaneye başlamış ve 1891'de Makine Teğmeni olarak mezun olmuştur. Donanmada çeşitli görevlerde bulunmuş, muavinlik ve matematik öğretmenliği yapmıştır. Bu çalışmalar döneminde mühendislik eğitimi almıştır (Günaydın, 2013).

1900'lerin başında Ereğli Kömür İşletmesine tayin edilmiş ve 1907'ye kadar burada çalışmıştır. Sonrasında İstanbul'a geri dönmüştür. 1914'te binbaşı olmuş ve emekli olana kadar öğretmen subay olarak çalışmıştır. Subaylıktan emekli ettirildikten sonra matematik ve edebiyat öğretmeni olarak eski okulunda çalışmaya başlamıştır. 1945'te de

öğretmenlikten emekli olmuştur. Ölene kadar Heybeliada'da Deniz Lisesi, Deniz Harp Okulunun civarında yaşamıştır. 24 Ocak 1977'de vefat etmiştir (Özdemir, 2011, s. 7-15).

II. Meşrutiyet sonrasında çocuk edebiyatına yönelik çalışmaların artmasına *Çocukların Şiir Defteri* adlı kitabı ile önemli katkıda bulunmuştur. Bu kitaptaki şiirlerin, 1910-1915 arasındaki yılların şartlarında yazıldığı dikkate alınmalıdır.

İbrahim Aşkî Tanık'ın eserlerinden bazıları şunlardır: (*Faik*) *Reşad* (1313), *Çocukların Şiir Defteri* (1333), *Fuzûlî Hakkında Bir İki Söz* (1338), *Mekteb-i Bahriye Edebiyat Dersleri Hülâsaları* (1340), *Mektep Terbiyesi* (t.y.), *Adedin Ruhîyatı ve Hesab Öğretmek Usullerine Tatbiki* (Jehn Dewey-Mac Lelan'dan, 1928), *İngilizceden Tercüme Nümûneleri* (1332), *Terakki Kanunu ve Sebebi* (Herbert Spencer'dan, 1335), *Tasavvuf Makamı* (Muhyiddin İbn-i Arâbî'den, 2006) (Özdemir, 2011, s. 7-15).

2.1.10 İncelenen eserlerin genel özellikleri

İncelenen eserlerin asıllarının Arap harfli metinler olması sebebiyle çalışmada eserler üzerine yapılan araştırmalar ve Latin harflerine aktarılmış basımları kaynak olarak kullanılmıştır.

Çocuk Şiirleri kitabının özellikleri: Kitapta toplam 33 şiir vardır. Şiirler 1900'ün başlarında yazılmıştır. Şiirlerin çoğunluğu hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bir kısmı La Fontaine'den Fransızcadan çevrilmiştir. Şiirlerin 16'sı beyit, 7'si dörtlükler hâlinde yazılmıştır. Kitap 1911'de yayımlanmıştır (Gürel ve Gürel, 2012).

Çocuklarımıza Neşideler kitabının özellikleri: Kitapta toplam 72 şiir vardır. Şiirlerin yazımı 1899'da başlamıştır. Şiirlerin nazım biçimleri kendine hastır. Şiirlerden sadece "Sancağa Veda" isimli şiiri aruz, kalan şiirleri hece ile yazılmıştır (Kökçü, 2015, s. 1619). Şiirlerin bir kısmı La Fontaine, Victor Hugo ve Lamartine'den çevrilmiştir. Kitap 1912'de yayımlanmıştır (Çavuş, 2007).

Çocukların Şiir Defteri kitabının özellikleri: Kitapta toplam 36 şiir vardır. Şiirlerin 1910-1915 yılları arasında yazıldığı dikkate alınması gerekmektedir. Şiirlerden sekizi aruz vezni ile yazılmış; diğerleri hece ile yazılmıştır. Şiirlerin 25'inde beyit, 5'inde dörtlük kalan 6'sında ise kendi oluşturduğu ve serbest nazım şekilleri kullanılmıştır. Kitap 1917'de yayımlanmıştır (Özdemir, 2011, s. 11-13).

Yukarıda ifade edildiği gibi eserlerin genel özellikleri ile ilgili şunları söylemek mümkündür: Şiirlerde hece ölçüsünün yanında aruz ölçüsünün kullanılması, şiirlerin sıralanmasında İbrahim Aşkî Tanık'ın “Çocukların Şiir Defteri” adlı eserinde Özdemir'in (2011) de tespit ettiği gibi çoğunlukla önce Allah, peygamber, devlet büyükleri için yazılan şiirlerin yer alması, divan şiiri nazım birim ve biçimlerinin kullanılması divan edebiyatı geleneğinin o dönemde de hâlâ etkili olduğunu göstermektedir.

2.2 İlgili araştırmalar

2.3.1 Değerler eğitimi ve Türkçe eğitimi alanında değerler eğitimine yönelik yapılan araştırmalar

Dilmaç'ın (2007) yaptığı araştırmanın amacı, insani değerler eğitimi programının fen lisesi öğrencilerinin değerlere sahip olma düzeylerinde herhangi bir değişikliğe sebep olup olmadığını araştırmaktır. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Konya Meram Fen Lisesi 9. ve 10. sınıflardaki öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada 15 öğrenci deney grubu 15 öğrenci ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Araştırma süreci, Nisan ve Mayıs 2007 arasındadır. Çalışma sonucunda İnsani Değerler Eğitimi programının ortaöğretim öğrencilerine değerleri edinme sürecinde kullanılabilecek en etkili bir program olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İşcan (2007), çalışmasında ilköğretim seviyesindeki değerler eğitimi programının etkililiğini incelemiştir. Yapılan araştırma ilköğretim düzeyinde, “iyilikseverlik” ve “evrensellik” değerlerini kazandırmak amacıyla hazırlanan değerler eğitimi programının öğrenciler üzerindeki etkisini saptamak amaçlanmıştır. Yapılan araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. İlköğretim seviyesinde Türkçe, fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler derslerinin bütünleştirilerek uygulanan programda, katılımcı öğrencilerin değerlere yönelik puanları ile ilgili derslere ait yılsonu notları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ilişki ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda öğrencilerin değerleri kazanmalarıyla söz konusu derslere ilişkin başarıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bulut'un (2011) yaptığı çalışmada atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri ele alınmıştır. Araştırmada Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumunun Sanal Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Metin Yurbaşı'nın Sınıflandırılmış Türk Atasözleri

Sözlüğü'ndeki atasözleri, Türk millî eğitim sisteminin genel amaçları, ilköğretimin amaçları, ortaöğretimin temel ilkeleri ve Türkçe dersi genel amaçlarına göre oluşturulmuş 63 değere göre sınıflandırılmıştır. Atasözleri içerikleri ve çeşitlilikleri bakımından öğrencilere değerlerin kazandırılması için önemli birer kaynaktır. Yapılan çalışma sonucunda incelenen sözlüklere bakıldığında tespit edilen değerlerin atasözleriyle örneklenmesi fikrine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Kumbasar'ın (2011) yaptığı çalışmanın amacı Muzaffer İzgü'nün romanlarını değerler eğitimi açısından incelemektir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada yayımlanan 12 roman ele alınmıştır. Araştırmada romanlar 25 değerden oluşan listeye göre taranmıştır. Çalışma sonucunda romanlarda en çok sevgi değeri; en az barış, tutumlu olma, bilimsellik ve cesur olma değerleri tespit edilmiştir. Alçak gönüllü olma değeri tespit edilememiştir. Romanlardaki kahramanların kötü alışkanlıklarının olması sebebiyle sağlıklı olmaya önem verme değeriyle çeliştiği tespit edilmiştir. Bu alışkanlıkların ve argo ifadelerin romanlarda yer alması değerler eğitimi bakımından olumsuz özellikler olarak tespit edilmiştir.

Demirtaş'ın (2012) araştırmasında Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerden Nasreddin Hoca fıkralarının değerler eğitiminde araç olarak kullanılmasına ilişkin tespit çalışması yapılmıştır. Çalışmada Nasreddin Hoca fıkralarında yer alan değer unsurlarını belirleyip sınıflandırmak ve bunların Türkçe eğitimi ve değerler eğitimindeki önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, Sakaoğlu ve Alptekin (2009) tarafından kaleme alınan Nasreddin Hoca kitabındaki 124 adet fıkra üzerinde yapılmıştır. Araştırmada veriler, Schwartz'ın (1992) on boyuttan oluşan değer listesi aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırmada verilerin analizi için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. SPSS 13.0 kullanılıp değerlerin nicel analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda fıkralarda en fazla özyönelim, uyarılım, hazcılık boyutlarından oluşan yeniliğe açıklık değer tipinin yer aldığı görülmektedir. Bu değer tipini iyilikseverlik, evrenselcilik boyutlarından oluşan ozaşkınlık değer tipi, uyma, güvenlik, geleneksellik boyutlarından oluşan muhafazakârlık değer tipi, başarı, güç, hazcılık boyutlarından oluşan özgenişletim değer tipleri takip etmektedir. Nasreddin Hoca fıkralarının ders kitaplarında yer alabilecek, Türkçe öğretiminde değer aktarımı olmak üzere, diğer derslerde de okul içi ve okul dışı etkinliklerde kullanılacak metinler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keskin ve Öğretici'nin (2013) çalışmasında duyarlılık değerinin sosyal bilgiler dersinde etkinlikler yoluyla kazandırılması ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre duyarlılık değeriyle ilgili elde edilen veriler incelendiğinde katılımcılara uygulanan ön görüşme sonuçları ve son görüşme sonuçları arasında büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Değerler eğitime yönelik yapılan etkinliklerin öğrencilerin farkındalık düzeylerini olumlu anlamda etkilediği tespit edilmiştir.

Bağcı (2013) tarafından yapılan çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerindeki değerlerle, çocuklar için yazılmış güdümlü eserlerdeki değerler tespit edilmiş, tespit edilen bu değerlerin karşılaştırması yapılmıştır. Araştırmada Cahit Zarifoğlu, Gülten Dayıoğlu, Kemalettin Tuğcu, Muzaffer İzgü ve Ömer Seyfettin'in üçer hikâyesi ile birbirinden farklı beş yayınevine ait olan beş farklı değerler eğitime yönelik hikâye seti değerler eğitimi açısından karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda güdümlü olarak çocuklar için yazılmış eserler ve çocuk edebiyatçıların eserlerinin de değerler eğitimi konusunda mükemmel, eksiksiz ve kusursuz olmadığı ancak karşılaştırılan iki grup eserinde değerler eğitimi için kullanılmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.

Ercan'ın (2014) çalışmasında ilk resimli çocuk gazetelerinden olan Etfal gazetesi Latin asıllı Türk alfabesine aktarılmış ve metinlerdeki değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle gazetenin tüm sayıları ele alınmıştır. Etfal'in genel özellikleri, ortaya çıkış amacı ile dil, yazım ve noktalamaya ilişkin tespitlerin yanı sıra metinlerin içerdiği değerler tasnif edilmiştir. Gazetede tespit değerler; çalışkan olma, edepli olma, saygılı olma, ana-babaya hürmet, yardımsever olma, birlik olma, dostluk, eğitim-öğretime önem verme, tutumlu olma, inançla ilgili değerler, ulusal değerleri tanıma, kibirden uzak durma, sağlıklı olmaya özen gösterme, zamanı doğru kullanma ve diğer değerler başlıkları altında tasnif edilmiştir.

Tulumcu (2015) tarafından yapılan çalışmada 2013 yılında yayımlanan güncel çocuk dergilerinde değer aktarımını saptanmaya çalışan NG Kids, TRT Çocuk, Bilim Çocuk ve Gonca dergileri içerdiği değerler bakımından incelenmiştir. Yapılan çalışmada taranan dergilerde değerlerin dağılımı ve sıklığı tespit edilmiştir. Araştırmada dört dergide yer alan yaklaşık 2000 metinde hiçbir değer yer almadığı ve sistematik bir değer aktarımının yayın politikalarında olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kuru (2016), yaptığı araştırmada son dönem çocuk edebiyatı yazarlarından olan Ayşe Yamaç'ın eserlerini değerler eğitimi ve dil zenginliği bakımından incelemeyi amaçlamıştır.

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada “*Ali'nin Öyküsü, Bizim Evde Grev Var, Dedemin Gizli Defteri, Düşlerin Ötesi, Hayalet Peşinde, İncili Kavak, Zümrüt Küpeler*” adlı yedi çocuk romanı incelenmiştir. Bu eserler; yardımlaşma, sorumluluk, sevgi, saygı, adil olma, aile birliğine önem verme, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik, sağlık ve temizlik, arkadaşlık, duyarlılık değerlerinden oluşan 12 değere göre incelenmiştir. İncelenen eserlerde en fazla sevgi; en az aile birliğine önem verme değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu çalışma sonucunda değerler eğitimi ve Türkçe dil zenginliği açısından uygun olan Ayşe Yamaç'ın eserleri öğretmen, anne, baba ve çocuklara önerilmektedir.

Gümüş'ün (2017) araştırmasında Aytül Akal'ın 2015'e kadar yayımlanmış çocuk romanlarındaki değerlerin ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İncelenen eserlerde en çok sevgi değeri tespit edilmiştir. Bulunan diğer değerler ise şunlardır: Sorumluluk, saygı, arkadaşlık-dostluk, doğruluk-dürüstlük, şefkat, merhamet, yardımseverlik. En az tespit edilen değerler: Bağımsız ve özgür düşünebilme, girişimcilik, iletişime açıklık, kanaatkârlık, öz güven, selamlaşmak, vatanseverliktir.

Yıldırım'ın (2017) çalışmasında, Pakize Özcan'ın eserleri değerler eğitimi bakımından incelenmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarından araştırmada kullanılmak üzere 44 değer tespit edilmiştir. Belirlenen bu değerlerden sanata ve sanatçıya duyarlılık, tarihe duyarlılık, kültürel miras değerlerine eserlerde rastlanmadığından, eserler geriye kalan 41 değer açısından incelenmiştir. Eserlerde tespit edilen değerlerin bir kısmının Türkçe eğitiminde değer aktarımı için yeterli olduğu görülürken bazı değerlerin yeterince işlenmediği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar değerlerin işlenme sıklığına göre tablolştırılmıştır. Çalışkanlık, sevgi ve cesaret en sıklığı en fazla olan değerlerdir.

2.3.2 Şiir kitaplarında değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar

Çavuş'un (2007) çalışmasıyla, Ali Ulvi Elöve'nin “*Çocuklarımıza Neşideler*” adlı kitabı tematik ve eğitsel açıdan incelenmiştir. Çalışma Elöve'nin yaşamı ve şiirlerinin yazılış öyküsünün yanı sıra şiirlerden hareketle ortaya çıkan eğitsel yaklaşımları ele alır. Çalışmaya göre, Elöve şiirlerini vatan sevgisi, aile, insani ve ahlaki değerler olmak üzere çeşitli konu ve temalar üzerine yazmıştır ve şiirlerinde üst yaş gruplarına hitap eden kahramanlık, şehitlik, ailenin önemi gibi konuların kullanılmasının yanında mevsimlerin

özellikleri, iyilik yapma gibi konularla öğretici ve daha alt yaş gruplarına hitap eden konuları da işlemiştir.

Yılmaz'ın (2012) yaptığı çalışmada Ziya Gökalp'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelemesi yapılmıştır. Araştırmada, içinde Ziya Gökalp'in şiirlerinin bulunduğu, Fevziye Abdullah Tansel'in *Ziya Gökalp Külliyyatı- 1, Şiirler ve Halk Masalları* adlı eserindeki 103 şiir incelenmiştir. Araştırmada vatan sevgisi, millet sevgisi, dinî duygular, Türk büyüklerine saygı, kahramanlık ve şehitlik değerlerine daha çok yer verildiği görülmüş ve Ziya Gökalp'in şiirlerinde değer eğitimine önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Moğul'un (2012) yaptığı "Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" isimli çalışmasında *Safahat* incelenerek eserde kullanılan değerler tespit edilmiştir. Buna göre eserde en çok bilimsellik ve çalışkanlık değerine yer verildiği saptanmıştır.

Biçer (2013), çalışmasında Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" adlı eserini değerler eğitimi açısından ele alıp eserde yer alan şiirlerin MEB'in belirlemiş olduğu değerleri temel alarak incelemiştir. Eserde yer alan değerlerin doğrudan ya da örtük bir şekilde işlendiği 607 farklı yerde bulgular tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinin değer eğitimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve Türkçe öğretimi sürecinde değer eğitimi konusunda yararlanılacak kaynaklar arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Güven (2014), "Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi" isimli çalışmasında değerler betimsel analiz yöntemini kullanılarak tespit edilmiş ve örneklendirilmiştir. Çalışma sonucuna göre hoşgörü değeri en çok tespit edilen değer olmuştur. Bunun yanında ulusal değerlerin hiç yer almaması dikkat çekici bir sonuç olmuştur.

Emer'in (2014) çalışmasında *Safahat*'taki değerleri tespit etmeyi ve "Asım'ın Nesli"nin hangi değerlere sahip olması gerektiği ve "değerler eğitimi" bakımından eserin neler ifade ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Değer ifade eden kısımlar tespit edilmiş, dizelerdeki değerler alfabetik olarak sıralanmış ve değerle ilgili dizelerden sonra yorumlamalar yapılmıştır. Eserde en çok çalışkanlık değeri sonrasında ise doğruluk, şecaat, ümitvarlık, azim ve inanç değerleri tespit edilmiştir.

Akbalık (2015) tarafından yapılmış olan çalışmada Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserleri değerler eğitimi açısından ele alınmış ve bu bağlamda eserlerdeki eğitsel unsurlar incelenmiştir. Çalışma için öğretim programlarına göre 20 değer belirlenmiştir ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin *Vilayetname*, *Fevaid* ve *Makalat- ı Hacı Bektaş- ı Veli* eserleri üzerinde belirlenen değerlerle ilgili inceleme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada eserlerde en çok hoşgörü değerine rastlanılmıştır. Hoşgörü değerinden sonra ise en çok tespit edilen değerler aile birliği, dürüstlük, çalışkanlık ve alçakgönüllülüktür. Misafirperver olma değeri eserlerde hiç tespit edilmezken en az yer alan değerler ise sorumluluk, saygı, fedakârlık ve sabırlı olmadır.

Demiryürek'in (2015) çalışmasında 1980'den 2015'e kadarki çağdaş çocuk şiirleri hangi değerlerin nasıl ele alındığı, bu dönemdeki değerlerin kullanım sıklığında nasıl değişimlerin olduğu, incelenen şairlerin eserlerinde hangi değerleri tercih ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda sosyal değerlerin giderek azaldığı, bireysel değerlerin önem kazandığı ortaya çıkmıştır. Değerlerin aktarımında örtük bir anlatımın tercih edildiği, verilmek istenen değere çocukların ulaşmasının amaçlandığı tespit edilmiştir. Şiirlerin değerler eğitiminde ve Türkçe eğitiminde yararlanılması gereken güçlü bir yazınsal tür olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ulu (2018) tarafından yapılan çalışmada Arif Nihat Asya'nın "*Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*" ile "*Duâlar ve Âminler*" adlı şiir kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi yapılmıştır. İnceleme sonucunda, ana ve alt başlıklarla beraber toplamda 69 adet değere ilişkin bulgu ve yorumlamalar yapılmış ve incelenen eserlerde en çok dinî değerlere yer verildiği görülmüştür. Ele alınan eserlerin milli, manevi, ahlaki değerlere uygun olduğu ve bu değerlerin önemle üzerinde durulduğu saptanmıştır ve eserlerin Türkçe ders kitaplarında bulunması için önerilerde bulunulmuştur. Yapılan araştırmada Arif Nihat Asya'nın incelenen eserlerinin değerler eğitimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve Türkçe öğretimi sürecinde değer eğitimi konusunda kullanılabilecek kaynaklar arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

2.3 Alanyazın taramasının sonuçları

Değerler eğitimi, son yıllarda önem kazanan konulardan biri olmuştur. Özellikle toplumsal değişimin hızlı yaşandığı günümüzde değerleri kazanmış bireylere daha çok ihtiyaç

duyulmaktadır. Bunun için sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında değerler eğitimine yönelik çalışmalarda artış olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmalar Türkçe ve sosyal bilgiler gibi ders kitaplarında yer alan değerlerin tespit edilmesi, yazar ve şairlerin eserlerinin içerdikleri değerler bakımından incelenmesi ve bireylerin değerler hakkındaki tutumlarının belirlenmesi gibi değerler eğitimine yönelik farklı çalışmalardır.

İlgili çalışmalar değerlendirildiğinde çocuk şiirleri ve değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte şiirlerin içerdiği değerler bakımından incelendiği çalışmalar mevcuttur. Ancak çocuk edebiyatın ilk ürünlerinden olan ilk çocuk şiirleri ile ilgili kapsamlı bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Günümüzde değerlerin aktarımı için şiirlere duyulan ihtiyacın arttığı göz önüne alınırsa değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip ve çocuklara yönelik olarak yazılmış ilk çocuk şiirleri kitaplarına dair bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden bu çalışma ilk çocuk şiirleri kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemesi yönünden özgün ve önemli bir çalışmadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Yöntem bölümünde araştırmanın yöntemini oluşturan araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilmektedir.

3.1 Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini II. Meşrutiyet sonrasında çocuklar için yazılmış şiir kitapları oluşturmaktadır. Örneklem: “Evreni temsil etme gücüne sahip sınırlı sayıda birey, olay veya olgu” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 113). Bu araştırmanın örneklemini ise İbrahim Alâettin Gövsa'nın “*Çocuk Şiirleri*”, Ali Ulvi Elöve'nin “*Çocuklarımıza Neşideler*” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “*Çocukların Şiir Defteri*” kitapları oluşturmaktadır.

3.2 Araştırma modeli

II. Meşrutiyet sonrasında çocuklar için yazılmış şiir kitaplarından İbrahim Alâettin Gövsa'nın “*Çocuk Şiirleri*”, Ali Ulvi Elöve'nin “*Çocuklarımıza Neşideler*” ve İbrahim Aşkî Tanık'ın “*Çocukların Şiir Defteri*” kitaplarındaki değerleri tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır ve konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması,

“sizin ilgilendiğiniz konuya ilişkin bilgileri bulmanızı, araştırmanıza kuramsal bir temel kazandırmanızı ve sizinkine benzer çalışmaların sonuçlarını görmenizi sağlar. Seçtiğiniz konuya ilişkin önceki çalışmaları inceleyerek araştırma probleminizin daha önce cevaplanıp cevaplanmadığını da bulabilirsiniz. Aynı zamanda araştırmanızı nasıl yapacağımıza ilişkin fikirler ve kullanabileceğiniz veri toplama araçlarını belirlemenizde yardımcı olur. Araştırmanız sonucunda elde ettiğiniz sonuçları, diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırarak farklılık ve benzerliklerin nedenleri hakkında fikir yürütmenize yardımcı olur” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, ve Demirel, 2010, s. 43),

şeklinde tanımlanmaktadır.

Kitaplar, MEB 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kök değerler, MEB'in öğretim programlarında yer alan değer ifadeleri ile bir değer listesi oluşturulup bu değer listesine göre incelenmiştir. Çalışmanın verileri içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

3.3 Veri toplama araçları ve verilerin toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanmasında veriler, literatür taraması ve doküman incelemesi ile elde edilecektir. Verilerin analizinde doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırılması gereken olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

Değerlerin ele alımında ise eserler MEB 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler ve MEB'in öğretim programlarında yer alan değer ifadeleri ile bir değer listesi oluşturulup bu değerlere göre incelenmiştir.

Kök değerler ve MEB'in öğretim programlarında yer alan diğer değerler şunlardır:

- Kök değerler: Vatanseverlik, adalet, sevgi, arkadaşlık/dostluk, sabır, doğruluk/dürüstlük, öz denetim, sorumluluk, saygı, yardımseverlik (MEB, 2018, s. 4).
- Kök değerler dışında tespit edilen diğer değerler: Özgürlük, iş birliğine önem verme, vicdanlı olma, hoşgörü/farklılıklara saygı, cesaret, çalışkanlık, paylaşma, öz güven, alçakgönüllülük, sılayırahim, fedakârlık, duyarlılık (MEB, 2018, s. 9).

Yapılan bu araştırmada veriler toplanırken öncelikle bu alanla ilgili literatür taraması yapılmış, kullanılabilir kaynaklar elde edilmiştir. Kaynaklara satın alınarak, çeşitli kütüphanelerden, internet ortamında yer alan veri tabanlarından ve diğer internet kaynaklarından ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan üç eser içerik analizi ile incelenerek veriler toplanmıştır.

3.4 Verilerin analizi

Verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 242). Verilerin analizi yapılırken oluşturulan değer listesine göre içerik analizi yapılmıştır. Belirlenen değer listesi dikkate alınarak eserlerdeki şiirler yorumlanmış ve tespit edilen değere en uygun olan bölümler ile örneklendirilmiştir. Değer listesi çerçevesinde ele alınmış olan değer ifadelerinin şiirlerde varlığı ya da yokluğu değerlendirmeye tabi tutulduğundan bütün şiirler araştırma bulgularında yer almamış, bulguları destekleyecek nitelikte olan bölümlere yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1 İncelenen eserlerde yer alan kök değerler

4.1.1 Adalet değerine ilişkin bulgular

Adalet kavramı sözlükte “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme ve herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” anlamları ile karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 18).

Hökelekli’ye (2013, s. 49) göre adalet, her hakkı sahibine vermek, bir şeyi yerli yerine koymaktır. Verilen hüküm ve yapılan davranışlarda ilkeli ve tarafsız olmak, her zaman eşitliği gözetmektir. Yakınlık, menfaat, ön yargı, düşmanlık gibi nedenlerden etkilenmeyerek doğru olarak ve dürüst bir şekilde iş yapmaktır.

Görüldüğü üzere adalet kavramını doğruluk, dürüstlük gibi kavramlardan ayrı düşünmek mümkün değildir.

İncelenen eserlerde tespit edilen adalet değeri ile ilgili kısımlar şunlardır:

“Bir işçidir belki onun pederi

Lakin düşün onlar en çok çalışan;

Bizi besler işçilerin elleri

Fukaradır zenginleri doyuran.” (Gövsa, 2012, s. 56).

Fakirlerin işçilerin hor görülmemesi gerektiği, toplumun ihtiyaçlarını karşılayanların aslında onlar olduğunu ve herkese olduğu gibi onlara da adil davranılması ve toplumda adaletin sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Asker olmak ve vatana hizmet etmek için kız çocuğu erkek olmak ister ve aşağıdaki dizeleri söyler. Annenin verdiği cevapta kız veya erkek olmanın önemli olmadığı, önemli olanın çalışmak olduğu ve anne olarak da vatana hizmet edilebileceğini belirtilmektedir.

“Hürriyet var, adalet var, müsavat var, öyle mi?

Öyle ise elimize niçin iğne alalım?” (Elöve, 2007, s. 48)¹.

Bu dizelerde adalet değerini eşitlik kavramıyla birlikte düşünmek gerekir.

“Adâlet, hak senin sâyendedir;
Sana mü’minler elbet bendedir hep;
Hilâfetle emânet sendedir hep;
Yaşâ ey padişâhım çok yaşâ sen!” (Tanık, 2011, s. 23).

Topluma adalet dağıtacak kişinin hakkı gözetmesi gerekir. Bu dizelerde ise şair padişahın adaletle ve hakkı gözeterek hüküm vereceğinden ve vermesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Toplumsal düzenin sağlanması için adalet değeri çok önemlidir. Şiirlerde de bunun önemi vurgulanmıştır.

4.1.2 Arkadaşlık/dostluk değerine ilişkin bulgular

İnsan hayata gözlerini açtıktan sonra yalnız yaşayamayacağı için insanın hep yanında olmasına ihtiyaç duyduğu bireyler vardır. Bu bireyler öncelikle içinde doğup büyüdüğümüz ailedir. Daha sonra ise oyun arkadaşları, okula başladığında okul arkadaşları bu ihtiyacı karşılamaktadır. Hayatın her döneminde yanında olacak arkadaştan daha yakın dostlar da önemli bir yer tutmaktadır.

Arkadaş: “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, yâren.” anlamına gelirken arkadaşlık ise “Arkadaş olma durumu, arkadaşına yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet.” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2009, s. 120). Dost: “Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse, düşman karşıtı.” anlamına gelmektedir. Dostluk ise “Dost olma durumu.” anlamındadır (TDK, 2009, s. 562).

Arkadaşlık/dostluk değeri ile ilgili incelenen eserlerde tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Gülme yavrum arkadaşın Salim’e;
Kirlî çocuk diye onu incitme!
Fukaranın boynu bükük olurmuş

---

¹ Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler” isimli eserin ilk baskısı Arap harfli olduğundan bu araştırmada eser üzerine yapılmış yayımlanmamış yüksek lisans tezi kaynak olarak kullanılmıştır. Örnek şiirlerin hangi şaire ait olduğunun daha rahat anlaşılması için kaynak olarak Ali Ulvi Elöve verilmiştir. Yararlanılan yayımlanmamış yüksek lisans tezinin kaynakçası: Çavuş, M. Z. (2007). *Ali Ulvi Elöve'nin Şiirlerinin Eğitsel Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 211248).

Kalpçliğini sızlatmaz mı bu duruş?” (Gövsa, 2012, s. 56).

Annesi çocuğuna böyle bir öğütte bulunur ve arkadaşını incitmemesi gerektiğini vurgulamak ister.

“Derslerinden yorulunca çocuklar
Artık oyuna başlar.” (Gövsa, 2012, s. 59).

Oyun çocuklar için çok önemlidir. Bunun yanında çocuk için oyunu anlamlı kılan birlikte oyun oynadığı arkadaşlarıdır. Şair bu dizelerde çocukların dersi bitirdikten ve sorumluluklarını yerine getirdikten sonra oyuna başladığından bahsetmiştir.

“Bunun gibi çürük üzüm bir sağlamı da bozar:
Demek insan fena komşu, fena ahbaptan azar!” (Elöve, 2007, s. 73).

Şair bu dizelerde “Üzüm üzüme baka baka baka kararır.” atasözüne göndermede bulunmuş olup fena bir arkadaşın kişiyi fena hale getirebileceğine değinmek istemiştir. İyi ve doğru arkadaş bizi iyiliğe ve doğruluğa yönlendirirken, kötü arkadaş bizi kötülüğe sevk edebilir.

“İşte bahar, tatlı bahar!
Gel, kardeşim, toplayalım
Gelincikler, papatyalar!” (Elöve, 2007, s. 98).

Yukarıdaki dizelerde arkadaşlarla güzel vakit geçirmenin öneminden bahsedilmiştir.

“Bir uçta sen, bir uçta ben
Kardeşçe eğlenir iken,
Alkışlasın bizi gören.” (Tanık, 2011, s. 31).
“Kardaş benimle böyle sen
Yerden göğe uçar iken,
Elbette imrenir gören.” (Tanık, 2011, s. 31).

Birlikte arkadaşça ve kardeşçe oyun oynamanın oyun oynayan kişilerin yanı sıra dışarıdan görenleri bile mutlu edebileceği, imrendirebileceği üzerinde durulmuştur.

“Verin çocuklar el ele
Oyun beraber oynanır.” (Tanık, 2011, s. 63).

Verilen dizelerde ise el ele vermenin arkadaşlık ve kardeşlik bağına kuvvetlendireceğinden aynı zamanda oyun oynama sırasındaki birlik ve beraberliğin öneminden bahsedilmiştir.

İncelenen eserlerde arkadaşlık/dostluk değeri ile ilgili tespit edilen parçalarda daha çok oyun arkadaşlığı ve okul arkadaşlığının ön plana çıktığı görülmektedir. Oyunun çocuklar için çok önemli olduğundan, birlikte oyun oynamanın çocukları daha çok mutlu ettiğinden,

bu mutluluğun tüm toplumu mutlu edeceğinden bahsedilmiş ve arkadaşlığın önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.1.3 Dürüstlük/doğruluk değerine ilişkin bulgular

Dürüst: “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse) ve kurallara uygun, yanlışsız.” anlamlarına gelmektedir. Dürüstlük ise “doğruluk” olarak karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 589).

Doğruluk kavramı için öncelikle doğru kavramının anlamına bakmak gerekmektedir. Doğru kavramı “Bir ucundan öbür ucuna kadar yönü değişmeyen, eğri ve çarpık karşıtı; gerçek, yalan olmayan; akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun; gerçek, hakikat; yasa, yöntem ve ahlaka bağlı, dürüst, namuslu” anlamlarına gelirken doğruluk kavramı ise “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet; düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması” anlamındadır (TDK, 2009, s. 549).

Doğruluk, kişinin inancında, niyetinde ve fikirlerinde, eylemlerinde, iş, söz ve davranışlarında adalete ve hakikate uygunluğudur. Doğruluğun en önemli noktası gerçekle örtüşme, olan biten ile uyuşmadır (Hökelekli, 2013, s. 89).

İncelenen eserlerde doğruluk değeriyle ilgili tespit edilen parçalar şunlardır:

“Kalbinize doğru olmak dersini,
Kim veriyor bu şeylerin hepsini?” (Gövsa, 2012, s. 31).

İnsan doğası itibari ile doğrudur ve bunun Allah tarafından verildiği söylenmektedir. Şair soru sorarak çocukların merak duygusunu da harekete geçirmek istemiştir.

“Doğruluğun, iyiliğin
Yolu onunla bulunur;” (Gövsa, 2012, s. 32).

“Din” adlı şiirdeki bu dizelerde doğruluğun ve iyiliğin ancak dinle bulunacağı ifade edilmektedir. Çünkü din doğruluğu ve iyiliği emreder.

“Allah bize bir peygamber
Bir de Kur’ân’ı göndermiş;
Onun ile bize söyler
Doğru nasıl olur her iş.
Saçma, hile, yalan asla

Yoktur onda iyi bilin;” (Gövsa, 2012, s. 32).

Allah tarafından gönderilen Kuran’la beraber yapılacak her işin nasıl doğru yapılacağı ve Kuran’da yalanın, hilenin yeri olmadığını bilmesi gerektiği söylenmektedir.

“Dedi: ‘Elbet bunu dalgınlık ile
Verdi; lakin ona versem mi yine?
Kaçmış olsam arayıp nerde bulur?

Vermesem lakin o hayırsızlık olur.’” (Gövsa, 2012, s. 44).

Şiirde köprünün altında durup yardım isteyen bir çocuk vardır. Bir adam dalgınlıkla çocuğa bakır lira yerine altın lira verir. Yukarıdaki dizelerde de çocuğun bu adamla ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Çocuk iç hesaplaşması sonucu kendisine altın lira veren adama durumu anlatır ve adam da çocuğun kalbini takdir eder, lirayı çocuğa bahşeder. Başkasının dalgınlığı ile elde edilenin hayrının olmayacağı, dürüst davranılırsa sonucunun daha güzel ve hayırlı olacağı ifade edilmektedir.

“Doğrular haklı olan şeyi tanır;

Doğruluk yapmayan insan utanır.” (Gövsa, 2012, s. 45).

Doğruluk değerine sahip insanların haklı olanı daha kolay fark ettikleri ve doğruluk yapmayan kişilerin yaptıkları davranışlardan utanacağı ifade edilmektedir.

“Doğruluk, sabır ve hamiyet budur Osmanlı özü;

Bu büyük nam ile artık gerelim göğsümüzü.” (Gövsa, 2012, s. 50).

Yukarıdaki dizelerde gurur duyulacak şeyin sabretmek, doğruluk ve yurdunu koruma duygusu olduğuna ve bunların Osmanlı’nın özünü oluşturduğuna değinilmiştir.

“Yalan, hile asla girmez bu köylerin içine;

Aldatanın, yalancının bu yerlerde işi ne?” (Gövsa, 2012, s. 55).

Yalan söyleyen kişilerin hiçbir yerde barınamayacağı ifade edilmektedir.

“Yine düşer o çukura;

Artık yalan etmez para...

İbret olsun tilki size;

Sadık olun vaadinize.” (Gövsa, 2012, s. 58).

Şiirde tilki tavukları yakalamaya çalışırken çukura düşer ve kurtulursa artık tavuklara bir şey yapmayacağını söyler. Ancak sözünde durmaz ve tekrar çukura düşer. Sözünde durmanın önemli olduğu, yalan söylemenin bireyi sıkıntıdan kurtaramayacağı ve ibret alınacak duruma düşüreceği söylenmektedir.

“Yolunda doğruluk arar,

Bu yolda hep yanar, yanar.” (Gövsa, 2012, s. 69).

İçinde bulunulan bir durumun sonucu ne olursa olsun doğruluktan vazgeçilmemesi, her zaman doğrudan yana olunması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Kemlik yolu korkuludur, kenarına bir adım

Atanları uçurumun ta dibine yuvarlar.

Doğru yoldan şaşmayınız, uğur olsun yolunuz!” (Elöve, 2007, s. 64).

Dizelerde kötülük yapan kişilerin sonlarının zamanla daha kötü olacağı ve doğru yoldan uzaklaşmanın kötü şeylere sebep olabileceği belirtilmektedir.

“Gün açılmış; horoz öter; artık sabah yakındı.

Bir aralık kulak verdi: - ‘Kukuriku!. Git de ko

Çaldığını yerlerine; senin değil çünkü o!’” (Elöve, 2007, s. 65).

Bu dizelerden hırsızlık yapmanın doğruluktan ayrılmak olduğu çıkarılabilir.

“Pek iyi anne hadi git de beni hasta diye söyle.

Olmaz olmaz; beni üzme, yalan hiç söylemem öyle.” (Tanık, 2011, s. 67).

Bir durumdan kurtulmak için yalan söylemenin doğru bir davranış olmadığına değinilmektedir. Dizelerde çocuğun annesi yalan söyleyerek doğru ve dürüst olma konusunda çocuğa olumlu bir örnek olmaktadır.

“İnsanlık söz dinlemektir, sözü özüne uymaktır;

Nasihati, hakikati can kulağıyla duymaktır.” (Tanık, 2011, s. 69).

İnsanlığın özü sözü bir olmak olduğuna, verilen öğüdü, doğruyu can kulağıyla duymak olduğuna vurgu yapılmaktadır.

“Zekî bir oğlu vardı, sordu: Söyle ey baba lütfen

Sarayda Padişahın sofrasında doymadın mı sen?

Dedi yavrum huzur-ı padişahide yedim ama

Yemedem olmadı bir faide, bilmem açım hâlâ.

Dedi oğlu kaza et gel namazı evvelâ zira

Sarayda kıldığından olmamıştır fâide asla.” (Tanık, 2011, s. 85).

Yapılan işlerin gösteriş için değil doğrulukla, dürüstçe yapılması gerektiği, eğer doğrulukla yapılmazsa, bu işlerden hiçbir fayda elde edilemeyeceği ifade edilmektedir.

“Necâset yer durursun

Hikmetten dem vurursun” (Tanık, 2011, s. 105).

Kötü şeylerle uğraşıp hikmetli, doğru olma değerini öğütlemenin etkili olmayacağı söylenmektedir.

Örneklenen parçalardan da anlaşılacağı üzere doğruluğun üstün olduğu, nihayetinde doğruluğun fayda edeceği, yol gösterici olduğu ve kişiyi yücelteceği vurgulanmaktadır. Yalan söylememek, yapılan işe hile, gösteriş karıştırmamak gerektiği, bireyin doğru ve dürüst olabilmesi için çevresinde doğruluğu telkin eden ve bu konuda olumlu bir rol model olan kişilerin olması gerektiği söylenebilir.

4.1.4 Öz denetim değerine ilişkin bulgular

Öz denetim: “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol.” anlamına gelmektedir (TDK, 2009, s. 1554).

Öz denetim, duyularımıza hâkimiyet kurup, davranışlarımızla ve düşüncelerimizle “insan” tanımına uygun bir şekilde yaşamak demektir.

Benlik kontrolü, benliğin yönlendirici ve karşı koyucu gücüdür. Bu güç sayesinde iyi ve doğru bularak betimlediğimiz düşünce ve inançlarla, yanlış ve ahlak dışı olay ve durumlara gösterdiğimiz tepkilerle ahlâkî karakterimiz şekillenir (Hökelekli, 2013, s. 36).

Kişinin öz denetim sahibi olması diğer değerlerin varlığını da doğrudan etkilemektedir. Öz denetim sahibi olmayan bir kişinin sorumluluk, sabır, doğruluk gibi değerlere de sahip olması beklenemez.

İncelenen eserlerde öz denetim değerine ilişkin bulgular şunlardır:

“Ne diyor fişfişası bak denizin:

Bu güzellik, bu zaman işte sizin.

Biliniz kıymetini vaktinizin;

Ey çocuklar! Sevinin geldi bahar.” (Gövsa, 2012, s. 51).

Şair bu dizelerde kendini bilmekten ve bunun yanında sahip olduğun vaktin kıymetini bilmekten söz etmektedir.

“- Anne! Niçin İsmet ile hiç oynama, diyorsun?

- Çünkü, kızım, İsmet Hanım ahlaksızın, huysuzun

Biridir ki terbiyeni bozmasından korkarım!

- Merak etme, anneciğim! Ben kendime bakarım!” (Elöve, 2007, s. 72).

Anne ile çocuk arasında geçen konuşmada annesi çocuğunun İsmet Hanım’ın kötü huylarından dolayı onunla oynamasını istemez. Çocuk ise kendi kendini kontrol

edebildiğini yani öz denetim sahibi olduğunu belirtir. Kişi öz denetim sahibi ise doğruyu yanlıştan ayırt edebildiği için kendisi için zararlı olacak işlerden ve arkadaşlardan ziyade faydalı olacak işlere ve arkadaşlara yönelir.

“Bir çoban her gün güderdi bir sürü,
Derdi kendi kendine, durma yürü!” (Tanık, 2011, s. 107).

Bu dizelerde çoban her gün kendi kendini motive ederek umutsuzluğa kapılmamaktadır.

Öz denetim değeri ile ilgili tespit edilen parçalarda kişinin kendini kontrol ederek vaktini gerektiği gibi kullanması, kötü arkadaşla karşı ahlakını koruması, kendini motive etmesi, yönlendirmesi anlatılmaktadır.

4.1.5 Sabır değerine ilişkin bulgular

Sabır kavramı: “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç.” anlamıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 1671). Kararlılık, dayanma, istikrar, umut, azim, çaba, gayret gibi kavramlarla da ilgilidir. Sabır bazen hayatta karşımıza çıkan olumsuzlukları zamana bırakmayı başarabilmektir (Montanay, 2018, s. 40).

İncelenen eserlerde sabır değeri ile ilgili kısımlar aşağıdakilerdir:

“Doğruluk, sabır ve hamiyet budur Osmanlı özü;
Bu büyük nam ile artık gerelim göğsümüzü.” (Gövsa, 2012, s. 50).

Şair verilen dizelerde gurur duyulacak şeyin sabretmek, doğruluk ve yurdunu koruma duygusu ile ortaya çıkacağına değinmiştir.

“Vazifeler hep bitince oynamak;
Çocuklara bu bir hak.
Oynamakla vücuda kuvvet gelir;
Ruhumuz da şenlenir.” (Gövsa, 2012, s. 59).

Bu dizelerde şair oyundan önce yapılması gereken işlerin, yükümlülüklerin sabırla yerine getirilmesi gerektiğine ve sonrasında da bizi şenlendirecek oyuna başvurmamız gerektiğine vurgu yapmıştır.

“Okuyalım: hüner, ilim
Sayesinde yükselelim;
İşimizde sebat edip
Terbiyeli, iyi, edip

Davranalım, çalışalım

Her bir işe alışalım.” (Elöve, 2007, s. 34).

Bir işe alışmak istiyorsak öncelikle okumamız, sabretmemiz, çalışmamız gerekir. Sabredersek yapacağımız işe alışabiliriz. Bu alışkanlık yapmamız gereken işi bizim için daha kolay hale getirir. İnsanın sabırla çalışması sonucu yükseleceği vurgulanmaktadır.

“Bize ilim, bize sanat, ahlak ver,

Bize sebat, iş sevgisi gerektir.” (Elöve, 2007, s. 35).

Şair yukarıdaki dizelerle “Sabrın sonu selamettir.” atasözünü hatırlatmaktadır.

“Lakin bu, böyledir:

Sıkılmak yaramaz!

Sabredin ki biraz

Sonra, siz kendiniz

Gülerek dersiniz:

"O acı görünen

Meyveyi sevdim ben!” (Elöve, 2007, s. 58).

Şair “Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır.” atasözünü çocuklara hatırlatmak istemiştir ve bir işe başlanıldığı zaman bu işin zorluklarına odaklanmak yerine bu zorluklara göğüs gererek zorluğun ardındaki iyi durumu görebilmenin önemine değinilmiştir.

“Beğenmedim. Bu yakışmaz. Şu kayadır: O sazan..’

Diye durmuş ve beklemiş fakat sabrı tükenmiş;” (Elöve, 2007, s. 61).

Şiire konu olmuş olan balıkçıl yem olarak hiçbir balığı beğenmez ve sonunda balıkçılı kalmış olan yalnızca bir salyangozdur. Şair bu dizelerde sabırlı olmanın yanında elimize geçen fırsatı iyi değerlendirmenin de sabretmek kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

Sabır değeri ile ilgili tespit edilen bu parçalarda her şeyin vaktinde olması gerektiği ve bunun için sabırlı olmanın önemli olduğu, sabretmenin mükâfatının acele etmekten üstün olduğu vurgulanmaktadır.

4.1.6 Saygı değerine ilişkin bulgular

Saygının tanımı sözlükte: “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram; başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 1714). Güngör (2010, s. 70) saygının bireysel ve sosyal rolünü

açıklarken şunları söylemektedir: Saygılı davranmak ve başkalarına saygı duymak, onlardan da saygı görmenin ilk şartıdır. İnsan ilişkilerinde iki tarafın da birbiriyle ilgili memnuniyet duyabilmesi için karşılıklı saygının olması gerekir. Saygıya dayanmayan hiçbir ilişki insanları bir arada tutamadığı gibi birbirlerinden uzaklaşmalarına sebep olur.

İncelenen eserlerdeki saygı değeri ile ilgili tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Milletinin haysiyeti gibi tacı yüksektir;

Tacı, tahtı yükseldikçe şerefimiz yükselir.” (Gövsa, 2012, s. 35).

Bu dizelerde şair padişaha duyduğu saygı ve sevgiyi dile getirmektedir.

“Ecdadımız kahramandır, büyüktür;

Kahramandır demek bile küçüktür.” (Gövsa, 2012, s. 42).

Sözü daha etkili kılmak için büyük ve küçük kelimeleriyle tezat sanatı yapılmıştır. Atalarımızın ne kadar kahraman ve saygıya değer olduğundan bahsedilmektedir.

“Anlarsın ki ne iş görmüş kitapları okursan

Büyük adam olmak için büyükleri bilmeli.” (Gövsa, 2012, s. 46).

Bir yerlere gelebilmek istiyorsak atalarımızın ne yaptığını bilmeliyiz ve tarihten ders almalıyız. Bu yollarla, büyük insanlarımızın rehberliğinde başarılı bireyler olabiliriz.

“Bir işçidir belki onun pederi

Lakin düşün onlar en çok çalışan;

Bizi besler işçilerin elleri

Fukaradır zenginleri doyuran.” (Gövsa, 2012, s. 56).

Bu dörtlükte işçilere, fakirlere emeklerinden ötürü gösterilenden daha fazla saygı gösterilmesi gerektiği ön plana çıkarılmaktadır. Saygı değeri hoşgörü/farklılıklara saygı değeri ile ilişkilendirilebileceğinden dörtlükte fakirleri, işçileri konumlarından dolayı hakir görmeyip hoşgörülü davranmanın da önemli olduğu ortaya konmaktadır.

“Osmanlı askeri mert, yiğit, hem şanlı!” (Elöve, 2007, s. 43).

“Şehit kabri, evet, bu! Ey Osmanlı, selam dur!” (Elöve, 2007, s. 55).

Askerlere mert, yiğit ve şanlı oldukları için saygı duyulması gerektiği hatta şehitlerin kabrinin dahi saygı gösterilmeye layık olduğu ifade edilmektedir.

Yukarıdaki parçalarda daha çok vatan, millet ve devletin iyiliği için çalışan kişilere karşı duyulan saygı vurgulanmaktadır.

4.1.6.1 Türk büyüklerine saygı

Toplumları bir arada tutan geçmiş yaşantılarıdır. Geçmişine, tarihindeki önemli kişilere saygı duymak bireyleri birbirine daha yakın hâle getireceğinden Türk büyüklerine karşı duyulan saygı toplum ve toplumun birliği için önemlidir. Çünkü tarihine, büyüklerin sahip çıkmayan, saygı duymayan toplumlarda fikir çatışmaları, olumsuzluklar daha fazla olacaktır.

“Ey vatanın kuzuları, ey mektepli! Yarın sen
Milletini yükseltecek bir iş görmek istersen
Mithat Paşa bir yer tutsun mini mini kalbinde.” (Gövsâ, 2012, s. 46).

Mithat Paşa, Osmanlı Devleti’nde idare, eğitim ve maliye gibi alanlarda pek çok yenilik yapmıştır. 1876 yılında Kanun-ı Esasi’nin hazırlanmasında ve I. Meşrutiyet’in ilanında öncülük yapmıştır. Daha sonraki devirlerde örnek alınan ve izlenen önemli bir devlet adamı olmuştur (www.biyografi.net.tr, t.y.).

Çocukların Mithat Paşa’yı severek ve örnek alarak milletlerini yükseltebileceklerini ve vatan için faydalı işler yapabileceklerini vurgulamaktadır. Küçük kalplerinde saygı duyulacak şahsiyetlere yer vermeleri gerektiği ön plana çıkarılmıştır.

“Fatihle Selim ki Osmanlı eridir;
O yiğit zabitler ki her gün baş başa
Düşmanla çarpışmış nice bin bey, paşa,
Moskofu korkutan o Gazi Osmanlar;
Düşmanı kudurtan Tiryaki Hasanlar;
Turgut’la Barbaros, denizler reisi;
Osmanlı askeri, eskisi yenisi;
Âlimler, Fatihler, Kemaller, Midhadlar;
Bütün bu insanlar; bu şanlı, mert adlar
Tarihe saçılmış kıymetli çiçektir:
Türk değil, her biri Türkiye demektir!” (Elöve, 2007, s. 46).

Türk milletinin tarihinde saygıyla ve minnetle anılması gereken pek çok kahraman vardır. Osmanlıyı yükselten Fatih’le Selim’den son dönemde Kemallere ve Mithatlara kadar milleti için çalışmış olan her Türk büyüğü önemlidir. Şair onlar yalnızca birer “Türk değil, her biri Türkiye demektir!” diyerek Türk büyüklerin gösterilmesi gereken saygıyı vurgulamak istemiştir. Tespit edilen ilk parçada olduğu gibi bu parçada da o dönemde önemli bir devlet adamı olan Mithat Paşa’ya duyulan saygı ve sevgi dile getirilmektedir.

“Çıplak yatan aslan kimdi?
- Türk askeri, Osmanlı!” (Elöve, 2007, s. 70).

Zor koşullarda savaşarak canını verenlerin Türk askeri olduğu ve onlara saygı duyulması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Bütün mü’minlerin en baş emîri,
Bu mülkün haklı Sultan-ı kebîri,
Bu din ü devletin gerçek zahîri;
Yaşâ ey pâdişâhım çok yaşâ sen!” (Tanık, 2011, s. 23).

Bir millet için onları yönetenler çok önemlidir. Burada da şair padişaha olan saygı ve sevgisini dile getirmektedir.

Türk milleti için elinden geleni yapan önemli devlet adamlarına yaptıkları fedakârlıklar için duyulması gereken saygının önemi anlatılmaktadır.

4.1.7 Sevgi değerine ilişkin bulgular

Sevgi: “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur.” (TDK, 2009, s. 1742). Hökelekli’ye (2013, s. 83)göre ise sevgi insanları birbirine yakınlaştıran, içsel olarak bağlayan, insanları kaynaştıran, ruhsal bir yönelimdir. Kişinin bireyselliğini kaybetmeden diğer varlık ve insanlarla birleşmesidir.

Bireylerin fiziksel varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan unsurlardan başka ruhsal varlıklarını sürdürebilmeleri için de gerekli unsurlar vardır. Bunlardan en gerekli olan unsur sevgidir. Kendine, aileye, çevreye, doğaya, yaratana vb. karşı duyulan sevgi insanın hayatını devam ettirebilmesi için bir manevi gıdadır.

İncelenen eserlerde sevgi değerine ilişkin tespitler aşağıdakilerdir:

“Ne şenlikli ömür sürer iyi kalpli çiftçiler,
Sabahleyin uyanırlar kuşlar ile beraber.” (Gövsâ, 2012, s. 54).

İyi kalpli ve sevgi değerine sahip kişilerin mutlu bir ömür süreceği ifade edilmektedir.

“Fakirleri küçük görür, üzersen
Allah’ın da sonra senden yüksünür
Yetimleri âcizleri seversen
Emin ol ki mükâfatın büyüktür.” (Gövsâ, 2012, s. 56).

Bu dörtlükte yetimleri, acizleri sevmenin, fakirlere karşı hoşgörülü davranmanın, onların kalplerini kırmamanın karşılığının büyük olacağı ve aksi durumda ise Allah'ın kişiden uzaklaşacağı ifade edilmektedir.

“El ele ver, kardeş yaşa; yaşadıkça sev, sevil;

Kardeş Hakkın vergisidir, bunu sen de öyle bil!” (Elöve, 2007, s. 26).

Yaşanılan müddetçe sevmek ve sevilme gerektiğinin, kardeşçe, sevgiyle yaşamanın Allah tarafından insana verildiğinin bilinmesi gerektiği söylenmektedir.

“şehit isem ağlamayın, anın rahmetle beni:

Tanrı sever hak yoluna elbet şehit gideni!” (Elöve, 2007, s. 51).

Allah yolunda şehit olanların rahmetle anılması, arkalarından ağlanmaması gerektiği ve şehitleri Allah'ın sevdiğini insanların da sevmesi gerektiği söylenbilir.

“Bizi hep sevdiğin, ltfettiğin kullarla yoldaş et.

Gazab etme, dallette koma Kur'anını aç et.” (Tanık, 2011, s. 17).

Bu dizelerde Allah'a, onun sevdiği ve lütufta bulunduğu kullara arkadaş etmesi, sıkıntı vermemesi, yanlış yola düşürmemesi konusunda dua edilmektedir. Allah'ın sevgisine ulaşmanın önemli olduğu vurgulanmaktadır.

“Baba bizde altın, elmas niçin öyle çok değil

Yavrum senin gibi altın, elmas işte yok değil.” (Tanık, 2011, s. 27).

Bir babanın çocuğuna bakış açısı ele alınmaktadır. Evlat bir baba için altından, elmastan daha kıymetlidir. Burada bu kıymeti sağlayan unsur babanın evladına karşı duyduğu sevgidir. Gerçek zenginlik kişilerin birbirine olan sevgisidir.

“En büyük ni'meti iste.

O da nedir?

- Muhabbet.” (Tanık, 2011, s. 27).

İnsan, varlığını onun kullanımına sunulmuş nimetlerle devam ettirmektedir. Bu dizelerde istenilmesi gereken en önemli nimetin ise sevgi olduğu vurgulanmaktadır.

“Gördüm zayıfça bir köpek

Yavrusuna sarılmış pek;

Durmaz bir dziye yalar,

Basar bağrına kucaklar;

Halbuki yavrusu, yazık

Donmuş, kesilmiş kazık!” (Tanık, 2011, s. 61).

Bir köpeğin yavrusuna duyduğu sevgiye değinilmektedir. Hangi canlı olursa olsun sevgisini gösterme şekillerinin benzer olduğu söylenebilir. Sevgi değerine sahip olanın yavrusu ölmüş olsa dahi sevmekten vazgeçmeyeceği ifade edilmektedir.

“Ablamı sen nerelere gönderdin,
Hani anne cennete gitti derdin?
Ben vermezdim, sen niçin izin verdin?
Vaz geçmem hiç ablamı istemekten.” (Tanık, 2011, s. 75).

Çocuğun ölüm olgusunu anlayamadığından dolayı sevdiği kişilerden ayrılmakta yaşadığı zorluk anlatılmaktadır.

“Aman ne sevgili ana, canım gözüm ne yavru bu?
Şu gösterir muhabbeti ve şefkati nice ulu.” (Tanık, 2011, s. 97).

Sevginin ve şefkatin yüce kişiler tarafından gösterildiği ifade edilmektedir.

“Sevmek, sevmektir hemân
Zevki cihânın her zaman.” (Tanık, 2011, s. 113).

Sevmek ve sevmek ile dünyadan tat alınabileceği dile getirilmektedir. Parçalarda insanın hayatını ruhsal açıdan sağlıklı olarak devam ettirebilmesi için sevginin gerekli olduğu ve seven insanın hayattaki kazancının hep daha fazla olduğu vurgulanmaktadır.

4.1.7.1 Allah sevgisi

Kişinin kendisini yaratanın Allah olduğu gibi her şeyi yoktan var eden de Allah'tır ve kişinin her zaman yanındadır.

İncelenen eserlerde Allah sevgisi değerine ilişkin tespit edilen parçalar şunlardır:

“Akşamüstü karanlıklar içinde,
Milyonlarca yıldızı kim parlattır?
İşte bütün bu şeyleri düşünen,
Yapan, eden, yaratan hep Allah'tır.
Hak sevgisi taşınmalı vicdanlar;
Böylelikle mesut olur insanlar.” (Gövsa, 2012, s. 31).

İnsanın içinde Allah sevgisi oldukça her zaman mutlu olacağı vurgulanmaktadır.

“Sahipsiz mi yerler, gökler?
Düşününce insan anlar;
Her şey bize ispat eder:

Büyük, kâdir bir Allah var.” (Gövsa, 2012, s. 32).

Allah’ın varlığının düşünerek anlaşılacağı, onun yüce ve her şeye gücü yeten olduğu açıklanmaktadır.

“İyi kalpli çiftçilerin elbet olmaz günahı;

Gökyüzünü düşünerek öğrenirler Allah’ı.” (Gövsa, 2012, s. 55).

İyi kalpli olanın günahsız olacağı ve Allah’ı öğreneceği ifade edilmektedir.

“Erkek olmak, ya kız olmak, hep de Allah vergisi.

Lakin yine müsavat var: Birdir Hakkın sevgisi,” (Elöve, 2007, s. 48).

Erkek ya da kız olmak Allah vergisidir. Allah’ın bütün insanlara karşı sevgisinin eşit olduğu, kız ya da erkek olmanın buna engel olmayacağı söylenmektedir.

“Nice günler yalnız kaldım: Hak bana yoldaş idi;” (Elöve, 2007, s. 52).

İnsan yalnız kaldığında dahi ona yoldaş olan vardır; o da Allah’tır. Yanında hiç kimse olmasa bile Allah’ın kişiyle beraber olduğu söylenmektedir.

“Muhabbet-i Ezel budur;

O aşk-ı lemyezel budur;

Bidâyeti nihâyeti

Görenlere emel budur.” (Tanık, 2011, s. 95).

Başlangıcı olmayan, sonsuz olan, yok olmayan aşk Allah’a duyulan aşktır, sevgidir. Başını ve sonunu görenlerin yani düşünen, akıl sahibi olan kişilerin amacı Allah’ı sevmektir.

İnsan hayatında mutlu olduğu anlarda da sıkıntılı anlarda da hep sevdikleriyle birlikte. Çünkü mutluluklar paylaşıldıkça çoğalırken sıkıntılar paylaşıldıkça azalır. İnsanın her anında yanında olan Allah olduğundan en büyük sevginin ona duyulması önemlidir. İncelenen parçalarda Allah’ın yarattıklarını gözettiği ve sevdiği, kişinin de onu koruyup gözeteni, seveni sevmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

4.1.7.2 Peygamber sevgisi

Peygamber sevgisi dinin temel gerekliliklerinden biridir. Peygamberimizi sevmek sadece sözlerle olabilecek bir şey değildir. Peygamber sevgisi onun sünnetini yerine getirmeyi, sevdiği şeyleri sevmeyi, sevmediklerinden sakınmayı, güzel ahlakını örnek almayı içerir.

İncelenen eserlerde peygamber sevgisi değerine ilişkin tespit edilen parça şudur:

“Muhammed güneşdir ilim gündüzünde;

Bilenlerce aydır gece gök yüzünde.
Gören gözlerin nûrudur Fahr-i âlem;
Hüdâ'nın tecellîsidir hep gözünde.
O dur kâmil insan, ikiz o ve Kur'ân,
Bulur ruh her an gönüller sözünde,
O hem tohumu hem meyvesi bu cihânın,
Bilendir gören her kemâli özünde.
Güzeldir mübârek, sevimli ve eşsiz;
Güzel gözleri der güzel varsa hep biz.
Sevip de yaratmış kemâliyle Allah;
Görüp hak Resûlü bilin de sevin siz.
Onu sevmeyen bilmeyen, görmeyendir;
Görülmez güzellik tabii güneşsiz.
O nûru gelip gitdi sanma, bütün biz
Ona hâk-i pâyiz, ona hâk-i pâyiz.” (Tanık, 2011, s. 19).

“Naat” adlı bu şiirin tamamında peygamber sevgisi dile getirilmektedir. Allah’ın severek yarattığı peygamberinin Allah sevdiği için sevilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Nasıl ki güneş olmadan güzelliklerin görülemeyeceği gibi peygamberi sevmeyen kişinin beşer gözüyle hakikati kavrayamayacağı, peygamberi seven kişinin de hakikatin güzelliğine erişeceği ifade edilmektedir.

4.1.7.3 Bayrak sevgisi

Bayrak, “Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009, s. 227).

Bayrak bir milletin bağımsızlık sembollerinin başında gelir. Bayrağımız milli birlik ve beraberliğimizin sembolü olduğu gibi uğruna can vermeyi dahi göze aldığımız bir değerdir. Bayrağımız için nice vatan evladı savaş meydanlarında canlarını feda etmiştir. Bayrağımız onurumuzu temsil ettiği için onu korumak, sevmek ve ona saygı göstermek her birimizin en önemli görevlerinden biridir. Bu derin saygı ve sevgiyi yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak için üzerimize düşeni yapmamız gerekmektedir.

İncelenen eserlerde bayrak sevgisi değerine ilişkin tespit edilen parçalar şunlardır:

“Yiğitlerin ocağında uyandın,

Şehitlerin kanları ile boyandın,
Nice düşman kalesine uzandın,
Sana selam ey şanlı Türk bayrağı.” (Gövsa, 2012, s. 39).

Bayrağımız al rengini şehitlerimizin kanlarından almıştır. Şair, “Sana selam ey şanlı Türk bayrağı.” derken bayrağımızı yüceltmış ve bayrağa karşı gönülden duyduğu sevgi ve bağlılığı dile getirmiştir.

“Ey şerefın, büyüklüğün firmanı,
Ey kavgalar tarihinin destanı,
Seni ister şu toprağın her yanı,
Sensiz tütmez milletimin ocağı.” (Gövsa, 2012, s. 39).

Bayrak sevgisinin ele alındığı bu şiirde bayrağın olmadığı yerde yurdumuzun, yuvamızın olamayacağı ve bağımsız bir şekilde yaşayamayacağımız vurgulanmaktadır.

“Cenk edilen kale, hendek, ovanın
Bir yerinde şehitlerin izinden:
Ya bir gömlek ya bir sancak bezinden
Bir parçacık bulsam onu vatanın
En mübarek hediyesi sayarak
Yaşlarımla ıslatır da içerim
Ve: “Kanını bunun için dök, derim,
Ey vatanış! Çünkü namus bu bayrak!” (Elöve, 2007, s. 40).

Savaşılan herhangi bir yerde bu vatan için canını feda etmiş bir askerimizin bir gömleği ya da bayrağımızın bir parçasını bulduğunda onu gözyaşlarıyla ıslatıp vatanın en mübarek hediyesi olarak görülmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Bayrağımızın namusumuz olduğunu dile getirir.

“Ey şanlı, kızıl bayrak,
Sensin bana yar ancak!” (Elöve, 2007, s. 49).

Bu dizelerde önceki dizelerdeki gibi bayrak “şanlı” olarak nitelendirilmiş, rengi üzerinde durulmuştur. Bayrağı “yar” yani sevgili olarak belirtmiş ve duyduğu sevgiyi ifade etmiştir.

“Bu al bayrak Türk ilinin bayrağı;
Evet bütün mü’minlerin sancağı;
Şehîd kanı gazilerin yüz ağı,
Durur böyle yedi göğün üstünde.
Bu ay yıldız nöbetçiler durağı,
Karanlıkta izcilerin çırağı;

Süleyman'ın böyle midir otağı,
Uçar demek yedi göğün üstünde.
Ulu Tanrı gün doğuşu gözleriz,
Karanlıkta tan yerini özleriz,
Sen olmazsan bir alay öksüzleriz,
Göz aydın yap yedi göğün üstünde.” (Tanık, 2011, s. 25).

“Bayrağımız” adlı bu şiirde bayrağın ne ifade ettiği, ne olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Türk bayrağının müminlere sancak, gazilerin yüz ağı, gökyüzünün nöbetçisi olduğu ve şehitlerin kanıyla al rengini aldığı üzerinde durulmuştur.

Şiirlerin yazıldığı dönemde savaş ortamının olması bayrak sevgisinin şiirlere yansımaya sebep olmuştur. Bu parçalarda bayrağın bağımsızlık için önemli olduğu ve bayrak uğruna canların verildiği belirtilmektedir.

4.1.7.4 Anne sevgisi

Anne insan için en kutsal varlıklardan biridir. İnsan hayatında yeri doldurulamaz ve hakkı ödenmez. Anne sevgisi en yüce sevgilerden biri olarak nitelendirilebilir.

Anne sevgisi değerine ilişkin tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Annenize sizi sevmek hissini,
Onun ruha şifa veren sesini,” (Gövsa, 2012, s. 31).

Annelerin sesinin dahi şifalı bir şey olduğu, şiirde annelerdeki sevgi değerinin Allah tarafından verildiği belirtilmektedir.

“Bir annenin iki yavrusu varmış;
En küçüğü beş yaşında kadarmış.
Bir gün anne küçüğünü severken
Çocuk demiş:
- Güzel anne seni ben
Ne kadar çok sevdiğimi bilmezsin,
Belki beni sen o kadar sevmezsin.
- Neden oğlum?
- Çünkü yavrun ikidir;
Senin gönlün iki aşk ile çarpar,
Benim yalnız bir sevgili annem var.” (Gövsa, 2012, s. 40).

Bu dizelerde bir evladın annesine duyduğu sevginin annenin evlatlarına duyduğu sevgiden daha çok olacağı ifade edilmektedir. Çünkü evladın bir tek annesi varken annenin birden çok evladı olduğu için onun sevgisi bölünecektir. Bu şiirde çocukça bir bakış açısına yer verildiği dikkat çekmektedir.

“Her bir şeyi yaratan o: İnanayım, çok iyi!

Fakat çok güç, var eylemek senin gibi anneyi!” (Elöve, 2007, s. 25).

Bir çocuğun her şeyi yaratanın Allah olduğuna inanırken, çocuğun gözünde en mükemmel varlık olan annenin yaratılmasına inanamaması dile getirilmektedir. Bu dizelerde de çocuk bakış açısının varlığını görmek mümkündür.

“Anneciğin melek gibi bir insan!

Sev anneni, sev anneni, her zaman!” (Elöve, 2007, s. 26).

Annelerin melek gibi saf, temiz, günahsız ve koruyup kollayan varlıklar olduğu ve onların her zaman sevilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

“Peki, oğul. İşte sustum! Gel, öpeyim yüzünü!

Son defacık işiteyim senin tatlı sözünü.

Bana bakma; anaların gözü çabuk yaş dolar;

Evladından ayrılanın benzi elbette solar!” (Elöve, 2007, s. 52).

Dizelerde bir annenin evladına karşı duyduğu sevgi ve ayrılmak zorunda olmanın üzüntü verici olduğu anlatılmaktadır.

“Ey Allah'ım! Beni seven, benim için ağlayan;

Benim görmez gözlerimle yüreğini dağlayan

Annemi ben, ne olurdu, bir defacık göreydim!” (Elöve, 2007, s. 94).

Gözleri görmeyen bir çocuğun her şeyden çok annesini görmek istemesi ve annesine duyduğu sevgi ile annenin de evladına olan sevgisi dile getirilmektedir.

“Seni sevmemekten başka bir şey yapmam yavrum sana.

Mümkün değil, anne sevmez olur mu öyle oğlunu?” (Tanık, 2011, s. 67).

Bir annenin evladına yapabileceği en kötü şeyin onu sevmemek olduğu fakat bunun mümkün olmadığı, annenin evladını sevmekten asla vazgeçmeyeceği dile getirilmektedir.

Çocuklar için yazılan bu ilk şiir kitaplarında Allah, peygamber, bayrak ve anne sevgisine yer verilmiş olması dikkate değerdir. Allah, peygamber ve bayrak sevgisi ile ilgili parçaların varlığı dönemin şartları gereği olduğu söylenebilir.

İnanç değerlerinin zayıf olması bireylerin hayata bakış açılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların inançları edinmeleri için bu şiirlerin kaleme alındığı söylenebilir.

Bayrak sevgisi ile ilgili şiirlerin olması dönemsel şartların bayrak sevgisini daha çok harekete geçirmesindedir. Anne sevgisine yer verilmesi için ise şöyle bir açıklama getirilebilir: Anne sevgisi çocukların daha rahat kavrayabileceği bir sevgi türüdür. Çocukların Allah, peygamber gibi anneye göre daha soyut kavramları anlaması zordur. Annenin, çocuğun hayatında somut olarak da bir yeri vardır. Bu sebeple çocuklar anne sevgisini daha kolay kavrayabilirler. Buradan yazılan bu şiir kitaplarının çocukların anlama düzeylerini de dikkate aldığı çıkarılabilir.

4.1.8 Sorumluluk değerine ilişkin bulgular

Sorumluluk kavramı: “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet.” anlamıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 1794). Sorumluluk sahibi bir kişi yapması gerekenleri vaktinde yapan kişiyken yapmaması gerekenleri de yapmayan ve aksi durumunda eyleminin sonucuna katlanan kişidir. Bu değeri adalet kavramıyla da ilişkilendirmek mümkündür. Bireyler kendilerinin yapmaları gerekenleri yapmadıklarında ve bunların sonucunu üstlenmediklerinde başkalarının hakkına girmektedir. Bu da bireysel ve toplumsal adaletin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. O yüzden her birey üzerine düşeni yapmalı, sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Eserlerde tespit edilen sorumluluk değeriyle ilgili parçalar şunlardır:

“Harp olur da uzak durur mu erler?

Dizgin vurup bâgirleri sürerler;” (Gövsa, 2012, s. 42).

Bir savaş durumu yaşandığında askerlerin görevi savaşmaktır. Bu dizelerde de bir savaş sırasında askerlerin savaşmaktan geri durmayacağı ve atlarını dizginleyip harbe gideceklerinden bahsedilmektedir.

“Çiftlik halkı birer birer işlerine dağılır,

Çift sürülür bir taraftan koyunlar da sağılır.” (Gövsa, 2012, s. 54).

Kişilerin yapması gereken işleri yerine getirmeleriyle beraber sorumluluklarını da yerine getirmiş oldukları gözlenir.

“Fakat tembел, miskin olan çocuğun
Hakkı yoktur oyuna;
Yorulmadan olmak dünyada memnun
Kısmet olmaz insana.” (Gövsa, 2012, s. 59).

Sorumluluklarımızı yerine getirip çalıştıktan sonra mutlu olabiliriz. Bu parçada sorumluluk değerinin yanı sıra yorulmadan dünyada memnun olunmayacağıının belirtilmesiyle çalışkanlık değerine de vurgu yapılmıştır.

“Ben bu işi yapacağım diyen onu bilmeli;
Ölmek bile lazım ise vazifedir ölmeli.” (Gövsa, 2012, s. 62).

Dizelerde sorumluluklarımızı her koşul ve şartta yerine getirmenin önemine değinilmiştir. Bir şeyi yapmak kişinin sorumluluğunda ise ve bu sorumluluk ölmek bile olsa onu yerine getirmenin önemine vurgu yapılmıştır ve bu noktada askerler bize örnek olabilir. Onlar ölümlü göze alarak sorumluluklarını yerine getirmektedir.

“O demir kalp yavaş yavaş duruyor,
Son gayretle hâlâ boru vuruyor.” (Gövsa, 2012, s. 65).

Osman Çavuş taburunda bir borazandır ve onun borazanı çalmasıyla tabur harekete geçer, bir gün katıldıkları bir savaşta Osman Çavuş borazanını çalarken göğsünden vurularak yere düşer fakat sorumluluğunu yerine getirmek için son nefesine kadar hala boru vurmaya devam eder. Bu dizelerde de bir önceki örnekte olduğu gibi her koşul ve şartta sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerektiğine vurgu yapılmıştır.

“Ben sevmem boş gezmeyi;
Niyetim: Her çiçeği
Dolaşıp, bu gün iyi
Ve tatlı bal vererek
Faydalı bir iş görmek!” (Elöve, 2007, s. 57).

Arılar kâinatta çalışkanlıklarıyla bilinen varlıklardır. Şair kelebekler ve arıları kullanarak çocukların sorumluluklarını yerine getiren varlık olan arıları örnek almalarını istemiştir. Bu bağlamda, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri beraber ele alınmıştır.

“Güneş kızgın, güneş sıcak;
Göğümüzü kurutacak.
Kardeşlerim! Haydi aman
Açılım kurmadan!” (Elöve, 2007, s. 102).

Yapılması gerekenlerin ne zaman yapılacağı da önemlidir. Sorumlulukların vaktinde yerine getirilmesi gerektiği söylenmektedir.

Bu parçalarda toplumun her kesiminden vazifeli kişilerin sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca sorumluluk sahibi kişilerin çalışkan oldukları da ortaya konmaktadır.

4.1.9 Vatanseverlik değerine ilişkin bulgular

Vatanseverlik değerini anlamak için öncelikle vatan kavramına bakmak gerekmektedir. Vatan/yurt: “Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası; memleket.” anlamına gelmektedir (TDK, 2009, s. 2082). Vatansever ya da yurtsever ise “Yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan kimsedir.” (TDK, 2009, s. 2082). Vatanseverlik değeri de vatanını, milletini sevmek, yakınlık duymak, vatani ve milleti için elinden geleni yapmak, gerekirse ölmektir denilebilir.

İncelenen eserlerde vatanseverlik değeri ile ilgili kısımlar şunlardır:

“Bir gün gelir başka yerler gezersen,
Gönlünde bir yabancılık sezersen
Annesinden ayrı düşen bir yavru
Gibi sızlar küçük kalbin; işte bu
Vatan sevdasıdır. Bu söze inan:
Hepimizin annesidir bu vatan.” (Gövsa, 2012, s. 34).

Vatandan ayrı düşmek anneden ayrı düşmek gibidir. Annelerimiz her koşulda bizi korur, kollar ve her zaman sevgisi ve şefkatiyle bizi kuşatır. Vatanımızdan ayrı düştüğümüzde annemizden ayrı kalmış gibi hissederiz. Şair, vatani tıpkı annemiz gibi bizi sarıp sarmaladığını ve kucağında büyüttüğünü ifade etmektedir.

“Mavi gökler, yeşil yerler, şehirler;
Bize şeref fısıldayan nehirler,
Uyan diye uğuldayan korular...
Düşün yavrum bu yerlerde neler var?
İşte senin bu mübarek memleket;
Annen gibi onu sev de hizmet et!” (Gövsa, 2012, s. 34).

Vatanımızı da annemiz gibi saf ve temiz duygularla gönülden severek hizmet etmemiz gerektiğinden bahsedilmiş ve vatanın bizim için ne kadar kutsal olduğu dile getirilmiştir. Bu dizelerde vatanseverlik değerinin yanı sıra çalışkanlık değeri de ele alınmıştır.

“Darıl yavrum onu sakın söyletme.

Toprağını hainlere çiğnetme!” (Gövsa, 2012, s. 34).

Şiirde, memleketinin kötü olduğunu söyleyen biri olursa onu konuşturmaması ve vatanını yabancılara, hainlere çiğnetmemesi öğütlenmektedir.

“Ruhu yaşar gönüllerde vatan için ölenlerin.” (Gövsa, 2012, s. 46).

Vatan uğruna can verenlerin, minnet duyulup unutulmayacağı, gönüllerde yaşamaya devam edeceği vurgulanmaktadır.

“Acze, feryada sebep var mı silinsin yaşımız;

Bin gönül kopsa vatandan kopamaz bir taşımız.” (Gövsa, 2012, s. 50).

Binlerce canın verilmesiyle vatan toprağının bir taşının bile verilmeyeceği, artık acizliğe, feryada, gözyaşına sebep olmadığı, vatanın kurtarılacağı vurgulanmaktadır.

“Vatanının uğruna şehit olup giderse

Toprak olup unutulmaz; alın tarihten hisse.” (Gövsa, 2012, s. 62).

Vatan uğruna şehit olanların tarihteki şehitlerin unutulmadığı gibi unutulmayacağı belirtilmektedir.

“Ey Türk oğlu, ibret olsun bu sana

Yabancıyı sakın koyma vatana.” (Gövsa, 2012, s. 68).

Savaşarak pek çok zafer elde eden Türk milletinin tarihten ibret alarak yabancıların vatanımıza kesinlikle yaklaştırmaması gerektiği ifade edilmektedir.

“Ey askerler! Kanlarınız toprağınızdan alınma

Öyle ise siz bunları düşünerek, bilerek

Hizmet edin vatana!

Vatan sebep, şanlı ise adınız:

Ecdadınız çünkü burda çarpıştı;

O sayede sizler esir olmadınız;

Bu uğurda nice kanlar akmıştı!

Çalışınız artık vatan yükselsin!” (Elöve, 2007, s. 36).

Vatanın yükselmesi için vatani severek çalışmak gerektiği üzerinde durulmuştur.

“Düşecekmiş gibi dağda sarkık duran kayalar,

Bu bahçeler, mavi deniz, bütün bu yer, bu orman

Nedir oğlum bilir misin?.... Çocuk bir fikre dalar,

Sonra hemen atılarak:

- Bunlar mı? der, hep vatan!” (Elöve, 2007, s. 36).

Vatan toprağı üzerinde olan her şey vatandır. Sıradan bir kaya gibi görünse dahi vatanın bir parçası olduğu için kıymetlidir.

“Gece, gündüz bunu düşün; hatırla sen babanı,
Hatırla da onun gibi ümidini kesmeden
Sev bu güzel vatani!” (Elöve, 2007, s. 37).

Şiirin tamamında baba evladına kendinden miras olarak vatanseverlik duygusunun kalmasını istemektedir.

“Onlar vatan kaygısıyla çalışmaktan bıkmamış;
Sen de düşün vatani!” (Elöve, 2007, s. 37).

Atalarımızın vatan kaygısıyla çalıştıklarını bizlerin de onlar gibi vatani düşünmemiz gerektiğini anlatmaktadır.

“Mavi gölü, her yer sana bir saray!
Bütün bunlar senin güzel vatanın!” (Elöve, 2007, s. 38).

Güzel vatanımızın her bir köşesinin bizim için bir saray olduğu vurgulanmıştır.

“Unuttum ki, yeryüzünde her şeyim:
Evim, rızkım, sevenlerim vatanda.” (Elöve, 2007, s. 39).

Şair şiirin ilk dizelerinde her yerde yaşanabileceğini söylemektedir; ancak daha sonra vatanın yeryüzünde her şeyi olduğunu ve onun için değerli her şeyin vatanında olduğunu fark eder.

“Canımdan sevdiğim şu güzel vatani
Ya korur yaşarım, yahut da ölürüm!” (Elöve, 2007, s. 43).
“İstersen vur, öldür, sıkıver kurşunu!
Uyurken, dururken, oynarken, koşarken
Her yerde, her zaman: Öürken, yaşarken
Osmanlı oğluyum, Osmanlı yavrusu!
Vur da gör, var mı hiç bizde can korkusu!” (Elöve, 2007, s. 45).

“Askerlik Oyunu” isimli şiirde iki çocuk savaş oyunu oynamaktadır. Oyunda vatani korumak ve gerekirse uğruna korkusuzca can vermek gerektiğinden bahsedilmektedir.

“Sevgili vatanım, sevimli vatanım!
Fedadır uğruna hem canım, hem kanım!” (Elöve, 2007, s. 47).

Vatan için canını feda etmek gerektiği dile getirilmektedir.

“Gidiyorsam benim borcum hizmet etmek vatana!
Bu uğurda ölenlerin rahmet olsun canına!” (Elöve, 2007, s. 52).

Anne oğlunu cenge gönderirken üzüdür ve onu kaybetmek istemez. Oğlu bunun vatana hizmet olduğunu ve bu uğurda ölenlerin rahmetle anılması gerektiğini söyler.

“Vatan için ölene ne yapılsa yine az.” (Elöve, 2007, s. 55).

Vatan için ölenlere Fatiha okunduğunu, dua edildiğini ve ne kadar anılsalar da az olacağını dile getirmektedir.

“Vatan için ölenler gönüllerde yaşarlar!” (Elöve, 2007, s. 55).

Vatan uğruna can verenlerin bedenleri yaşamasa da hep hatırlanacağı vurgulanmaktadır.

“Seneler var, buradan geçti şanlı bir ordu;

Vatan, millet fikriyle zulme karşı dururdu!” (Elöve, 2007, s. 55).

Askerlerin vatan fikriyle zulme karşı durdukları üzerinde durulmuştur.

“Ey şehitler, merhaba! Ruhunuza fatiha!

Aslan gibi girdiniz şu toprağın altına.

Hizmet eden ne mutlu bu mübarek vatana,

Çünkü vatan iyilik edenleri unutmaz..

Yaşamak da, ölmek de senin için ey vatan!

Yaşa, var ol, ilerle bir dakika durmadan!

Bu uğurda can verip kucağında şu yatan

Şehitleri evladın hiçbir zaman unutmaz.” (Elöve, 2007, s. 56).

Hiç kimsenin şehitleri unutmayacağı ve yaşamının da ölmenin de vatan için olacağı belirtilmektedir.

“Şimdi ova, korkusundan sanki susmuş, uyuklar;

Rus, Osmanlı ayrı dille “Vatan!” diye sayıklar.” (Elöve, 2007, s. 70).

Vatanın her millet için değerli olduğu vurgulanmıştır. Milletler farklı olsa da tüm milletlerin ortak derdi vatanını, milletini korumaktır ve tüm mücadeleler vatan için verilir.

“İki şey seversin ve hayal edersin:

Hürriyet ve yuvan, düşüncen ve işin!” (Elöve, 2007, s. 71).

“Şu vahşi şeylerden kurtulmaz hiç kimse:

Yuvaya muhabbet ve serbest bir ömür!” (Elöve, 2007, s. 71).

Yukarıdaki iki parçada insanın vatanında özgürce yaşamak istediği belirtilmektedir. Bu dizelerde vatanseverlik değeri kadar özgürlük değeri de baskın bir değerdir.

“Ay! Bu torba ağır! O ne?

Ekmek, peynir dolmuş altı!

Sana zahmet oldu yine,

Helal eyle! Kadın nine

Yarı ağlar, yarı güler:

- Benim de, der oğlum, asker!" (Elöve, 2007, s. 79).

Bu dizelerde kadın nine vatanseverliğinden dolayı bütün askerleri de kendi oğlu gibi görür ve onlara hizmet etmeye çalışmaktadır.

Her bir çocuğun vatanını seven onun için her şeyi göze alabilecek şekilde yetiştirilmesi amaçlanmıştır. O dönemde yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı-Yunan Savaşı, II. Meşrutiyet'in ilanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü gibi olaylar şiiirlerin konuları üzerinde etkili olmuştur. Şiirlerde özellikle vatanı savunma mücadelesi her şeyden önemli görülmüştür.

Vatanseverlik değeri incelenen eserlerde ön plana çıkmaktadır. Bunda o dönemdeki şartların payı çok büyüktür. İnsanlar vatanları, doğup büyüdüğü yerler için yeri geldiğinde canlarını vermeyi bilmişlerdir. Vatan için çalışan, her şeyi yapanlara da en yüce payeyi vermişler ve hep saygı duymuşlardır.

4.1.10 Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular

Yardım, "Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet." anlamıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 2135). Yardımseverlik ise "Hayırseverlik." olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009, s. 2135). Yardımseverlik, ihtiyacı olanlara, hiçbir karşılık veya bireysel menfaat gözetmeksizin gönüllü olarak maddi ya da manevi olarak destek olmaktır (Montanay, 2018, s. 55).

Yardımseverlik değeri ile ilgili şu parçalar karşımıza çıkmaktadır:

"Fakat Türkler yiğit, arslan kanlıdır;

Âcizlere yardım etmek şanlıdır." (Gövsa, 2012, s. 42).

İhtiyacı olan kişilere yardım etmek insanı yüceltir. Türkler de yardıma ihtiyacı olan insanlardan hiçbir zaman yardımını esirgememişlerdir. Çünkü bu onları daha fazla yücelten bir değerdir.

"Verin ey zengin olanlar! Ki yazık

Ona bir ömre değer on paracık." (Gövsa, 2012, s. 43).

Zenginler ihtiyacı olanlarla elindekileri paylaşmalıdır. Şiirde ihtiyacı olan bir çocuğa yardım etmekten bahsedilmektedir. Zengin için çok önemli olmayan bir miktar paranın o çocuk için çok önemli olacağı vurgulanmaktadır.

“Yağmurluğu sezdirmeden kendisine uzatmış!

Son nefeste bir iyilik etmek için can atmış!” (Elöve, 2007, s. 70).

Şiirde Türk askerinin özellikleri anlatılırken bu dizelerde de can verirken dahi iyilik etmeye çalışan bir askerden bahsedilmektedir.

“Yalnız, yalnız fenalıktan kızar, utan ve sakın:

İyilikten kızarana çünkü kemlik pek yakın!” (Elöve, 2007, s. 74).

Şiirde bir kız çocuğu dilenen birine yardım edecekken başkalarının ona baktığını görür ve uzattığı parayı geri çeker. Babası neden böyle yaptığını sorar ve bu davranışının dilenciye incittiğini, kız çocuğu ise parayı utandırdığı için çektiğini söyler. Babası ise yüzün yalnızca kötülük yaptığında kızarsın ve utan, iyilik yaptığında kızarmasın; çünkü senin böyle iyilik yapınca yüzün kızarırsa sana kötülük yapabilirler.

“Ne mutlu o kimseye ki iyiliği iş tanır.” (Elöve, 2007, s. 78).

İyiliği, insanlara yardım etmeyi kendisine bir iş olarak görenlere ne mutlu, onlar en güzel işle meşguldürler.

“Senin güzel bir işinle daha biri sevindi,

Senin tatlı bir sözünle gözden akan yaş dindi!”

İşte eğer gündüzünü böyle hayra yorarsan

Gecen daha tatlı olur. İyilikçi bir insan

İçin gündüz, hiç şüphesiz, arifedir geceye:

Lakin kalbi yoklamalı pek inceden inceye.” (Elöve, 2007, s. 78).

İnsan iyi söyleyip, iyi şeyler yaptığında gece ve gündüzü daha tatlı hâle gelir. Yardım ederken temiz bir kalp ve iyi niyetle yardım edilmesi gerektiği vurgulanır.

“- Haydi kes! Ben zaten denizde gezmeyi

Karada yaşamak kadar da severim;

Su beni emzirdi, suda da yüzerim!

Denizler sislere bürünse, dalgalar

Göklere uzansa, dibi de bir mezar

Olsa ben çekinmem insana yardımdan,

Fırtına ya ölüm koşsa da ardımdan!” (Elöve, 2007, s. 84).

Şiirde bir ağaç insana sonucu ne olursa olsun yapabileceği yardımı gerçekleştirmek ister. İnsan da bu ağaç gibi olmalıdır. Her zaman iyilik ve yardımda bulunmalıdır. Dünya bu şekilde daha yaşanabilir bir hâle gelecektir.

Yardım, karşılık beklemeden yapıldığı için yardımsever kişilerin yüce olduğu ve ihtiyacı olana yardım etmek için zorluklara karşı geldikleri ve onların yardımlarıyla hayatın daha yaşanılabilir hâle getirildiği vurgulanmaktadır.

4.2 İncelenen eserlerdeki kök değerler dışında tespit edilen değerler

4.2.1 Özgürlük değerine ilişkin bulgular

Özgürlük: “Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî; her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet.” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2009, s. 1557). Özgürlük kavramı ile bağımsızlık kavramı birbirine yakın kavramlardır. Ancak bağımsızlık devletlerin başka devletlerin himayesinde olmaması anlamıyla devletlere özgü bir anlam taşıırken özgürlük ise kişinin istediğini başkalarının hakkını zedelemeyen yapabilmesi anlamıyla kişiye özgü bir anlam ifade etmektedir.

İncelenen eserlerde özgürlük değeri ile ilgili tespit edilen parçalar şunlardır:

“Hazinele doldursalar koynuma

Tasma takmam hür alışmış boynuma.” (Gövsa, 2012, s. 66).

Özgür yaşamaya alışmış kişiler için özgürlüğün hazinelerden daha kıymetli olduğu vurgulanmaktadır.

“Zulmü yıktı bu asker, hürriyete can verdi,

Osmanlılar hürriyet tepesini unutmaz.

Fena günler geçirdik; sonu iyi değildi!

Şimdi ise hür olduk: Karanlıklar çekildi.

Hürriyetin bayrağı bu ellerle dikildi,

Osmanlılar o bayrak dikenleri unutmaz.” (Elöve, 2007, s. 55).

Özgürlük için çekilen sıkıntıların unutulmayacağı, özgürlüğe kavuşmanın tüm zorluklara değeceği ifade edilmektedir.

“İki şey seversin ve hayal edersin:

Hürriyet ve yuvan, düşüncen ve işin!” (Elöve, 2007, s. 71).

“Şu vahşi şeylerden kurtulmaz hiç kimse:

Yuvaya muhabbet ve serbest bir ömür!” (Elöve, 2007, s. 71).

Yukarıdaki iki parçada insanın özgür bir şekilde vatanında yaşamak istediği belirtilmektedir. Bu dizelerde özgürlük değeri kadar vatanseverlik değeri de baskın bir değerdir.

“Serbest olsam kalmaz ne dert, ne tasam;

Hürriyetim elden gitti kafeste;

Dilediğim budur her bir nefeste:

‘Hürriyetle yaşayayım, yaşarsam!’” (Elöve, 2007, s. 72).

Özgürce yaşamının tüm derdi, tasayı yok edeceği ifade edilerek yaşadıkça özgür olmanın önemli olduğu belirtilmektedir. Yaşamın özgürce yaşadıkça anlamlı olduğunun üzerinde durulmuştur.

Bu parçalarda özgürlük değerinin yanı sıra bağımsızlık anlamının da baskın olduğu dikkat çekmektedir. Bir milletin ancak hür olduğunda varlığını devam ettireceğini söylemek mümkündür.

4.2.2 İş birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular

İş birliği: “Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai; bir işin çeşitli kişilerce yapılması.”dır (TDK, 2009, s. 995). İnsan toplumsal bir varlık olduğundan her zaman başkalarına ihtiyaç duymaktadır. Yapılacak işler hep birlikte yapıldığı zaman hem daha çabuk halledilir hem işleri kolaylaştırır hem de bireyler arasındaki bağı kuvvetlendirip toplumsal iletişime katkı sağlar. Atasözlerimizde de iş birliğinin önemli olduğu ortaya konmaktadır. “Birlikten kuvvet doğar.”, “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.”, “Yalnız taştan duvar olmaz.”, “El eli yıkar, iki el yüzü.” gibi atasözlerimiz örnek olarak gösterilebilir.

İncelenen eserlerde iş birliğine önem verme değeri ile ilgili tespit edilen parçalar şunlardır:

“Çiftlik halkı birer birer işlerine dağılır,

Çift sürülür bir taraftan koyunlar da sağılır.” (Gövsa, 2012, s. 54).

İşlerin birlikte yapıldığında kolaylaşacağı söylenmektedir.

“Bir gün Gazi söz verdi ki divanda:

“Yunanlıyı boğacağız vatanda.”

Bu söz bütün gönülleri dolaştı,

Erkek, kadın, çocuk her Türk savaştı.” (Gövsa, 2012, s. 68).

Yukarıdaki parçalarda ortak bir amaç için bir araya gelenlerin işlerinin daha kolay bitirildiği vurgulanarak iş birliğinin toplum kültürü için gerekli olduğu ortaya konmaktadır.

“Herkes lazım birbirine! Kimse yalnız kalamaz!

O zamandan beridir ki insanlara meylim var!” (Elöve, 2007, s. 74).

İnsanların bir arada olmaya, birlikte çalışmaya ihtiyaçlarının olduğu belirtilmektedir.

“Kütükler öyle baş başa,

Ateş verir kuru yaşa.” (Tanık, 2011, s. 47).

“Verin çocuklar el ele

Oyun beraber oynanır.” (Tanık, 2011, s. 63).

Bu parçalarda ise insanın yalnız kalamayacağı, oyun oynamak için dahi olsa iş birliğine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. İş birliğinin oyun ile ilgili bir parçada geçmesi çocukların ihtiyaçlarının ve ilgilerinin dikkate alındığını göstermektedir.

4.2.3 Vicdanlı olma değerine ilişkin bulgular

Vicdan: “Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009, s. 2092). Vicdan insandaki acıma, haklı tarafı tutma ve haksızlığa karşı çıkma hissidir.

Vicdan sahibi bir birey iyilik için çaba gösterirken kötülük yapmaktan da sakınır. Vicdanlı olma değeri adalet, duyarlılık, paylaşma, yardımseverlik gibi birçok değerle birlikte de düşünülebilir. Vicdanlı olan bir birey adil olmaya, elindekini ihtiyacı olanla paylaşmaya, karşılıksız yardım etmeye özen gösterir.

İncelenen eserlerde vicdanlı olma değerine ilişkin tespit edilen parçalar şunlardır:

“Bunu iyi bilin ki din,

Vicdanların kanunudur.” (Gövsa, 2012, s. 32).

Vicdanlı olmayı sağlayanın din olduğu ve doğruluğun, iyiliğin yolunun onunla bulunacağı vurgulanmaktadır.

“Daha çok kıymeti var altından;

Değişilmez paraya bir vicdan” (Gövsa, 2012, s. 44).

Vicdanın paradan, altından daha kıymetli bir değer olduğu söylenmektedir.

“Koşuyor yardıma vicdanlı çocuk...

İşte! Hakkı ödemektir ululuk.” (Gövsa, 2012, s. 45).

Vicdan sahibi olanların başkalarına yardım edeceği, hakkı ödedikleri için yüce oldukları açıklanmaktadır.

“Kelebekler gibi karlar düşüyor.

Sanki bir nur iniyor her fidana;

Lakin eğence olurken bu sana

Yavru kuşlar üşüyor.

Ey çocuklar!

Size bir bayram olan karlı günün

Başka yerde nice zalimliği var

Örtüyorken o güzel köyleri kar

Fukarayı düşünün!” (Gövsa, 2012, s. 53).

Vicdan, insandaki acıma duygusudur. Bizim için iyi olabilecek bir durum başkaları için zor olabilir. Şair, çocuklara onlar için bayram olan karlı bir günün, başka yerde zorluklara sebep olabileceğini, bu sebeple fakirlerin düşünülmesi gerektiğini söylemektedir.

“Bir aralık arka saftan duyuldu bir meleme:

Kuzu, koyun yalvardılar: ‘Bağışlansın şu köpek!’” (Elöve, 2007, s. 62).

Koyun ve kuzu köpektен zarar görseler de acıma duygusuyla köpeğin bağışlanmasını isterler. Bu da vicdanlı olmanın gereğidir.

“O dakika yüreğimde bir şey yandı, sızladı:

Onun öyle bakışından fena halde acındım,

Ve bir daha görmemekçün gözlerinden kaçındım.

Fakat gönlüm bir kalp kırmak acısıyla kanadı.

Bir fakiri incitmekle o gün kalbim üzüldü...” (Elöve, 2007, s. 77).

Bu dizelerde şair, yaşlı bir sandalcıya karşı vicdan duygusu ile yaklaşmaktadır. Sandalcıyı fakirliğinden dolayı incitmek istememektedir.

Vicdan sahibi bireylerin başkalarının sıkıntılı durumlarında onların hak ettiklerini elde etmeleri için elinden geleni yaptığı vurgulanmaktadır. Vicdanlı kişinin hiçbir şey yapamasa bile kalben üzüldüğü söylenmektedir.

4.2.4 Hoşgörü/farklılıklara saygı değerine ilişkin bulgular

Hoşgörü: “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009, s. 901). Hoşgörü sahibi bireylerin oluşturduğu toplumlarda fikir ayrılıkları olsa da her zaman orta yol bulunacak ve toplumsal anlaşma kuvvetlenecektir. Toplumlar da birbirinin farklılıklarına saygı duymayan, farklılıkları hoşgörü ile karşılayamayan kişilerin olması toplumun huzurunu bozacaktır. Gerek İslam dininde gerekse Türk kültüründe yadsınamaz bir yere sahip olan hoşgörü değeri, birçok değere de kaynaklık ettiğinden insanların barış içinde yaşaması için uygun ortam oluşturur (Şahin, 2017, s. 200).

İncelenen eserlerde hoşgörü/farklılıklara saygı değeri ile ilgili tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Her din doğru söyler ama
Müslümanlık en büyük din.” (Gövsa, 2012, s. 33).
“Muhteremdir her milletin hükümdarı şüphesiz;
Fakat bizler padişahı baba gibi severiz.” (Gövsa, 2012, s. 35).

Bu dizelerde başka dinleri ve başka milletlerin padişahını hoşgörü ile karşılamaktan bahsedilmektedir.

“Fakirleri küçük görür, üzersen
Allah’ın da sonra senden yüksünür
Yetimleri âcizleri seversen
Emin ol ki mükâfatın büyüktür.” (Gövsa, 2012, s. 56).

Bu dörtlükte fakirlere karşı hoşgörülü davranmanın, onların kalplerini kırmamanın karşılığının büyük olacağı ve aksi durumda ise Allah’ın kişiden uzaklaşacağı ifade edilmektedir.

Hoşgörü/farklılıklara saygı değerini saygı değeriyle birlikte düşünmek daha doğru olacaktır. Hoşgörü/farklılıklara saygı değeri tespit edilen bu dizeler başkalarının değerlerine saygı duymayı da içermektedir.

4.2.5 Cesaret değerine ilişkin bulgular

Cesaret kelimesi “Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz peklığı; cüret; atılganlık.” anlamlarına gelmektedir (TDK,

2009, s. 361). Cesaret sahibi kişiler inandıkları işlerde korku duymadan, çekinmeden hareket ederler. Ancak cesaretli olmak boş yere kişilerin kalbini kırmak, bilinçsizce tehlikeye atılmak demek değildir. Gerektiği yerde gerektiği gibi korkmadan davranmak demektir.

Cesaret değeri ile ilgili incelenen eserlerde tespit edilen kısımlar şunlardır:

“İnsan tıpkı kumru gibi, kuzu gibi olmalı;
Fakat kalbi aslanların hisleriyle dolmalı.” (Gövsa, 2012, s. 74).

Şiirin tamamı dikkate alındığında kumru gibi az söyleyen, kuzu gibi ağırbaşlı, aslan gibi cesur olunması gerektiği ifade edilmektedir.

“Ey yarının yükleriyle ezilecek yavrular!
Acı sözler kalbinizin gayretini büyütsün.
Düşünün ki bizim için her tarafta düşman var;
Bağrınızda Türklük kanı düşman kinini gütsün.” (Gövsa, 2012, s. 36).

Zorluklarla karşılaştığında çabalamaktan vazgeçilmemesi, ülkenin bağımsızlığı için cesaretli davranmak gerektiği vurgulanmaktadır.

“Ne yapsınlar? Geri dönmek yakışmaz;
Harp olurken Türk evladı kaçışmaz.” (Gövsa, 2012, s. 42).

Türk evladına savaştan kaçmanın yakışmayacağı ve kaçmayacağı dile getirilerek Türklerin cesur oldukları vurgulanmaktadır.

“Aevlidir cesaretle gönüller,
Bir nefesle bütün taburlar kükrer.” (Gövsa, 2012, s. 63).

Bir tek sözle dahi bütün askerlerin gönüllerinin cesaretle alevleneceği, herkesi saracağı söylenmektedir.

“Korkmak mı? Ne sandın? Korkar mı Osmanlı?
Osmanlı askeri mert, yiğit, hem şanlı!” (Elöve, 2007, s. 43).

Osmanlı askerinin mert, yiğit ve şanlı olmasının yanında asla korkmadığı, cesaretli olduğu belirtilmektedir.

“Ben korkmam; karanlık maranlık tanımam,
Düşmana salarım!. Yanımda var kamam!.
Olmazsa yumrukla tekmeyle vururum;
Üçüne, beşine ben karşı dururum!.
Tabur mu? Ben tabur.. Ordu mu? Ben ordu!
Osmanlı oğluyum, bende yok hiç korku!

Dipçikle, namluyla vururum, ezerim;
Düşmanın içinde pervasız gezerim!
Anam var anamı; ablam var ablamı;
Babamı; evimi; bahçemi; tarlamı;
Bu toprak üstünde, altında yatamı;
Canımdan sevdiğim şu güzel vatamı
Ya korur yaşarım, yahut da ölürüm!
Ölürsem şehitlik! Tatlıdır bu ölüm!.
Sen bana baskından korkar mı diyordun?.
Hele bir karşıma, meydana buyurun!.
Titresin önümde yüzünüz, bininiz!” (Elöve, 2007, s. 43).

Bu dizelerde vatan için gözünü kırpmadan elinden gelen her şeyi yapan bir askerin cesareti dile getirilmektedir. Vatanın korunması için korkak davranılamayacağı, her türlü fedakârlığı yapmak ve cesur olmak gerektiği ortaya konmaktadır.

“İstersen vur, öldür, sıkıver kurşunu!
Uyurken, dururken, oynarken, koşarken
Her yerde, her zaman: Ölürken, yaşarken
Osmanlı oğluyum, Osmanlı yavrusu!
Vur da gör, var mı hiç bizde can korkusu!” (Elöve, 2007, s. 45).

Vatan uğruna Osmanlı askerinin her durumda canını dahi korkusuzca vereceğinden bahsedilmektedir.

“Yalnız mektup göndermezsen gözüm yola uzanır.
- Gönderirim!
- Berhudar ol; sular gibi git, sağ gel!
Hak yardımcın olsun! Onu düşün her şeyden evvel.” (Elöve, 2007, s. 51).

Şiirin tamamı göz önünde bulundurulduğunda baba askere gidecek olan oğlunu bu sözlerle cesaretlendirmek istemekte ve duada bulunmaktadır.

“Git sağlıklı! Düşman senin yıldırmasın gözünü;
Sen bir gazi evladısın: hatırla, bil özünü!
Düşmanlardan yüz çevirme gazan olsun mübarek!
Ey Allah'ım! Yiğidimi gönder gazi ederek!” (Elöve, 2007, s. 52).

Düşman karşısında yılmadan durması, ataları gibi cesurca davranıp vatanını kurtarması istenen bir askerden bahsedilmektedir.

“Haydi oğlum, açık olsun uğurun!

Düşmanına arka verme, mahvolursa da taburun!” (Elöve, 2007, s. 53).

Bir askerin tüm arkadaşları vatan uğruna canlarını verseler dahi onun cesaretini kaybetmeden düşmana karşı gelmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

“Var olsunlar, var olsunlar

Mert Osmanlı askerleri!

Asker değil, aslan onlar:

Zabitleri neferleri!.

Osmanlılar göğüs açmış

Top tüfeğe! Alay alay,

Önlerinden düşman kaçmış;

Karşı durmak değil kolay!” (Elöve, 2007, s. 54).

Osmanlı askerinin cesareti karşısında topla tüfekte gelen düşmanın karşı koyamadığı, cesaretin sonucunda vatan toprağının var olduğu ifade edilmektedir.

“Ne fırtına, ne kasırga, ne de sel

Sizin gibi beni dahi korkutmaz.” (Elöve, 2007, s. 75).

Olumsuz durumlar karşısında cesaretli davranarak zorlukların üstesinden gelinebileceği dile getirilmektedir.

Yukarıda parçaların genelinde Osmanlı askerinin vatani için her şeyinden vazgeçeceği, hiçbir zorluğun onu yıldıramayacağı hatta ölümü göze alacağı ifade edilmektedir. Çocuklara da ataları gibi cesur olmaları konusunda telkinde bulunmaktadır.

4.2.6 Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular

Çalışkanlığın tanımından önce çalışkan kavramının tanımına bakmak gerekmektedir. Çalışkan: “Gayretli, çalışmayı seven, faal.” anlamlarına gelirken çalışkanlık; “Çalışkan olma durumu, faaliyet.” anlamına gelmektedir (TDK, 2009, s. 387). Çalışkanlık değerine sahip bireyler hem kendileri için ulaşmak istedikleri amaçlara ulaşırken hem de toplumsal olarak ilerlemeyi sağlamaktadırlar. Türk kültürünün açıkça görüldüğü “İşleyen demir pas tutmaz.”, “Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.”, “Akan su yosun tutmaz.” gibi atasözlerimizde de çalışkanlığın önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışkanlık değerini sorumluluk değeri ile birlikte düşünmek de gerekmektedir.

İncelenen eserlerde çalışkanlık değeri ile ilgili tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Bu yerleri alın teri şehit kanı dökerek

Eski, temiz, mert yürekli Osmanlılar almışlar.
Zaman geçmiş; sonrakiler tembelliğe dalmışlar.
O miskinlik acısını işte biziz çekecek
Demir tutmaz, sapan sürmez, sanki uyuşmuş eller.
Böylelikle elbet vatan yangın yerine döner.
Düşmanların şu sözleri acı fakat doğrudur:
Çalışmayan insanlara bu ülkeler yakışmaz.
Hayır desen, haklı olsak kimse bize karışmaz.
Marifetsiz milletlerin silahı kör olur. ” (Gövsa, 2012, s. 36).

Dizelerde çalışkan olmanın ve bunu sürdürmenin öneminden bunun yanında tembellik yapılacak olursa neler yaşanacağından bahsedilmektedir. Bir millet çalışkan olsa dahi rehavete kapıldığında var olan hüneleri de kaybolacağından başlarına bir sıkıntı geldiğinde onu savuşturamazlar çünkü tembellik onların yeteneklerini köreltmıştır. Bu sebeple asla rehavete kapılıp tembellik yapılmamalı ve vatan için çalışkanlık elden bırakılmamalıdır. Bireyler ülkelere çalışarak layık olabilirler ve ülkelerini aydınlığa çıkarabilirler.

“O çocuk bir lira sermaye ile
Bir böcekthane getirmişti ele.” (Gövsa, 2012, s. 44).

Şiirde çocuk eline geçen bir lirayı değerlendirir ve çok çalışarak bu bir lirayla ipek böceği yetiştirdiği bir böcekthane açar. İnsanlar çalışarak ellerinde olanın kıymetini daha da arttırabilirler.

“Fakat maksat ne bilinir
Ki çalışmak hazinedir.” (Gövsa, 2012, s. 47).

Ölmek üzere olan çiftçi bir baba çocuklarına tarlada hazine olduğunu söyler, babanın vefatından sonra çocuklar tarlayı kazarlar fakat hazine bulamazlar. Evlatlarının kısa yoldan zenginliğe ulaşmasını istemeyen baba, çocuklarına söylediği sözle onlara çalışkanlığın önemini göstermek ister.

“Hazır para çabuk yenir,
Çalışmamız hazinedir.” (Gövsa, 2012, s. 49).

Yukarıdaki dizelerde çalışmayan insanın elindeki zamanla kaybedeceğine, bir taraftan yerken bir taraftan çalışıp biriktirmenin gerekli olduğuna değinilmektedir ve çalışarak az sermaye ile kazancın çoğaltılacağı, çalışmanın hazine olduğu vurgulanmaktadır.

“Vazifeler hep bitince oynamak;
Çocuklara bu bir hak.

Oynamakla vücuda kuvvet gelir;
Ruhumuz da şenlenir.” (Gövsa, 2012, s. 59).

Bir insanın çalışması ve sorumluluklarını yerine getirmesi sonucunda mutlu olacağı şeylere ulaşacağı vurgulanmaktadır.

“Fakat tembel, miskin olan çocuğun
Hakkı yoktur oyuna;
Yorulmadan olmak dünyada memnun
Kısmet olmaz insana.
Çalışmadan bir su bile içilmez;
Ekilmeden biçilmez.” (Gövsa, 2012, s. 59).

Dizelerde nasıl ki çalışıp yükümlülüklerimizi yerine getirdiğimiz vakit mutluluk veren şeyleri elde ediyorsak tembellik ve miskinlik yapıldığında eğlenmeye hakkımızın olmadığı vurgulanmaktadır. Verilen dizelerle beraber “Ne ekersen onu biçersin.” atasözü akla gelmektedir ve çalışıp yorulmadığımız takdirde memnuniyet beklentimizin gerçekleşmeyeceği vurgulanmıştır.

“Tembel olan usanır
Dershanede durmaktan;
Her saati yıl sanır,
Kaçar zihin yormaktan.
Oyundan da sıkılır:
Çünkü tadı oyunun
İştir; onsuz bıılır!
Ayrı tadı var onun!” (Elöve, 2007, s. 32).

Tembellik yapan insan için zaman geçmez ve bir işi olmadığı takdirde insan sıkılır. İnsanın bir süre sonra yaptığı tembelliklerden dahi yorulacağına değinilmiştir. Oyunun tadı da ancak oyunu hak ettikten sonra çıkar.

“Tembellikten sakınalım
Çalışmanın zamanıdır” (Elöve, 2007, s. 33).
“Tembellikten durup uzak
Çalışmakla öğünelim!” (Elöve, 2007, s. 34).

Tembelliğin iyi bir davranış olmadığı ve kaçınılması gereken bir durum olduğuna değinilmesinin yanı sıra çalışmanın öğünülmesi gereken bir durum olduğundan bahsedilmiştir.

“Haydi, haydi çalışalım;

Çalışmaya alışalım!” (Elöve, 2007, s. 34).

“Okuyalım: hüner, ilim

Sayesinde yükselelim;

İşimizde sebat edip

Terbiyeli, iyi, edip

Davranalım, çalışalım

Her bir ise alışalım.” (Elöve, 2007, s. 34).

Çalışkanlık kadar çalışmaya alışmak da önemlidir, bunun için ise yaptığımız işte sabredip ahlaklı çalışmak gerekmektedir.

“Bize ilim, bize sanat, ahlak ver,

Bize sebat, iş sevgisi gerektir.

Çalışanlar isteğine hep erer,

Çalışmayan geri kalmış demektir.

Bize işi sen sevdin!” (Elöve, 2007, s. 35).

“Dileğimiz” adlı şiirde Allah’a dua edilmektedir. İlim, sanat, güzel ahlak istenirken çalışanların her zaman isteklerine kavuşacaklarını çalışmayanların ise geri kalacağını vurgular. İş sevmek için duada bulunur.

“Hiç sıkılma; delikanlı!. Metanet ver koluna;

Bu uğurda bir mükâfat beklemeden sen çalış!” (Elöve, 2007, s. 37).

Şiirde vatan ve millet için hiçbir paye beklemeden çalışılması gerektiği ve vatana hizmetten geri durulmaması gerektiği ifade edilmektedir.

“Senin baban kuvvetlidir: Yine tutar dizleri,

Yine işler, çalışarak ekmeğini kazanır!” (Elöve, 2007, s. 51).

İnsanların geçimlerini sağlamaları için çalışmalarını gerektiği söylenmektedir.

“İş başına! Her tarafta işitilsin bütün gün

Destgah sesi ve çalışan bir milletin sedası.

Elde ele, ya testere hışırdayıp yürüsün;

İşçilerin akseylesin göğe ferah nidası.” (Elöve, 2007, s. 56).

“İş başına, iş başına! Ocak, destgah durmasın.

Haydi siz de, ey fikir için çabalayan insanlar!

Artık herkes yapınacak bir iş baksın, arasın:

Vücut veya fikir için çalışmaya lüzum var.” (Elöve, 2007, s. 56).

Çalışmak yalnızca bedensel bir eylem değildir. Gerek vücudumuz gerekse zihnimiz için çalışmamız gerektiği vurgulanmıştır. Bundan dolayı herkesin mutlaka meşgul olacağı bir iş bakmasının gerekli olduğu söylenmektedir.

“Ben sevmem boş gezmeyi;
Niyetim: Her çiçeği
Dolaşıp, bu gün iyi
Ve tatlı bal vererek
Faydalı bir iş görmek!” (Elöve, 2007, s. 57).

Arılar, kâinatta çalışkanlık özellikleriyle ön plana çıkan canlılardır. Arıların boş gezmeyi sevmedikleri ve amaçlarının faydalı bir iş yapmak olduğu söylenmektedir. Çalışkanlık değerinin yanı sıra sorumluluk değeri de bu dizelerde yer almaktadır.

“Bu meyve acıdır!”
Der, ama ne bilsin
Ki içi cevizin
Tatlıdır, yenilir!
Bundan da bilinir,
Ki önce çalışmak,
Derslere alışmak
Çocuğa güç gelir.” (Elöve, 2007, s. 57).

Çalışmak, çocuklara yorucu ve zahmetli gelebilir; fakat çalışmaların sonundaki başarı onları motive eder ve elde ettikleri başarı ile önceleri gereksiz olduğunu düşündükleri çalışmanın önemini kavrarlar.

“Vakti gelsin toprakları ince ince eleyin;
Çapalayın, kazın, sürün ve kabartın tarlayı,
Defineyi bulursunuz budur yolu, kolayı!” (Elöve, 2007, s. 58).
“Bu kıssadan bize ne?
İştir asıl define!” (Elöve, 2007, s. 58).

“Kurnaz Çiftçi” şiirinde çalışmanın önemi üzerinde durulmuştur. Babaları çocuklarına tarlalarında define olduğunu söyler ve bir süre sonra vefat eder. Çocuklar tarlayı define bulmak için ince ince kazarlar. Tarlada çalışmaları sonucunda bereketli ekinler yetişir. Burada asıl definenin çalışmak olduğu anlatılmaktadır.

“Arı durmaz, rahat etmez, hep çalışır yaz ve kış:
Sen de durma, git çalış.” (Elöve, 2007, s. 59).

İnsanların arı gibi yaz kış demeden çalışması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

“Belki de bir kadıncağz bunu bir iş edinmiş;

Belki onun kendi gibi düşkün, yaşlı karısı

Mum başında eğilerek bütün gece didinmiş,” (Elöve, 2007, s. 77).

Yaşlı bir kadın eşine yardım etmek için gece boyu hiç durmadan kocasının sandalını süslemeye çalışır. Yaşlı olmasına rağmen çalışmaktan hiç vazgeçmemiştir. Çalışmanın yaşının olmadığı vurgulanmıştır.

“Yelken bezi yamalamak; balık ağı ya örmek!

Zıpkınları hazırlamak; dinlenmeden, iş görmek!” (Elöve, 2007, s. 89).

Her ne işle meşgul olursak olalım, işimiz ne olursa olsun çalışmamız ve elimizden gelenin en iyisini yapmamız gerektiği söylenmektedir.

“Çalışmaktan ben usanmam, bakmam sise boraya” (Elöve, 2007, s. 92).

Her koşulda çalışmaktan bıkmamamız gerektiği vurgulanmıştır. Karşılaştığımız zorluklara göğüs gererek yılmadan çalışmamız gerektiği üzerinde durulmuştur.

“Küçücük kuş çamur, yosun,

Çörçöp, çalı taşıyarak

Gagasıyla uzun uzun

Yuva kurmuş yusuvarlak.” (Elöve, 2007, s. 101).

Çalışmak için fiziksel özelliklerin önemli olmadığı, her durumda çalışılabileceği ifade edilmektedir.

“Hep Hak için çalışalım;

Çalışmaya alışalım.” (Tanık, 2011, s. 29).

Her zaman doğruluk, iyilik ve Allah için çalışılması gerektiği ve çalışmanın devamlılığı üzerinde durulmuştur.

“Arş ileri, kalma geri,

Geri kalmaz gayret eri.” (Tanık, 2011, s. 29).

Çaba gösterenin hiçbir zaman geride kalmayacağı ifade edilerek çalışmanın ilerlemek ve yükselmek için gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

“Bir çoban her gün güderdi bir sürü,

Derdi kendi kendine, durma yürü!” (Tanık, 2011, s. 107).

İçsel motivasyonumuz yüksek olduğunda çalışma isteğimizin de artacağı belirtilmektedir.

Küçüğünden büyüğüne herkesin kendi kuvvetince ve sorumlulukları dâhilinde çalışması gerektiği, çalışmanın ilerlemeyi, kurtuluşu getireceği bu şiir parçalarında açıkça ifade edilmektedir.

4.2.7 Paylaşma değerine ilişkin bulgular

Paylaşmak: “Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek.” anlamına gelmektedir (TDK, 2009, s. 1588). Paylaşma değeri kişinin hayatında ilk edindiği değerlerden biridir. Bu değer bireyin ileride iş birlikçi, yardımsever, fedakâr bir birey olmasına da katkı sağlamaktadır.

Paylaşma değeri ile ilgili tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Bu adam pek iyi bir zengin imiş,
Çocuğun kalbini takdir etmiş
Olacak ki: “Senin olsun o para.”
Diye bahşetti... o kıymetli lira” (Gövsa, 2012, s. 44).

Zengin bir kişinin elindekini ihtiyacı olan bir çocukla paylaştığında çocuk için bunun çok değerli olduğu vurgulanmaktadır.

“Meleyerek ağıllara giriyorken kuzular,
Toplanırlar bir sofraya ana, baba, yavrular.” (Gövsa, 2012, s. 55).

Dizelerde bir ailenin sofrayı paylaşması anlatılmaktadır. Çocuğun paylaşma değerini aynı sofrada oturup ekmeğini, yemeğini paylaştığı ailesinden öğrendiğini, ailenin bu konuda rol model olduğunu söylemek mümkündür.

“Kelebekler gibi karlar düşüyor.
Sanki bir nur iniyor her fidana;
Lakin eğence olurken bu sana
Yavru kuşlar üşüyor.
Ey çocuklar!
Size bir bayram olan karlı günün
Başka yerde nice zalimliği var
Örtüyorken o güzel köyleri kar
Fukarayı düşünün!” (Gövsa, 2012, s. 53).

İnsanların ellerinde olan imkânların, başkalarında olmadığını düşünmeli ve ellerindeki imkânları olmayanlarla paylaşmalıdırlar. Böylece herkes için hayat daha yaşanılır olacaktır.

“Satmazlar mı gökte böyle güzel, süslü balonlar?
- Hayır, yavrum. - A, a. Bari şu balonu alsınlar,
Ben onlara bağışladım: Niçin mahrum kalsınlar!” (Elöve, 2007, s. 81).

Melekleri merak eden çocuğun, onlarla balonunu paylaşması anlatılmaktadır.

Paylaşma değeri ile ilgili bu dizelerde yardımseverlik değerini de görmek mümkündür.

4.2.8 Öz güven değerine ilişkin bulgular

Öz güven, insanın kendine güvenme duygusudur (TDK, 2009, s. 1557). Son zamanlarda fazlasıyla dikkat çeken bir kavramdır ve her bireyde olması gereken değerlerdendir. Çünkü öz güven sahibi kişiler öncelikle kendilerine güvendikleri için ayakları üzerinde rahatça durabilirler. Bu da toplumun gelişmesine, ilerlemesine katkı sağlar.

İncelenen eserlerde öz güven değeri ile ilgili parçalar şunlardır:

“Şu yaşamak kavgasında kendinize güvenin;

“Vatan, vatan” dediğiniz viraneyi şenletin.” (Gövsa, 2012, s. 36).

Bireylerin hayatın zorlukları karşısında kendilerine güvenerek hareket ettiklerinde vatanlarını mutluluğa erdştirebileceği vurgulanmaktadır.

4.2.9 Duyarlılık değerine ilişkin bulgular

Duyarlılık: “Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık.” anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 580). Küçük yerlerde yaşayan insanlar çoğunlukla çevrelerini tanıdıkları için olan bitene karşı daha duyarlı davranırken kalabalık şehirlerde yaşayanlar hayat koşturmacasından çevrelerinde olanı biteni fark edememektedirler. Bu durum “bana necilik” düşüncesinin toplumda giderek yayılmasına sebep olmaktadır. Çocukların olan bitene daha duyarlı bireyler olmaları için duyarlılık değerine ihtiyaç vardır. Duyarlı bireylerden oluşan toplumlarda insanların yalnızlaşmayacağı, toplumun eksik yanlarının azalacağı söylenebilir. Bu da toplumun ve bireylerin daha huzurlu olmasını sağlayacaktır.

Duyarlılık değeri ile ilgili incelenen eserlerde tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Unutmayın bu acılar kalbinizde yer etsin;

Unutmayın çektiğini şu zavallı milletin.” (Gövsa, 2012, s. 36).

Bu dizelerde sıkıntılı dönemlerden geçen milletin geçmişine karşı duyarlı davranılması ve çekilen acıların unutulmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Bu ince hisli yavrucuk

Dokunmayın ki nazlıdır;

Sizin gibi bu da çocuk,

Yazık değil mi sarsılır.” (Gövsa, 2012, s. 52).

Dörtlükte çocukların birbirlerine karşı her ikisi de çocuk olduğundan daha duyarlı davranması istenmektedir.

“Kelebekler gibi karlar düşüyor.

Sanki bir nur iniyor her fidana;

Lakin eğence olurken bu sana

Yavru kuşlar üşüyor.

Ey çocuklar!

Size bir bayram olan karlı günün

Başka yerde nice zalimliği var

Örtüyorken o güzel köyleri kar

Fukarayı düşünün!” (Gövsa, 2012, s. 53).

Parçada hayatta birinin mutlu olduğu durumda bir başkasının üzgün olabileceği vurgulanarak başkalarının üzüntülerine, zor zamanlarına karşı duyarlı olunması gerektiği söylenmektedir.

“Gülme yavrum arkadaşın Salim’e;

Kirli çocuk diye onu incitme!

Fukaranın boynu bükük olurmuş

Kalpçliğini sızlatmaz mı bu duruş?” (Gövsa, 2012, s. 56).

Dörtlükte fakirlikten ötürü başkalarının eksikleriyle alay edilmemesi, onların sıkıntılarına daha duyarlı davranılması gerektiği açıklanmaktadır.

“Belki onun babası da ölmüştür.

Yaralıdır mini mini yüreği;

İncitme ki bir gün bakarsın gelir

Babanı da alır ölüm meleği.” (Gövsa, 2012, s. 56).

Bu dörtlükte birinin başına gelene karşı duyarlı olunması, o durumun kendi başına da gelebileceği söylenerek kimsenin incitilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

“Geçen gün o hastaydı, yoklamaya gitmişim

Zavallı dul, pek ümitsiz, iki masum var, yetim!

Fırtınadan korkmuşlar mı, bir göreyim, ne oldu”

Kapısını vurup durdu; bir cevap yok! Sokuldu” (Elöve, 2007, s. 90).

“Soğuk bir yel esiyordu: “Vah, zavallı yavrular

Ana hasta; bir bakan yok, aç yatarlar O ağlar!” (Elöve, 2007, s. 90).

“Ay o ses ne? O mu gelmiş? Hayır, rüzgâr odama

Giriyormuş! Ne yapayım! Sövsse dövse razıyım
Tek kimsesiz kalmasınlar!.. Ben de onun gibiyim,
Ben de evlat anasıyım! Kim o? Yine kimseler
Yokmuş! Yine yanılmışım! Bana çılgın deseler
Hak veririm: bir çıt olsa ürküyorum bu gece!” (Elöve, 2007, s. 91).
“Beş çocuk var, yedi olsun; onlar hakkın kuludur!
Zaten nice kış günleri biz çorbasız kalırdık;
Çorbadan da vazgeçelim: Eksik olsun o artık!
Tuz ekmek de yeriz, elan masumları alırız.
Onlar doysun biz razıyız: aç, susuz da kalırız.” (Elöve, 2007, s. 92).

Yukarıdaki dizelerin tamamı çevresine karşı duyarlı olan bir anneyi anlatmaktadır. Başka bir annenin yerine kendini koyarak onu anlamaya çalışmaktadır. Hayatını kaybeden annenin evlatlarına da sahip çıkmaktadır. Bu parçalarda sadece duyarlılık değerini düşünmemek gerekir. Sevgi, fedakârlık, paylaşma, yardımseverlik gibi değerlerin de varlığından söz edilebilir.

“Garipten, acırım, bir fikre dalarım,
Kukuku... Öterken haline ağlarım!” (Elöve, 2007, s. 105).

Gariplerin durumlarına duyarlı davranmanın öneminden bahsedilmektedir.

“Kıyıda bir a‘mâ çocuk duruyordu pek mahzun,
Boynu bükük, benzi uçuk, mazlum, bîçâre, düşkün.
Bakıp onun bu haline acıyıp duâ etdi,
Bi-izn-illâh açıldı gözleri, perdesi gitdi.” (Tanık, 2011, s. 33).

Gözleri görmeyen bir çocuğun hâline üzülen birinin ettiği duanın kabul edildiği, duyarlı olmanın sonucunda insanların mutlu olacağı ifade edilmektedir.

“Çıtır çıtır yan ey odun!
Alevlenip uzun uzun.
Babam üşür soğuk bugün.
Isıt onu, bizi bütün.” (Tanık, 2011, s. 47).

Bu parçada duyarlı olan bir çocuğun babasını düşünerek odunlardan onu ısıtmasını istemesi anlatılmaktadır. Duyarlı olan birey sadece kendisini düşünmez, çevresini, yardıma ihtiyacı olanları da düşünür ve ona yönelik davranır.

Duyarlı olma değeriyle toplumunda yardıma ihtiyacı olanların fark edildiği ve onların sıkıntılarının giderilebileceğini söylemek mümkündür. Bu değer sayesinde bireylerin

sıkıntılarının giderilmesiyle toplumda daha mutlu, huzurlu ve birbiriyle iletişim hâlinde olacağı söylenebilir.

4.2.10 Alçak gönüllülük değerine ilişkin bulgular

Alçak gönüllülük: “Alçak gönüllü olma durumu, tevazu, mahviyet, mütevazılık.” anlamındadır (TDK, 2009, s. 68).

Alçak gönüllülük başka insanlara karşı gelecek veya onun hoşuna gidecek tüm davranışlardan sakınarak o kişinin önünde kendi benliğimizi yok sayma yönünde bir eğilim olarak nitelendirilebilir (Hökelekli, 2013, s. 112).

İncelenen eserlerde alçak gönüllülük değeri ile ilgili tespit edilen kısımlar şunlardır:

“Fakirleri küçük görür, üzersen
Allah’ın da sonra senden yüksünür
Yetimleri âcizleri seversen
Emin ol ki mükâfatın büyüktür.” (Gövsa, 2012, s. 56).

Dizelerde mütevazı olmanın öneminden bahsedilmiştir. Alçakgönüllü olmak, kimseyi küçük görmemek karşılığında Allah katında kişinin mükâfatının daha yüce olacağı belirtilmiştir.

“Hindi gibi kibirlilik ahmaklığa delildir;
Kedi gibi riyakârlık evde iyi değildir.” (Gövsa, 2012, s. 74).

Kendini başkalarından üstün görmek ve ikiyüzlülük iyi olmayan ve insanda bulunmaması gereken davranışlardandır.

“Uysal olan akıllıdır: Ne bulursa beğenir;
“Çok arayan yoksun kalır.” Bu bir darbimeseldir.” (Elöve, 2007, s. 61).

Dizeler “Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.” atasözünü akla getirmektedir. Azı bulduğumuz durumda ona şükretmeyi, onunla yetinmeyi bilmezsek her şeyden yoksun kalırız; uysal olup elimizde olanın kıymetini bilmeliyiz.

“Eğilmekle, bükülmekle hem biraz,
Hiç kırılmaz gördüğünüz ince bel!
Siz, bir sağlam ağaçsınız! Pek doğru!
Fena olmaz bir beklesek sonunu!
Böyle derken baş gösterdi kara yel;
Saz eğildi, ağaç gerdi gövdeyi.

Lakin bora yükseltince perdeyi,
Meşe düşüp yuvarlandı en evvel:
O başı ki ta göklere ermişti,
İşte rüzgâr, bir gün yere sermişti!” (Elöve, 2007, s. 76).

Burada alçak gönüllü olmanın yanı sıra alçak gönüllü olunmadığı takdirde başa gelebilecek durumdan bahsedilmiştir. Kişinin kendisini yüce göstermesi durumu kişiyi yüce kılmaz. Eğilmem diyen eğilebilir, kırılmam diyen kırılabilir önemli olan kişinin kendisini bilmesidir.

“Fisebilillâh idi bu hizmeti,
Dâima Hak’tan dilerdi ücreti.
Bekçisi yoktu gözünden mâadâ,
Saf gönülyüdü silâhı dâimâ.” (Tanık, 2011, s. 107).

Yapılan bir iş veya içinde bulunulan bir durum içinde alçak gönüllü olup bu durumun karşılığının yalnızca Allah’ tan beklemenin gerektiği ifade edilmektedir.

Bu kısımlarda alçak gönüllü olmanın karşılığının daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Kendini beğenmemek, ikiyüzlü olmamak, elindekiyle yetinmek, ona kanaat etmek alçak gönüllülüğün gereklerindendir.

4.2.11 Sılayırahim değerine ilişkin bulgular

Sılayırahim: “Anne, baba ve akrabayı ziyaret etme.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009, s. 1754).

Sılayırahim, kişinin mirasçısı konumunda olan ya da olmayan akrabalarına, yakınlık derecesi sırasını dikkate alarak, imkânı ölçüsünde maddi ve manevi yönden yardımcı olması, ilgi göstermesi, onlarla iletişimi, bağlantıyı koparmaması anlamlarına gelmektedir (Fikriyat, 2018).

Peygamber efendimiz herkes tarafından bilinen bir hadisinde şunu buyurur: “Allah’a ve ahiret gününe inanan, akraba ilişkilerini sıkı tutsun...”. Aile ve akrabalar ile ilişkilerin sıkı olabilmesi için özlem duygusuna da ihtiyaç vardır. Eserlerde sılayırahim değerine ilişkin tespit edilen parçalarda doğup büyüyen yerlere duyulan özlem daha ağır basmaktadır. Ancak insan toprağa değil orada yaşayan ailesine, akrabasına ve yaşanmışlıklarına özlem duyduğundan bu parçaları sılayırahim değeri ile ilişkilendirmek daha doğru olacaktır.

“Memleketten uzak düştüm; bilmem ki

Hangi vakit bana nasip olacak
Onu görmek?. O doğduğum köydeki
Evceğizde gönlüm rahat bulacak!
Rüzgâr eser yamacının başında;
Başka hal var toprağında, taşında!” (Elöve, 2007, s. 46).
“İki nefer şimdi susmuş, yorgun argın yürüyor;
Altı yıldır özlediği memleketi görüyor.” (Elöve, 2007, s. 66).

İncelenen eserlerdeki sılayırahim değeri ile ilgili parçalarda ailelerinden, akrabalarından, doğup büyüdüğü yerinden yurdundan ayrılan askerlerin sıla özlemleri anlatılmaktadır. Şiirlerin kaleme alındığı dönemdeki şartlar gereği askerlerin uzun süre vatanlarından, ailelerinden ayrı kaldığı ve ailelerini ziyaret etmek istedikleri anlaşılmaktadır.

4.2.12 Fedakârlık değerine ilişkin bulgular

Fedakârlık, “özveri” anlamıyla karşımıza çıkarken özverinin tanımını ise “Bir amaç uğruna veya gerçekleştirilmesi istenen herhangi bir şey için kendi çıkarlarından vazgeçme, fedakârlık.” olarak çıkmaktadır (TDK, 2009, s. 686).

İncelenen eserlerde fedakârlık değeri ile ilgili bulunan kısımlar aşağıdadır:

“Anaları ölümünün geldiğini görünce
Bu ateşsiz kulübede evlatları soğuktan
Üşüyüp de ölecekler korkusuyla pamuktan
Hırkasıyla entariyi üstlerine koymuştu!
Evlatları uğruna vücudunu soymuştu..” (Elöve, 2007, s. 91).

Fedakârlığın en saf boyutu ve en çok karşılaşılanı annelerin yaptığı fedakârlıktır. Bu örnekte de şair kendisi ölecek olsa bile evlatları için kendini feda eden bir anneden bahsetmektedir. Bu değerinde sadece bir örnekte tespit edilmesi şiirlerin yazıldığı dönemde sık kullanılan değerlerden olmadığını göstermektedir.

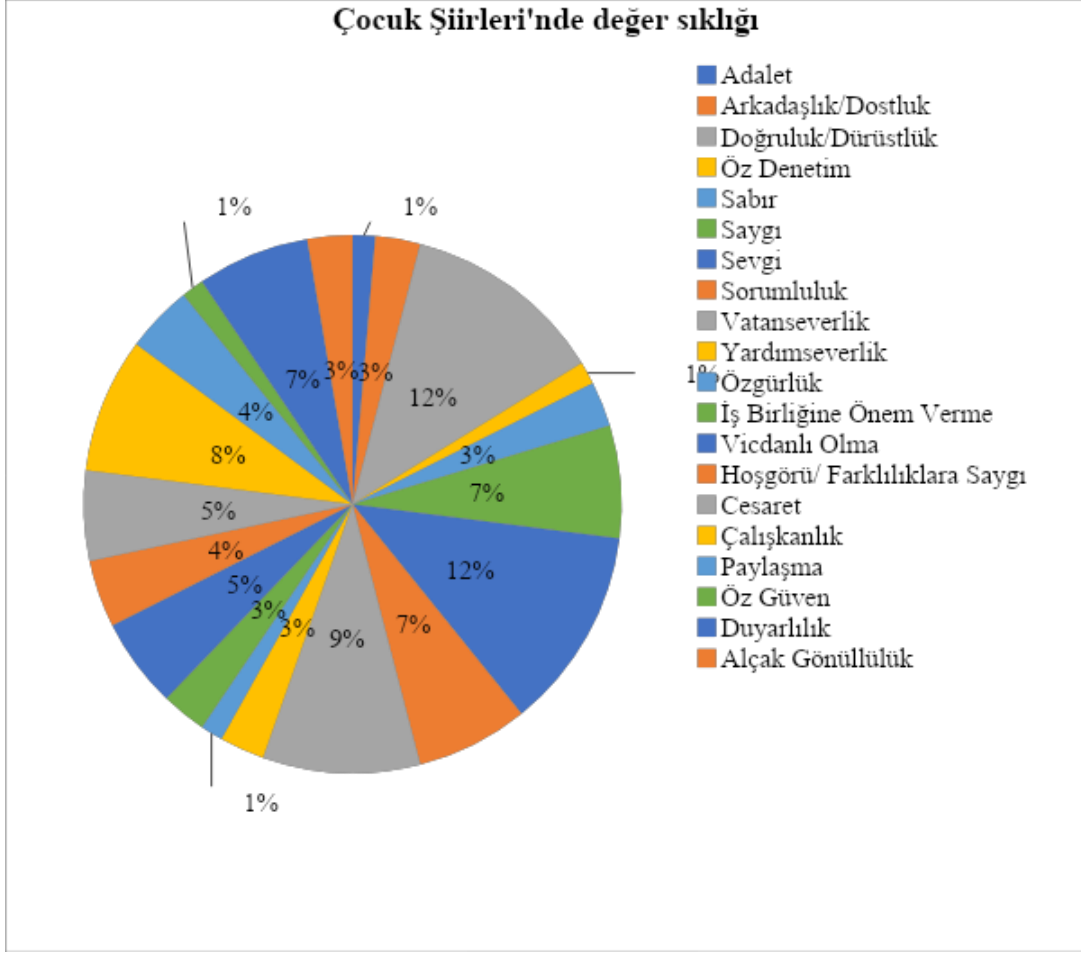
Burada şuna da değinmek gerekmektedir: Şiirlerin yazıldığı dönemdeki toplumsal koşullar, vatan için yapılan fedakârlıkları daha çok ön plana çıkarmaktadır.

4.3 İncelenen eserlerdeki değerlerin dağılımı ve sıklığı

4.3.1 Çocuk Şiirleri

İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*" adlı eserinde toplam 33 şiir yer alırken toplam değer sayısı 74 olarak tespit edilmiştir. Eserde en fazla yer alan değerler doğruluk/dürüstlük ve sevgi değeri dokuzar kez geçerek toplam değer sayısının %12'lik kısmını oluşturmaktadır. Vatanseverlik değeri 7 kez geçerek toplam değer sayısının %9'luk kısmını oluşturarak doğruluk/dürüstlük ve sevgi değerlerinden sonra gelmektedir. Çalışkanlık değeri 6 kez yer alarak toplam değer sayısının %8'ini oluşturmaktadır. Çalışkanlığı takip eden saygı, sorumluluk ve duyarlılık değerleri ise toplam değer sayısının %7'şerlik kısmını oluşturarak beşer kez yer almaktadır.

Vicdanlı olma ve cesaret değerleri dörder kez yer alarak toplam değer sayısının %5'erlik kısmını oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra hoşgörü/farklılıklara saygı ve paylaşma değerleri toplam değer sayısının %4'erlik kısmını oluşturmakta ve üçer kez geçmektedir. Arkadaşlık/dostluk, sabır, yardımseverlik, iş birliğine önem verme, alçak gönüllülük değerleri ikişer kez yer alarak toplam değer sayısının %3'erlik kısmını oluşturmaktadır. Son olarak ise eserde toplam değer sayısının %1'erlik kısmını oluşturan ve eserde en az geçen değerler birer kez ile adalet, öz denetim, özgürlük ve öz güven değerleridir.

Şekil 1. Çocuk Şiirleri'nde değer sıklığı

4.3.2 Çocuklarımıza Neşideler

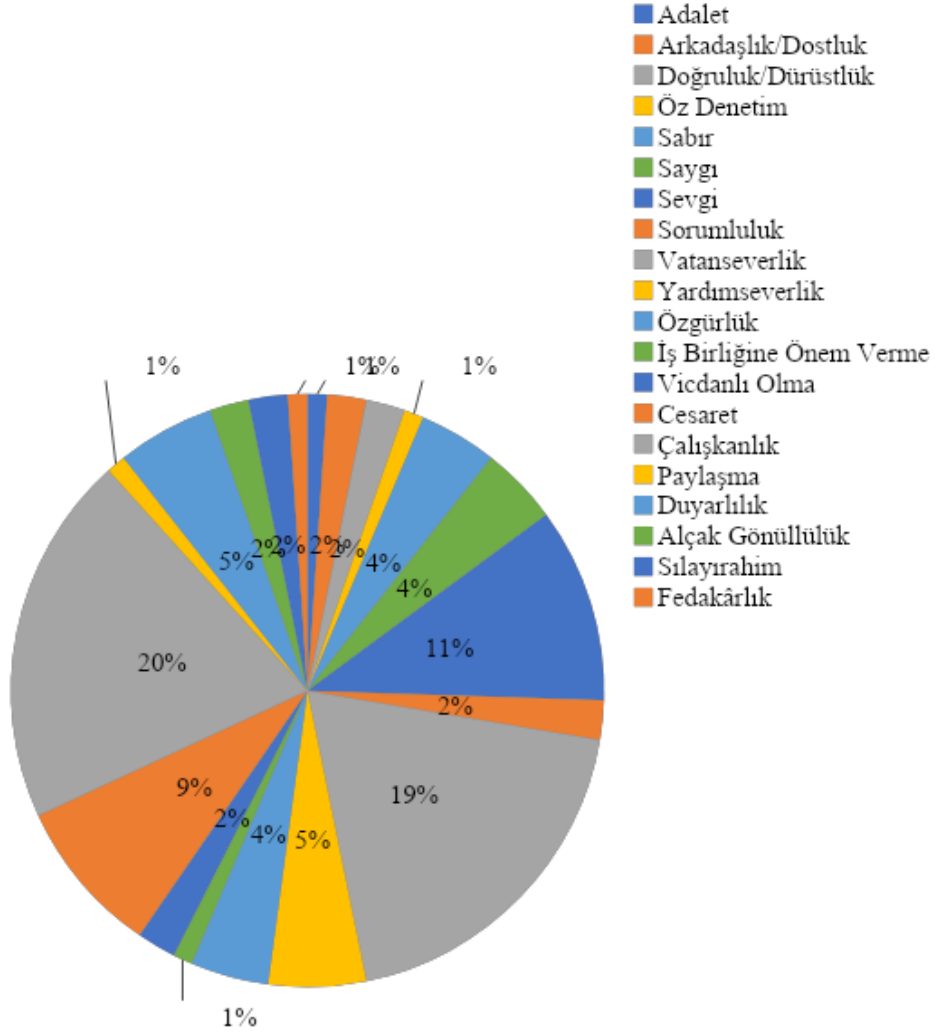
Ali Ulvi Elöve'nin "Çocuklarımıza Neşideleri" adlı eserinde toplam 72 şiir yer alırken toplam değer sayısı 94 olarak tespit edilmiştir. Bu değerlerden çalışkanlık değeri 19 kez yer alarak toplam değer sayısının %20'sini oluşturmakta ve eserde en çok geçen değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışkanlık değerinden sonra en fazla yer alan vatanseverlik değeri 18 kez yer almakta ve toplam değer sayısının %19'unu oluşturmaktadır. Diğer eserlerde de olduğu gibi sevgi değeri en çok yer alan değerlerden biri olarak toplam değer sayısının %11'ini oluşturup 10 kez geçmektedir.

Cesaret değeri 8 kez yer alırken toplam değer sayısının %9'unu oluşturmaktadır. Yardımseverlik ve duyarlılık değerleri beşer kez yer alarak toplam değer sayısının %5'ini oluşturmaktadır. Sabır, saygı, özgürlük değerleri %4'lük kısımları oluştururken eserde dörder kez yer almaktadır.

Toplam değer sayısının %2'lik kısımlarını oluşturan arkadaşlık/dostluk, doğruluk/dürüşlük, sorumluluk, vicdanlı olma, alçak gönüllülük, sılayırahim değerleri ise eserde ikişer kez yer almaktadır.

Eserde en az yer alan değerler ise %1'lik kısımları oluşturan adalet, öz denetim, iş birliğine önem verme, paylaşma ve fedakârlık değerleri olup eserde birer kez yer almaktadır.

Çocuklarımıza Neşideler'de değer sıklığı

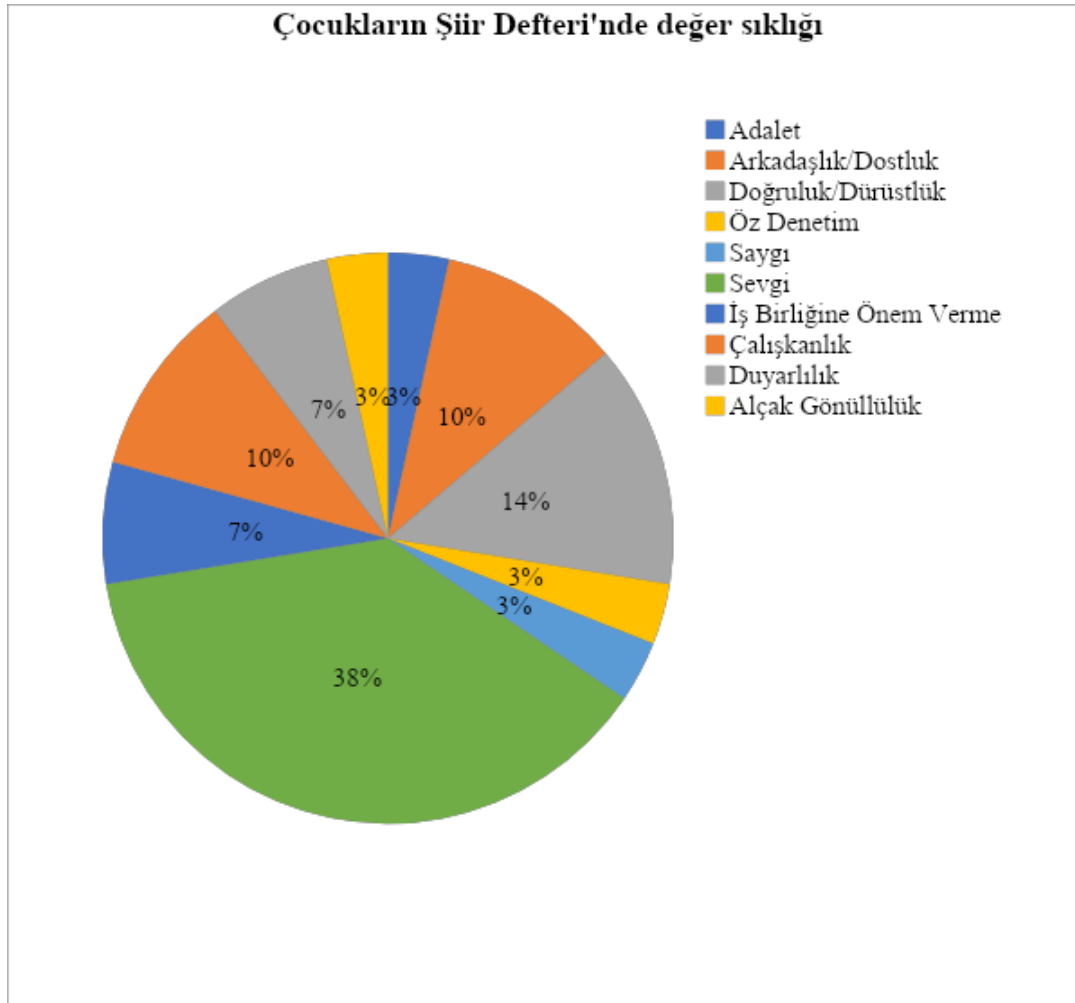

Şekil 2. Çocuklarımıza Neşideler'de değer sıklığı

4.3.3 Çocukların Şiir Defteri

İbrahim Aşkî Tanık'ın "Çocukların Şiir Defteri" adlı eserinde toplam 36 şiir yer alırken toplam değer sayısı 29 olarak tespit edilmiştir. Bu değerlerden sevgi değeri 11 kez yer alarak tüm değerler içerisinde değerlerin %38'lik kısmını oluşturmaktadır. Sevgi değerini takip eden değer doğruluk/dürüstlük, değerlerin %14'lük kısmını oluşturmakta ve 4 kez geçmektedir. Çalışkanlık ve cesaret değerleri üçer kez yer alırken değerlerin %10'luk kısmını meydana getirmektedir.

İş birliğine önem verme ve duyarlılık değerleri %7'lik kısmını oluştururken ikişer kez yer almaktadır. Bunların yanı sıra öz denetim ve adalet değerleri birer kez yer alırken değerlerin %4'erlik kısmını oluşturmaktadır. Saygı ve alçak gönüllülük değerleri ise birer kez geçerek değerlerin %3'erlik kısmını oluşturmaktadır.

Şekil 3. Çocukların Şiir Defteri'nde değer sıklığı

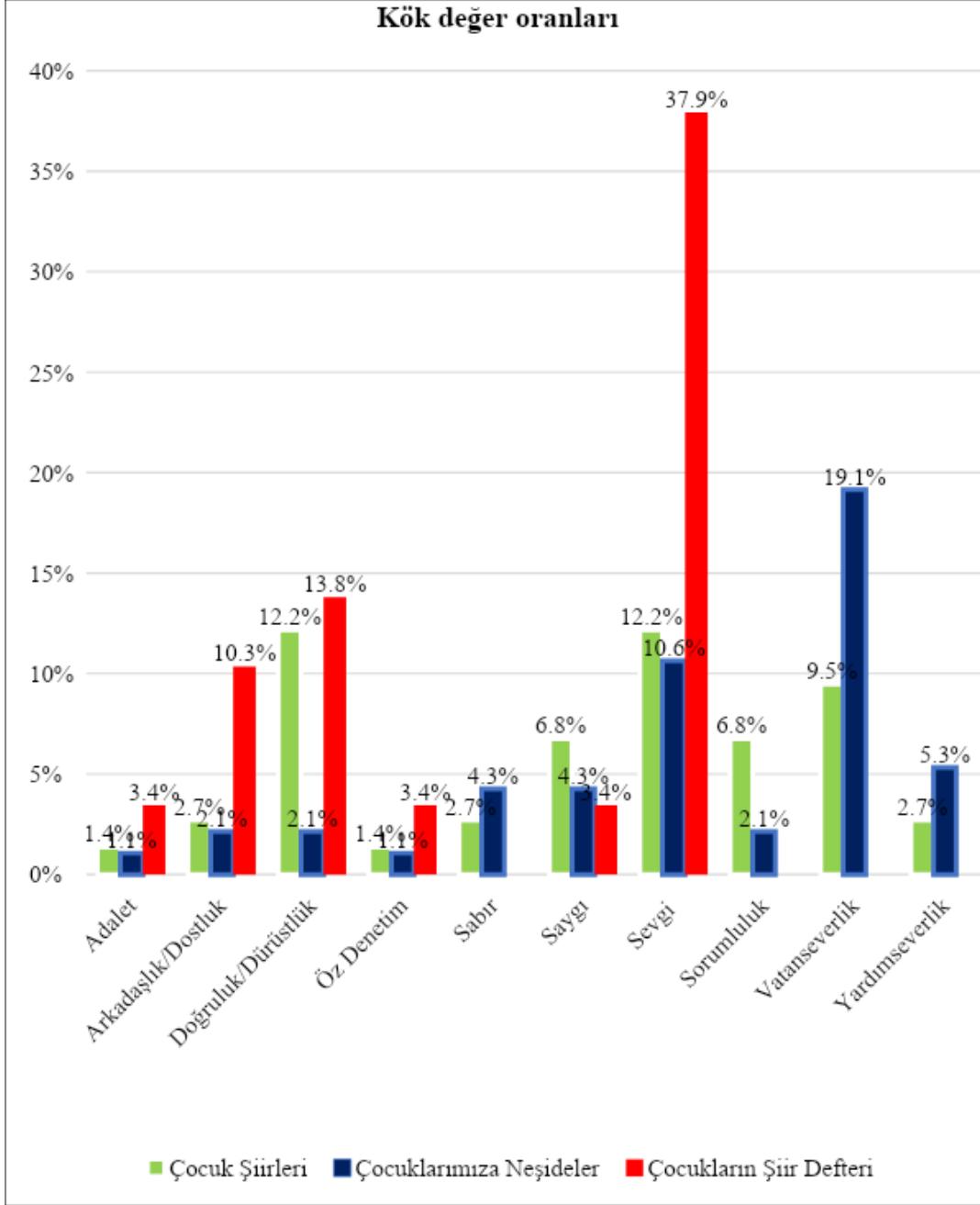
4.3.4 İncelenen eserlerdeki değerlerin genel değerlendirmesi

İncelenen eserlerdeki kök değerlerin ve kök değerler dışında tespit edilen diğer değerlerin yüzdelik oranları aşağıdaki Şekil 4 ve Şekil 5'te verilmiştir.

Sevgi değeri üç eserde de çokça yer alırken en fazla “*Çocukların Şiir Defteri*” adlı eserde geçmektedir ve kitaptaki toplam değer sayısının %38’ini oluşturmaktadır. Aynı eserde vatanseverlik değeri hiç yer almazken diğer iki eserde yer alan önemli değerlerden biridir ve %19 değer oranıyla en fazla “*Çocuklarımıza Neşideler*” adlı eserde yer almaktadır. Doğruluk/dürüstlük değeri üç eserde de yer almakta ve %14 oranıyla “*Çocukların Şiir Defteri*” adlı eserde yer alsa da eserde geçen toplam değer sayısına göre en fazla “*Çocuk Şiirleri*” adlı eserde yer almaktadır.

Saygı ve sorumluluk değerleri %7’lik oranla en fazla “*Çocuk Şiirleri*” eserinde yer almaktadır. Yardımseverlik değeri “*Çocukların Şiir Defteri*” eserinde yer almazken “*Çocuklarımıza Neşideler*” eserinde toplam değer sayısının %5’ini; “*Çocuk Şiirleri*” eserinde ise %3’ünü oluşturmaktadır. Sabır değeri de “*Çocukların Şiir Defteri*” eserinde yer almazken “*Çocuklarımıza Neşideler*” eserinde %4’ünü oluşturmakta ve “*Çocuk Şiirleri*” eserindeki toplam değer sayısının ise %3’ünü oluşturmaktadır.

Adalet ve öz denetim değerleri üç eserde de birer kez yer alırken eserlerdeki değerlerin oransal olarak sayısı göz önünde bulundurulduğunda eserdeki değer sayısına göre %3 oranıyla en fazla “*Çocukların Şiir Defteri*” eserinde geçmektedir.

Şekil 4. Kök değerler ve oranları

Kök değerler dışında tespit edilen diğer değerlerden çalışkanlık değeri kök değer olan sevgi değerinden sonra üç eserde de en fazla yer alan değerdir. “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde %20’lik oranıyla en fazla yer alırken sayı olarak “Çocuk Şiirleri” eserinde daha fazla yer almasına rağmen toplam değer sayısına oranı %8’dir ve eserlerin kendi içerisindeki değer oranlarına göre %10,3 değer oranıyla “Çocukların Şiir Defteri” eserinde yer almaktadır.

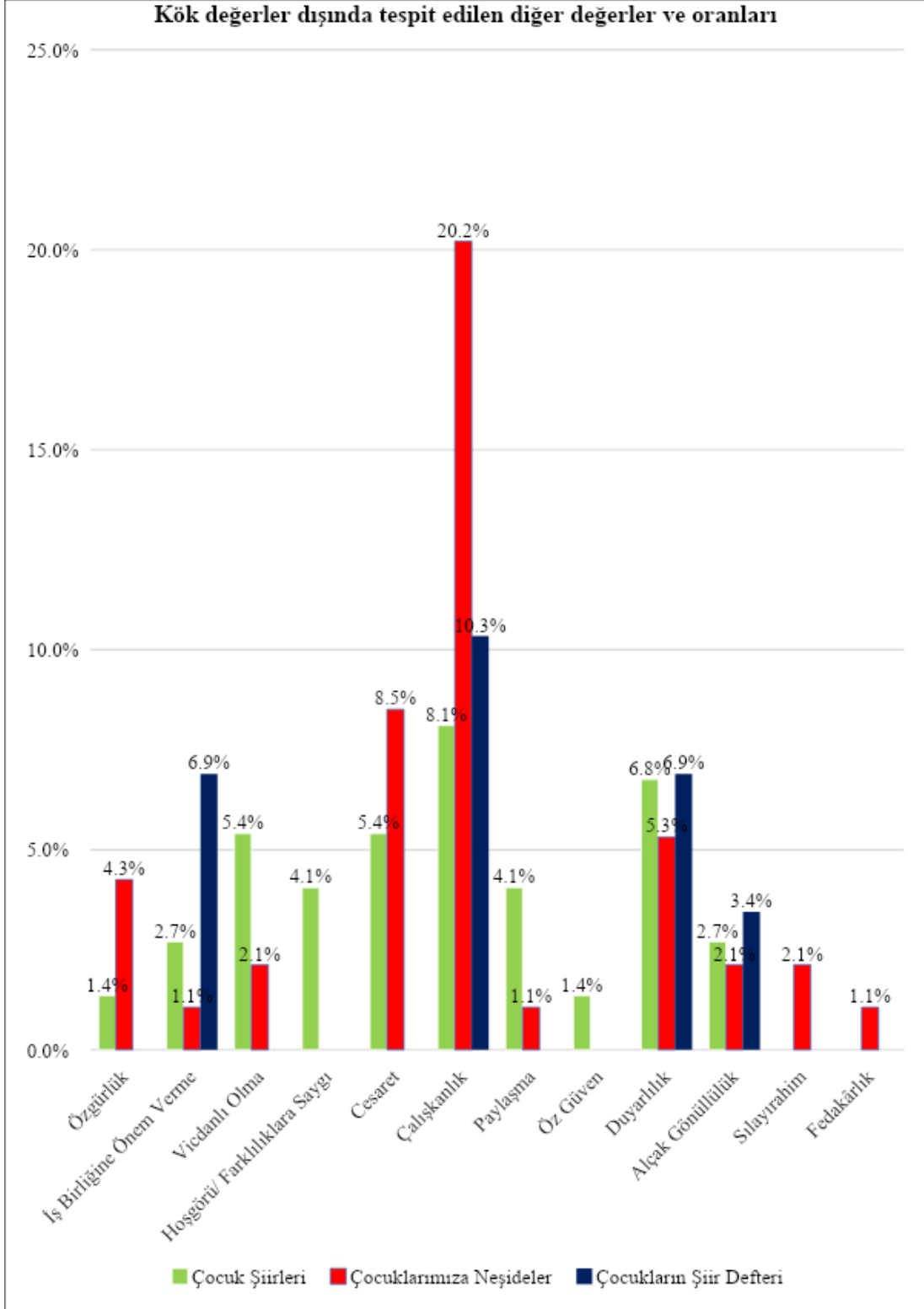
Cesaret değeri “Çocukların Şiir Defteri” eserinde yer almazken %8,5’lik değer oranıyla “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde en fazla yer alan değerdir. “Çocuk Şiirleri” eserinde ise %5,4’lük değer oranıyla yer almaktadır.

İş birliğine önem verme ve duyarlılık değerleri eserlerin kendi içindeki değer oranları dikkate alındığında %6,9’luk değer oranı ile en fazla “Çocukların Şiir Defteri” eserinde yer almaktadır. “Çocuk Şiirleri” eserinde duyarlılık değerinin oranı %6,8 iken “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde ise %5,3’tür.

Vicdanlı olma değeri en fazla “Çocuk Şiirleri” eserinde %5,4’lük oranla yer alırken “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde %2,1 değer oranıyla yer almaktadır ve “Çocukların Şiir Defteri” eserinde ise yer almamaktadır.

Özgürlük değeri ise %4,3’lük değer oranıyla “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde yer almakta ve “Çocukların Şiir Defteri” eserinde yer almamaktadır. “Çocuk Şiirleri” eserinde ise değer oranı %1,4 olarak yer almaktadır. Hoşgörü/farklılıklara saygı değeri %4,1’lik değer oranıyla yalnızca bu eserde yer almaktadır.

Alçak gönüllülük değerinin değer oranları birbirine yakın olmakla birlikte en fazla %3,4’lük değer oranıyla eserlerin kendi içerisindeki değer oranlarına göre “Çocuk Şiirleri” eserinde en fazla paya sahiptir. Sılayırahim değeri yalnızca “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde yer almakla birlikte eserde %2,1’lik değer oranına sahiptir. Öz güven değeri de yalnızca “Çocuk Şiirleri” eserinde yer almaktadır ve eserde toplam değer oranının %1,4’lük kısmını oluşturmaktadır. Son olarak ise fedakârlık değeri %1,1’lik değer oranıyla yalnızca “Çocuklarımıza Neşideler” eserinde yer almakta olup eserde en az orana sahip olan değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 5. Kök değerler dışında tespit edilen diğer değerler ve oranları

İncelenen eserlerde tespit edilen değerlerin, hangi eserde kaçar kez rastlanıldığı aşağıdaki Tablo 6’da gösterilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına Tablo 6 dikkate alınarak ulaşılmıştır. İncelenen üç eserde toplam 197 değer yer almaktadır. Adalet değeri toplamda 3 kez, arkadaşlık/dostluk değeri 7 kez, doğruluk/dürüstlük değeri 15 kez, öz denetim değeri 3 kez, sabır değeri 6 kez, saygı değeri 10 kez, sevgi değeri 30 kez, sorumluluk değeri 7 kez, vatanseverlik değeri 25 kez, yardımseverlik değeri 7 kez, özgürlük değeri ve iş birliğine önem verme değerleri beşer kez, vicdanlı olma değeri 6 kez, hoşgörü/farklılıklara saygı değeri 3 kez, cesaret değeri 12 kez, çalışkanlık değeri 28 kez, paylaşma değeri 4 kez, öz güven değeri 1 kez, duyarlılık değeri 12 kez, alçak gönüllülük değeri 5 kez, sılayırahim değeri 2 kez, fedakârlık değeri 1 kez yer almaktadır. Üç eserde toplamda en fazla geçen değer 30 kez ile sevgi değeri iken, en az geçen değerler ise birer kez geçmeleri ile öz güven ve fedakârlık değerleridir.

Tablo 6

İncelenen eserlerdeki değerlerin dağılımı ve sıklığı

Değerler	İbrahim Alâettin Gövsa <i>Çocuk Şiirleri</i> (1911, 33 şiir)	Ali Ulvi Elöve <i>Çocuklarımıza Neşideler</i> (1912, 72 şiir)	İbrahim Aşkî Tanık <i>Çocukların Defteri</i> (1917, 36 şiir)	Toplam
Adalet	1	1	1	3
Arkadaşlık/Dostluk	2	2	3	7
Doğruluk/Dürüstlük	9	2	4	15
Öz Denetim	1	1	1	3
Sabır	2	4	0	6
Saygı	5	4	1	10
Sevgi	9	10	11	30
Sorumluluk	5	2	0	7
Vatanseverlik	7	18	0	25
Yardımseverlik	2	5	0	7
Özgürlük	1	4	0	5

İş Birliğine Önem Verme	2	1	2	5
Vicdanlı Olma	4	2	0	6
Hoşgörü/ Farklılıklara Saygı	3	0	0	3
Cesaret	4	8	0	12
Çalışkanlık	6	19	3	28
Paylaşma	3	1	0	4
Öz Güven	1	0	0	1
Duyarlılık	5	5	2	12
Alçak Gönüllülük	2	2	1	5
Sılayırahim	0	2	0	2
Fedakârlık	0	1	0	1
Toplam	74	94	29	197

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve tartışma

Dünyadaki teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan küreselleşmenin etkisiyle toplumların değerleri de azalmaya, yok olmaya, toplumlar birbirine benzemeye başlamıştır. Bu azalış ve yok oluşun fark edilmesiyle değerler eğitime duyulan ilgi ve ihtiyaç artmıştır. Toplum olgusunun devam edebilmesi için değerleri devam ettirecek bireylere ihtiyaç vardır. Bunu ise yapabilecek bireyler çocuklardır. O sebeple çocuklara verilen değerler eğitimi büyük bir önem arz etmektedir.

Son dönemlerde yapılan tez çalışmaları, dergiler, kitaplar değerler eğitimi ile ilgili çalışmaların arttığını göstermektedir.

Alanyazın taraması ve bulgulardan elde edilen veriler, araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda değerlendirilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*" adlı eserinde tespit edilen değerler; adalet, arkadaşlık/dostluk, doğruluk/dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, özgürlük, iş birliğine önem verme, vicdanlı olma, hoşgörü/farklılıklara saygı, cesaret, çalışkanlık, paylaşma, öz güven, duyarlılık, alçak gönüllülüktür.
- Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" adlı eserinde tespit edilen değerler; adalet, arkadaşlık/dostluk, doğruluk/dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, özgürlük, iş birliğine önem verme, vicdanlı olma, cesaret, çalışkanlık, paylaşma, duyarlılık, alçak gönüllülük, sılayırahim, fedakârlıktır.
- İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" adlı eserinde tespit edilen değerler; adalet, arkadaşlık/dostluk, doğruluk/dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, iş birliğine önem verme, çalışkanlık, duyarlılık, alçak gönüllülüktür.

- İncelenen eserlerde ortak olarak yer aldığı tespit edilen değer; adalet, arkadaşlık/dostluk, doğruluk/dürüstlük, öz denetim, saygı, sevgi, iş birliğine önem verme, çalışkanlık, duyarlılık, alçak gönüllülüktür.
- Tespit edilen değerlerden hoşgörü/farklılıklara saygı ve öz güven değeri sadece İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*" adlı eserinde; sılayırahim ve fedakârlık değeri yalnızca Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" adlı eserinde yer almaktadır.
- İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*" kitabında en fazla doğruluk/dürüstlük ve sevgi değeri yer alırken; Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" adlı eserinde en çok çalışkanlık ve vatanseverlik; İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" eserinde ise sevgi değeri yer almaktadır.
- İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" adlı şiir kitaplarında değer ifadelerine doğrudan yer verildiği; ancak bazı şiirlerde çocuğu düşündürerek değeri sezdirme yoluna gidildiği görülmektedir. Örneğin; Allah sevgisinin işlendiği şiirlerde Allah kelimesinin, bayrak sevgisinin işlendiği şiirlerde bayrak kelimesinin, çalışkanlık değerinin işlendiği şiirlerde çalışkanlık, çalışma, sabır değerinin işlendiği şiirlerde sabır kelimesinin açıkça yer aldığı ifadeler bulunmaktadır. Ancak şiirlerde; öz denetim, sorumluluk, hoşgörü/farklılıklara saygı, duyarlılık, fedakârlık gibi değerlerin isimlerine doğrudan yer verilmediği tespit edilmiştir.
- Yapılan incelemeler sonucunda bir şiirde birden fazla değere yer verildiği görülmektedir. Bu bakımdan değerler eğitimi açısından eserlerin zengin bir içeriğe sahip oldukları söylenebilir.
- Çocuklar için yazılan ilk şiir kitapları olan eserlerde öğreticilik, savaş döneminin gerektirdiği koşullardan dolayı estetik bir zevk uyandırmaktan daha çok ön plana çıkarılmıştır.
- İncelenen eserlerin değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve Türkçe öğretimi sürecinde ve değerler eğitimi konusunda faydalanılabilecek kaynaklar arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- İncelenen eserlerdeki tespit edilen değerler genellikle toplumun huzuru, refahı ve milletin kurtuluşu için gerekli olan değerlerdir. Değerlerin bireysel yönlerinden daha çok toplumsal yönlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

- İncelenen eserlerin dillerinin diyaloglar içermesi, çocukların anlayabileceği düzeyde soyut kavramların kullanılması, daha çok somut kavramların tercih edilmesi, en az günümüz çocuk şiirleri kadar estetik ve anlaşılır olması, imge bakımından çok yoğun olmaması, çocukların gelişimsel ve algı düzeylerinin dikkate alınmasından dolayı Türkçe öğretiminde yararlanılabilecek eserler arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Şiirlerdeki kahramanların genellikle çocuk olması, arkadaşlık değerinde oyun arkadaşlığı ile ilgili şiirlerin olması, sorular kullanılarak çocukların merak duygusunun harekete geçirilmesi, diyaloga dayalı şiirlerin olması, çocuk bakış açısıyla yazılan şiirlerin olması gibi yönlerle çocuğa görelilik açısından önemli, Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi bakımından uygun eserler oldukları tespit edilmiştir.
- Savaş döneminin bir sonucu olarak askerlik ile ilgili oyunların oynandığı, savaşın çocukları ve çocuk oyunlarını etkilediği görülmektedir.
- İncelenen eserlerde aruz ölçüsünün kullanılması, şiirlerin sıralanmasında çoğunlukla önce Allah, peygamber, devlet büyükleri için yazılan şiirlerin yer alması, divan şiiri nazım birim ve biçimlerinin kullanılması divan edebiyatı geleneğinin o dönemde de hâlâ etkili olduğunu göstermektedir.
- Gündümlü olarak çocuk edebiyatçıları tarafından çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi konusunda mükemmel, eksiksiz ve kusursuz olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalar mevcuttur. Kumbasar'ın (2011) yaptığı çalışmada çocuklar için eserler veren Muzaffer İzgü'nün romanları değerler eğitimi açısından incelenen çalışmanın sonucunda romanlardaki kahramanların kötü alışkanlıklarının olması ve argo ifadelerin kullanılması değerler eğitimi bakımından olumsuz özelliklerin de kitaplarda yer aldığını göstermektedir. Buna benzer olarak Bağcı'nın (2013) yaptığı çalışmada da çocuklar için eserler veren Cahit Zarifoğlu, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Kemalettin Tuğcu ve Ömer Seyfettin gibi yazarların da değerler eğitimine uygun olmayan ifadelere yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" adlı eserindeki "Ceza" ve "Para İçin" şiirleri ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" adlı eserindeki "Hayvan Şefkati" şiiri de önceki çalışmaları destekler nitelikte olarak değerler eğitimi için uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Yazınsal türler farklı olsa da en çok kullanılan değerlerin sevgi olduğu Kuru'nun (2016) Ayşe Yamaç'ın romanlarını değerler eğitimi ve dil zenginliği bakımından incelediği çalışmasında, Gümüş'ün (2017) Aytül Akal'ın 2015'e kadar yayımlanmış çocuk romanlarındaki değerleri incelediği çalışmasında görülmektedir. İncelenen şiir kitaplarında da en çok kullanılan ve tespit edilen değerlerin sevgi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şiir ya da roman gibi farklı yazınsal türler olsa da ön plana çıkan değerlerin sevgi olduğu bu çalışma ile desteklenmektedir.
- Yapılan çalışmalarda farklı dönemlerde farklı yazar ya da şairler tarafından farklı yazınsal türlerde yazılmış olsalar dahi eserlerde en fazla yer verilen değerlerin başında çalışkanlık değerinin geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Moğul (2012), Mehmet Akif Ersoy'un "*Safahat*" adlı şiir kitabında en fazla çalışkanlık değerine yer verdiği sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı eseri inceleyen Emer (2014), en fazla çalışkanlık değerini tespit etmiştir. Son dönem çocuk edebiyatı yazarlarından olan Pakize Özcan'ın farklı yazınsal türler olan hikâye, masal ve romanlarına yer alan değerler Yıldırım (2017) tarafından incelenmiş ve en fazla çalışkanlık değerine yer verdiği tespit edilmiştir. İncelenen İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" adlı eserlerinde de ortak olarak çalışkanlık değerine yer verildiği ve çalışkanlık değerinin tespit edilen değerler içerisinde en çok yer verilen değerlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2 Öneriler

5.2.1 Şair, yazar ve yayımcılara yönelik öneriler

- İncelenen eserlerde tespit edilen değerler daha çok toplumsal huzuru, refahı ve milletin kurtuluşu için gerekli olan değerlerdir. Çocuklara değerler kazandırılırken kullanılacak şiirler adalet, saygı, sevgi gibi değerlerin yanı sıra paylaşma, öz güven, duyarlılık, iş birliğine önem verme gibi diğer değerlere de yer veren eserler şair ve yazarlar tarafından yazılmalıdır.
- İncelenen eserlerde az sayıda tespit edilen ancak günümüz toplumunda daha çok ihtiyaç duyulan iş birliğine önem verme, hoşgörü/farklılıklara saygı, öz güven,

fedakârlık, öz denetim, adalet gibi değerlere şairler şiirlerde daha çok yer vermelidir.

- Değerlerin kazanımına yönelik tematik şiir kitapları yazılmalıdır.

5.2.2 Öğretmenlere yönelik öneriler

- Öğrencilere değer kazandırma sürecinde tematik şiir kitaplarından faydalanılmalıdır.
- İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" kitaplarındaki şiirler derslerde ilgili değerler kazandırılırken metin olarak ya da ders içi etkinliklerinde kullanılmalıdır.

5.2.3 MEB'e yönelik öneriler

- İbrahim Alâettin Gövsa'nın "*Çocuk Şiirleri*", Ali Ulvi Elöve'nin "*Çocuklarımıza Neşideler*" ve İbrahim Aşkî Tanık'ın "*Çocukların Şiir Defteri*" kitaplarındaki şiirler değerleri kazandırmada kullanılmalıdır.
- Yalnızca Türkçe derslerinde değil diğer derslerde de değer aktarımı için şiirlerden yararlanılmalı ve ders kitaplarında nitelikli şiirlere yer verilmelidir.
- 2018 Türkçe Öğretim Programında yer almayan duyarlılık değeri, öğretim programında yer almalıdır.

5.2.4 Araştırmacılara yönelik öneriler

- İlk çocuk şiir kitapları ile ilgili çalışmalar güncellenmeli, bu eserler değerler eğitimi bakımından yeniden değerlendirilmelidir.
- İlk çocuk şiiri kitapları ile son dönemde yazılan çocuk şiir kitaplarını değerler eğitimi bakımından karşılaştıran çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbalık, H. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 391121).
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 190366).
- Akbaş, O. (2008). Değerler eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, VI(16), 9-27.
- Akpınar, A. (2015). *Yağmur dergisindeki hikâyelerde değerler eğitimi: 2004-2014*. (Yüksek lisans tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 429874).
- Atmaca, G. (2011). *"Çocuklara Mahsus Gazete"de değerler eğitimi (1-100 Sayılar)*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 317450).
- Bağcı, E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 311855).
- Biçer, S. (2013). *Değerler eğitimi açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait "Safahat" adlı eserin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 349421).
- Binbaşoğlu, C. (2001). İbrahim Alaaddin Gövsa'nın yaşamı, eserleri ve Türk eğitimine katkıları. C. Kavcar (Dü.), *İbrahim Alâaddin Gövsa yaşamı ve hizmetleri içinde* (s. 2-17). Ankara: Güzelış Ofset Ltd. Şti.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 300396).
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (5. b.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Canatak, A. (2011). İbrahim Alaettin'in (Gövsa) çocuk şiirleri adlı eserinin çocuk edebiyatındaki yeri. *Turkish Studies*, VI(2), 287-296.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, IX(2), 429-436.
- Çavuş, M. Z. (2007). *Ali Ulvi Elöve'nin şiirlerinin eğitsel açıdan incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 211248).
- Çetin, A. (1996). *İbrahim Alâeddin Gövsa* (Cilt XIV). İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler. *Hece*, IX(104-105), 89-107.
- Demircioğlu, İ. H., ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, VI(15), 68-88.
- Demirtaş, T. (2012). *Değerler eğitiminde edebi ürünlerden yararlanma: Nasreddin Hoca fıkraları*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 328104).
- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980'den günümüze)*. (Doktora tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 418237).
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölççeğiyle sınanması*. (Doktora tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 211415).
- Emer, A. M. (2014). *Safahat'ta değerler eğitimi unsurları*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 373587).
- Ercan, A. N. (2014). *Etfal gazetesinin metin ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 372129).
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, I(4), 55-72.

- Ergin, M. (2008). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Fikriyat. (2018, Aralık 3). Nisan 27, 2019 tarihinde <https://www.fikriyat.com/mefhum/2018/12/03/akrabalik-baglarini-yasatmayi-ifade-eden-terim-sila-i-rahim> adresinden alındı
- Gökçe, O. (1994). Türk gençliğinin sosyal ve ahlaki değerleri. *Ata Dergisi, I*, 25-30.
- Gömleksiz, M. N., ve Kılınç, H. H. (2015). Ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri, beklentileri ve önerileri. *Researcher: Social Science Studies, III(2)*, 35-45.
- Gövsä, İ. A. (2012). *Çocuk şiirleri (7. b.)*. Ankara: Elips Kitap.
- Gümüş, S. (2017). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarının analizi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 469613).
- Günaydın, Y. T. (2013, Nisan). Ahlakçı bir edebiyat hocası: İbrahim Aşkî Tanık (1873-1977). *Diyanet Aylık Dergi (268)*, 68-70.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürel, N. R., ve Gürel, Z. (Yay. haz.). (2012). *Çocuk şiirleri - İbrahim Alâettin Gövsä (7. b.)*. Ankara: Elips Kitap.
- Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve bostan adlı eserlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, IX(6)*, 505-517.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi (2. b.)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. (Doktora tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 229089).
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. (Doktora tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 226374).

- Keskin, Y., ve Öğretici, B. (2013). Sosyal bilgiler dersinde "duyarlılık" değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, XI(25), 143-181.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı* (4. b.). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kızılcıkelik, S., ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kökçü, Y. (2015). İlk dönem çocuk şiir kitaplarının biçim ve içerik açısından karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, IV(4), 1616-1638.
- Kuçuradi, İ. (1971). *İnsan ve değerleri*. İstanbul: Yankı Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A., ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(12), 199-208.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 300398).
- Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi ve dil zenginliği açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 442917).
- Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- MEB. (1973). *1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu*. Resmi Gazete: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 24.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (1981). *İlköğretim okulları Türkçe eğitim programı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- MEB. (2010). *Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010/53 sayılı genelge*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/6312> adresinden 24.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- MEB. (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 320298).
- Montanay, E. (2018). *Berdibek Sokpakhbayev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" (Balalığ Şakka Sayahat) adlı eserinin Türkiye Türkçesine kazandırılması ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 514475).
- Özdemir, M. (Yay. haz.). (2011). *Çocukların şiir defteri - İbrahim Aşkî Tanık*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi, I(3)*, 217-239.
- Senek, S. (2018). *Aytül Akal'ın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 488715).
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2004). *Türkçe eğitimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sınar, A. (2006). Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, IV(7)*, 175-225.
- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*. (Doktora tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 475975).

- Şimşek, T. (2014, Aralık). "Çocuk edebiyatı tarihine ön söz", Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı. *Türk Dili Dergisi*(756), 15-58.
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tanık, İ. A. (2011). *Çocukların şiir defteri*. (M. Özdemir, Yay. haz.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- TDK. (2009). *Türkçe sözlük* (10. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tulumcu, F. İ. (2015). *Güncel çocuk dergilerinde yer alan değerler*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 413675).
- Ulu, H. (2018). *Arif Nihat Asya'nın "Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor" ile "Duâlar ve Âminler" adlı şiir kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 519304).
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 207106).
- www.biyografi.net.tr. (t.y.). Nisan 25, 2019 tarihinde <https://www.biyografi.net.tr/mithat-pasa-kimdir/> adresinden alındı
- www.biyografi.net.tr. (t.y.). Nisan 25, 2019 tarihinde <https://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=5476> adresinden alındı
- www.insanidegerleregitiimi.com. (t.y.). Nisan 27, 2019 tarihinde <http://www.insanidegerleregitiimi.com/sayfa.php?degerID=19> adresinden alındı
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Yaman, H., Taflan, S., ve olak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitim Dergisi*, VII(18), 107-120.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *TÜBAR*, XIX(Bahar), 499-522.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. (2017). *Pakize Özcan'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 477533).
- Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi).YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 311834).

ÖZ GEÇMİŞ

Rukiye Kaya, 3 Mayıs 1989 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlkokulu Erol Türker İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Kurtköy Lisesi'nden 2006 yılında mezun oldu. 2008 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yükseköğrenimine başladı ve 2012 yılında mezun oldu. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılında Kurtköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Ortaokulu) Türkçe öğretmeni olarak çalışmaya başladı.

Elektronik Posta Adresleri

rkysrky1133@hotmail.com

Çalıştığı Kurum

Kurtköy Anadolu İmam Hatip Lisesi (Ortaokulu)